

”ENNEN OVI KÄVI KUIN SALUUNASSA KONSANAAN.”

Nuorten asumisen ohjaus ja kokonaisvaltainen sosiaalinen
uudistuminen -hankkeen arviointitutkimus

Satu Kainulainen

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden laitos

Itä-Suomen yliopisto

Joulukuu 2018

TIIVISTELMÄ

Itä-Suomen Yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta

Yhteiskuntatieteiden laitos

Sosiaalityö

KAINULAINEN, SATU: NAKSU.

Pro gradu -tutkimus, 84 sivua, 1 liitesivua

Ohjaajat: Professori Timo Toikko

Joulukuu 2018

Asunnottomuus on monitahoinen yhteiskunnallinen ilmiö, johon ei yleensä suhtauduta välinpitämättömästi. Ratkaisua siihen kuinka asunnottomuus tulisi hoitaa, ei ole yksinkertaista löytää. Kajaanissa ratkaisua lähdettiin etsimään Nuorten asumisen ohjaus ja kokonaisvaltainen sosiaalinen uudistuminen -hankkeen avulla. Hanke oli Euroopan sosiaalirahaston rahoittama kehittämishanke vuosina 2016–2018. Hankeen toimintaperiaatteena oli asunto ensin -malli.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella hankkeen tavoitteiden toteutumista. Tutkimuksessa selvitettiin, miten hankkeeseen osallistuneiden elämänhallinta muuttui, ja mitkä tekijät vaikuttivat asumisen turvaamiseen, asumissosiaalityön kehittymiseen ja asunnottomuuden poistamiseen. Lisäksi tarkoituksena oli kuvata muutosta luovia mekanismeja, jotka edistivät tai estivät asiakkaan elämänhallinnan lisääntymistä. Tutkimuksessa arvioitiin hanketta suhteessa sen tavoitteisiin, mutta myös asiakkaiden elämänhallinnan edistämiseen.

Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla kolmea sosiaalialan työntekijää sekä kolmea hankkeen työntekijää. Aineisto analysoitiin käyttäen sekä aineistolähtöistä sisällönanalyysia että elämänhallinnan osa-alueelta teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Tutkimuksen tuloksia tarkastellaan mukailleen realistisen arvioinnin viitekehystä.

Tutkimuksen mukaan elämänhallinta koostuu monesta eri osa-alueesta. Asiakkaan osallisuus hankkeeseen vaikutti asiakkaan elämänhallinnan hallittavuuden-, ymmärrettävyyden- ja mielekkyyden osa-alueisiin. Tutkimus nostaa esiin sen, että usein asunto pelkästään ei riitä. Erilaisissa elämäntilanteissa olevat asiakkaat tarvitsevat ohjausta, tukea, rinnalla kulkijaa ja joskus jopa puolustajaa. Lisäksi myös yhteistyö ja yhdessä toimiminen on tärkeitä. Nämä tekijät vahvistavat asiakkaan tavoitteiden tekemistä, sitoutumista ja toimijuutta. Tutkimuksen mukaan asunnottomuuteen vaikuttavat yksilölliset esteet, mutta myös rakenteelliset esteet, joihin hankkeen toimintatavalla ei ollut mahdollista vaikuttaa.

Avainsanat: Asunnottomuus, elämänhallinta, asumissosiaalinen työ, arviointi

ABSTRACT

University of Eastern Finland, Department of Social Sciences and Business Studies

Department on Social Sciences

Social Work

KAINULAINEN, SATU: NAKSU

Master's thesis, 84 pages, 1 appendices

Advisors: Professor Timo Toikko

December 2018

Homelessness is a complex social phenomenon, which isn't usually reacted indifferently. The solution to how homelessness should be handled isn't simple to find out. In Kajaani, the solution was started to look for by project called Project of housing guidance and social renewing for young adults. Project was funded by ESF (European Social Fund) as a development project in 2016-2018. Principle for this project was Housing First model.

The aim of this study was to examine what factors influenced for gaining goals in this project. The study looked at how the life management of the participants in the project changed and what factors influenced to secure housing, development of housing social work and the elimination of homelessness. In addition, the purpose was to describe mechanism which create change, promote or prevent clients' increase of life management. The study evaluated the project in relation to its goals, but also for the promotion of clients' life management.

The research material was gathered by interviewing three social workers and three participants as an employee of this project. Material was analyzed by using content-based content analysis and in life management sector theory driven content analysis. Results of this study are examined by adapting the realistic evaluation framework.

According to the study, life management consists of many different areas. The customer's involvement in the project influenced the manageability, comprehensiveness and meaningfulness of the client's life management. The research points out that often housing is simply not enough. Customers in different life situations need guidance, support, going alongside and sometimes even defender. In addition, cooperation and working together are important. These factors strengthen client's goal setting, commitment and agency. According this study, homelessness is affected by individual barriers but also structural barriers, which could not be affected by the way the project was operated.

Key words: Homelessness, life management, coping, Housing social work, evaluation

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 ARVIOINTITUTKIMUS.....	4
2.1 Arviointitutkimuksen haasteet.....	4
2.2 Realistinen arviointitutkimus ja kausaalisuus	6
2.3 Realistinen arviointitutkimus Naksu-hankkeen tarkastelun välineenä.....	9
3 ELÄMÄNHALLINTA.....	11
3.1 Elämönhallinnan käsitteitä	11
3.2 Antonovskyn salutogeeninen malli	14
3.3 Interventiot ja koherenssintunne	18
4 NAKSU - HANKE	20
4.1 Hankkeen tausta	20
4.2 Hankkeen tavoitteet.....	21
4.3. Hankkeen toimintamallin lähtökohta	21
4.4 Hankkeen toimintaympäristö	23
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	24
5.1 Aikaisempia tutkimuksia asunnottomuudesta	24
5.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	31
5.3 Tutkimusaineiston hankinta	33
5.4 Aineiston analysointi.....	35
6 TUTKIMUSTULOKSET	39
6.1 Elämönhallinnan edistäminen	39
6.1.1 Hallittavuus	39
6.1.2 Ymmärrettävyys	42
6.1.3 Mielekkyyys	45
6.1.4 Tulkintoja hankkeen mahdollisista mekanismeista	49
6.2 Asumisen turvaaminen.....	51
6.3 Asunnottomuuden poistaminen.....	53
6.4 Asumissosiaalityön kehittäminen.....	55
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KESKEISIMMÄT TULOKSET	60
7.1 Elämönhallinnan vahvistuminen	60
7.2 Asumissosiaalinen työ on asumisen turvaamista	62
7.3 Asunnottomuuden poistamisen haasteet	64
7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	66
8 POHDINTAA.....	69

LÄHTEET	75
---------------	----

KUVIOT

Kuvio 1. Generatiivinen kausaalisuus.....	8
Kuvio 2. Koherenssin tunteen osa-alueet Antonovskyn mukaan.....	16
Kuvio 3. Tavoitteet, mekanismit ja elämänhallinta.....	50

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Tavoitteiden arviointikriteerit.....	32
TAULUKKO 2. Esimerkki analyysivaiheen etenemisestä.....	37

LIITTEET

Liite 1. Suostumus tutkimukseen	
---------------------------------	--

1 JOHDANTO

Juho Saari (2015) on tarkastellut asunnottomuutta yhtenä esimerkkinä viheliäisistä ongelmista (wicked problems), jolla sosiaalitieteissä tarkoitetaan ilmiöitä, jotka ovat yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisesti monimutkaisia ratkaista. Sosiaalinen ongelma on viheliäinen, kun sen määrittely vaikuttaa olennaisesti sen ratkaisuun. Asunnottomuus nähdään yleensä sosiaalisena ongelmana, johon oikeastaan kukaan ei suhtaudu välinpitämättömästi, mutta yksimielisyyttä siitä, miten asunnottomuus tulee ratkaista, on vaikea löytää. Asunnottomuus on monitahoinen yhteiskunnallinen ilmiö. Asunnottomuuteen ei löydy pysyvää institutionaalista eikä poliittista ratkaisua, koska asunnottomuuden yleisyys liittyy monimutkaisten asumis-, työ- ja rahoitusmarkkinoiden toimintaan ja toisaalta ihmisten elämähallinnan ongelmiin. Saaren mukaan asunnottomuutta kannattaa kuitenkin tutkia ja asunnottomuuteen on mahdollista löytää kohtuullisia teknisiä ja institutionaalisia ratkaisuja. (Saari 2015.)

Suomessa asunnottomuuden poistamiseen on kiinnitetty huomiota. Ympäristöministeriön vuonna 2007 asettaman työryhmän tehtävänä oli valmistella toimenpideohjelma asunnottomuuden vähentämiseksi. Työryhmä laati raportin ”Nimi ovessa”, jonka keskeiseksi asunnottomuuden vähentämisen perusteiksi nousivat eettiset, oikeudelliset sekä yhteiskuntataloudelliset näkökulmat. Raportin keskeiset ehdotukset asunnottomuuteen vaikuttamiseen ja puuttumiseen ovat, että asunto kuuluu jokaisen yksilön perusoikeuksiin ja jokaisella on oikeus omaan yksityisyyteen. Raportissa todetaan, että viranomaisten tulee puuttua asunnottomuuden syihin ja asunto menee kaiken muun edelle. Työryhmän ja heidän laatiman raportin myötä määriteltiin Asunto ensin -periaate. Periaatteen mukaan asunto on lähtökohta, päämäärään sijaan, ja perusedellytys sosiaalisen kuntoutumisen prosessin käynnistymiselle sekä onnistumiselle. Tavoitteena on tarjota oma asunto etenkin mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsiville suoraan ilman väliportaita (Raitakari & Juhila 2014, 185–196; Ympäristöministeriö 2007, 12–13.)

Kajaanissa asunnottomuuteen ja siihen liittyviin tai siitä johtuviin ongelmiin etsittiin ratkaisua Nuorten asumisen ohjaus ja kokonaisvaltainen sosiaalinen uudistuminen - Naksu -hankkeella 1.1.2016–30.4.2018. Naksu -hanke oli suunnattu kajaanilaisille 18–35-vuotiaille asunnottomille, joilla oli monenlaisia ongelmia, liittyen velkaantumiseen,

päihderiippuvuuteen ja elämänhallinnan katoamiseen. Hankkeessa toteutettiin asunto ensin -mallin periaatetta mukaillen kotiin tehtävää asumissosiaalityötä, jonka katsottiin olevan tukevampaa, kuin pelkkä taloudellinen apu tai asunnon saaminen. Asunnottoman elämänhallinnassa ajateltiin olevan puutteita, ja hankkeen yhtenä kantavana ajatuksena oli, ettei asunto yksistään ratkaise asunnottoman henkilön kokonaiselämäntilannetta.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli arvioida Nuorten asumisen ohjaus ja kokonaisvaltainen sosiaalinen uudistuminen – hanketta (Naksun) asetettujen tavoitteiden ja elämänhallinnan näkökulmasta. Tutkimuskysymyksiä tarkastellaan realistisen arviointitutkimuksen viitekehystä mukaillen. Tutkimuksen elämänhallintakäsitys perustuu lähinnä Anton Antonovskyn elämänhallinnan teoriakäsitykseen. Aineisto on kerätty teemahaastattelua käyttämällä ja analysoitu sisällön analyysillä.

Tutkimuksen tekeminen on tärkeää, sillä arviointitutkimuksen avulla saadaan tietoa siitä, miten hanke on päässyt päätavoitteisiinsa ja onko tavoitteisiin pääseminen toteutunut. Lisäksi saadaan toimijoiden kokemus näkyväksi asunnon merkityksestä asiakkaan elämänhallinnalle. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata, miten hankkeeseen osallistuneiden elämänhallinta muuttui. Toisaalta tarkoituksena on kuvata niitä tekijöitä, jotka vaikuttivat asumisen turvaamiseen, asumissosiaalityön kehittymiseen ja asunnottomuuden poistamiseen. Lisäksi tarkoituksena on kuvata muutosta luovia mekanismeja, jotka edistivät tai estivät asiakkaan elämänhallinnan lisääntymistä. Arviointitiedon ensisijainen tehtävä on tarjota käyttöarvoa yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisussa ja ihmisiin kohdistuvan hyvinvoinnin lisäämisen kehittämisessä. Lisäksi arviointitutkimuksen pyrkimys on löytää tehokkaita, toimivia ja tarkoituksenmukaisia ratkaisuja erilaisiin yhteiskunnallisiin tilanteisiin ja toimenpiteisiin. (Chelimisky 1997, 4; Hietämäki 2015; 166; Kivipelto & Kotiranta 2014, 177; Patton 1990, 11–12, 1997 24–25,38; Rajavaara 2007, 38–48;) Tutkimuksen avulla tuotetaan tietoa hankkeen toiminnasta ja saatua tietoa voidaan hyödyntää asunnottomien parissa tehtävässä työssä sekä suunniteltaessa asunnottomille kohdennettuja palveluita. Hankkeen yhtenä tavoitteena oli juurtua olemassa oleviin rakenteisiin pysyväksi työmuodoksi.

Tutkimuksen raportti rakentuu siten, että luvussa kaksi käsittelee arviointitutkimuksen käsitettä ja teoriaa sekä realistisen arvioinnin pääperiaatetta. Luku kolme avaa

elämänhallintaan liittyviä näkökulmia ja Antovoskyn käsityksen elämänhallintaan liittyvistä osa-alueista. Neljännessä luvussa esittelen Nuorten asumisen ohjaus ja kokonaisvaltainen sosiaalinen uudistuminen – hankkeen, jolloin lukija saa ymmärryksen hankkeesta. Viides luku käsittelee aikaisempia tutkimuksia sekä tämän tutkimuksen toteutustapaa ja kuudennessa luvussa selviää tutkimuksen tulokset. Teen yhteenvedon tutkimustuloksista ja käsittelen tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta luvussa seitsemän. Viimeisessä kahdeksannessa luvussa pohdin mitä tutkimus toi esiin, saavuttiko tutkimus sille asetetut tavoitteet ja miten tutkimuksen tuloksia olisi mahdollista hyödyntää.

Tutkimuksessa käytän jatkossa Nuorten asumisen ohjaus ja kokonaisvaltainen sosiaalinen uudistuminen – hankkeesta lyhennettä Naksu tai hanke, riippuen tilanneyhteydestä.

2 ARVIOINTITUTKIMUS

2.1 Arviointitutkimuksen haasteet

Arvioinnista (evaluation) ja arviointitutkimuksesta (evaluation research) on useita eri määritelmiä, joten yksiselitteistä määritelmää niistä ei ole. Arviointia ja arviointitutkimusta saatetaan käyttää myös toistensa synonyymeina. Arviointia kuvaaviin määritelmiin sisältyvät lisäksi käsitteet arvottaminen, tiedon hyödynnettävyys ja arvioinnin yhteiskuntatieteellinen lähtökohta. Arvioinnissa asioita, toimenpiteitä, ohjelmia tai interventioita arvotetaan suhteessa tuloksellisuuteen, tehokkuuteen, toimivuuteen tai tavoitteisiin, jotka ovat ennalta asetettuja. Usein arviointia toteutetaan erilaisten yhteiskunnallisten toimintojen koskevan päätöksenteon ja kehittämisen tueksi tai eri organisaatioiden toimintaa koskevan tilivelvollisuuden täyttämiseksi. Myös tiedon tuottaminen voi olla arvioinnin tavoitteena. (Anttila 2007, 15–16; Chelimsky 1997, 9–10; Jokinen 2017; 23; Patton 1997, 23; Sinkkonen & Kinnunen 1994, 24–32; Rajavaara 2001, 57–58.)

Arviointitutkimuksessa on käytetty aikojen saatossa erilaisia keinoja ja sen kehittymiseen on vaikuttanut arviointitutkimuksen monitieteinen tausta. Arviointitutkimuksen lähestymistapojen kehitymisessä puhutaan neljästä sukupolvesta tai neljästä vaiheesta, jossa arviointi on edennyt teknisestä arvioinnista kuvailevaan, tämän jälkeen arvottavaan ja lopulta konstruktivistiseen arviointiin. Perinteisessä positivismiin nojautuvassa arviointitutkimuksessa intervention vaikutuksia selvitettiin koeasetelmalla. Yhteiskunnallisia interventioita sekä toiminnan vaikutuksia mitattiin käyttämällä kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Vähitellen kokeellisten asetelmien soveltuvuutta yhteiskunnallisten toimintaohjelmien arviointiin on alettu kyseenalaistaa ja arviointitutkimuksen lähestymistapoja on kehitetty teknisestä arvioinnista lähemmäksi käytäntöä. Etenkin yhteiskuntatieteissä arviointitutkimusta on kehitetty konstruktiivisempaan suuntaan. Konstruktiivisessa ajattelussa ei ole yhtä totuutta ja arviointitutkimuksen tehtävänä on selvittää osapuolten näkemykset ja käsitykset. (Paasio 2003, 2; Anttila 2007 26–34.)

Arviointitutkimus on soveltavaa tutkimusta. Arviointitutkimuksessa tiedonintressi saattaa poiketa perinteisemmästä tutkimuksesta, joka keskittyy usein erilaisten

teorioiden ja totuuksien määrittelyyn ja etsimiseen. Perinteisesti tutkimusten tuloksilta on edellytetty yleistettävyyttä ja sovellettavuutta. Arviointitutkimuksen tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa ratkaisemalla käytännöllisiä ongelmia. Arviointitutkimuksen tarkoituksena voi olla myös toiminnan kehittäminen. Konstruktivistisen arviointitutkimuksen tulokset heijastavat monia henkilökohtaisen kokemuksen maailmoja ja eivät näin ollen ole laajalti yleistettävissä. Hallinnollisen päätöksenteon kannalta se, etteivät tulokset ole laajalti yleistettäviä on saatettu kokea ongelmaksi. Toisaalta sitä on korvannut tieto siitä, että ne palvelevat paikallisia ja läheiseksi koettuja tarkoituksiperiä. (Anttila 2007, 32; Julkunen, 2017; 63; Rajavaara 1999, 49.)

Rajavaaran (1999, 37, ref. Rossi & Freeman 1967,7.) mukaan arviointitutkimus on ”*sosiaalitieteellisten menetelmien systemaattista soveltamista sosiaalisten toimenpideohjelmien arvioimiseksi, niiden käsitteellistämiseksi, suunnittelemiseksi, toimeenpanemiseksi ja hyödyllisyyden takaamiseksi.*” (Rajavaara, 1999, 37.) Arviointitutkimuksessa kohteet ovat usein käytännönläheisiä, esimerkiksi kehittämishankkeita tai erilaisia politiikka- tai toimenpideohjelmiä. Arviointitutkimuksen avulla tutkittavista kohteista ja seikoista halutaan tuoda esiin ohjelmien toimintaa, toimivuutta, vaikuttavuutta ja tuloksia. Tällöin arviointitutkimustietoa voidaan hyödyntää myös jatkossa ohjelmien ja toimenpiteiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. Arviointitutkimuksen avulla pyritään löytämään tehokkaampia, toimivampia ja tarkoituksenmukaisempia ratkaisuja erilaisiin yhteiskunnallisiin tilanteisiin ja toimenpiteisiin. (Chelimisky 1997, 4; Patton 1997 24–25; Rajavaara 2006,24.)

Chelimisky (1997, 54–55) toteaa, että arviointitiedon hyödyntämistä ja käyttöä tarvitaan demokratian toteutumiseen. Poliittiset päättäjät tarvitsevat arviointitietoa päätöksenteon perustaksi ja tueksi. Lisäksi arviointitietoa tarvitaan päätöksenteon toteutumisen seuraamiseen sekä henkilöille että kansalaisille, joita tehdyt päätökset koskevat. Arvioinnin lähestymistavat ovat siirtymässä nykyisessä maailmantilanteessa kohti osallistuvia lähestymistapoja. Tällöin vaikutusten mittaamisessa korostuvat laadulliset, elämänlaatuun ja sopeutumiseen liittyvät lähestymistavat. Tutkijan rooli on muuttunut, tutkimusta ei tehdä itse määrittelystä asiantuntijuudesta vaan tutkija pyrkii olemaan refleksiivinen ja dialoginen tutkija. (Jokinen 2017, 30–32; Julkunen 2017, 65; Kivipelto & Kotiranta 2014, 178.) Pattonin (1997, 38) mukaan arviointitiedon ensisijainen tehtävä

on tarjota käyttöarvoa yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisussa ja ihmisiin kohdistuvan hyvinvoinnin lisäämisen kehittämisessä. Arviointi on olemassa suhteessa ympäröiviin olosuhteisiin. (Kivipelto & Kotiranta 2014, 178; Patton 1997, 38.)

Arvioinnin merkityksen vahvistuminen viimeisen 20 vuoden aikana on vaikuttanut arviointitutkimuksen tutkimusalan kehitykseen. Yhtenä melko uutena arvioinnin suuntauksena voidaan pitää Pawsonin ja Tilley'n (1997) kehittämää realistista arviointia (Realistic evaluation). He kyseenalaistavat konstrukttiivisen arvioinnin, mutta myös kokeellisten arviointiasetelman käytön. Tieteenfilosofisesti Pawson ja Tilley (1997, 158.) näkevät realismin asettuvan positivismiin ja relativismiin välille. Realismin tarkoituksena on ottaa huomioon ilmiöiden monimuotoisuus siten, etteivät ne ole pelkästään tulkittavissa vain omassa toimintaympäristössä. (Paasio 2003, 2.) Tämä tutkimus sijoittuu realistisen arvioinnin viitekehykseen, sillä tutkimuksella pyritään etsimään vastausta siihen, minkälaisia vaikutuksia hankkeella oli asiakkaan elämänhallintaan sekä lisäksi arvioidaan hankkeen tavoitteiden toteutumista.

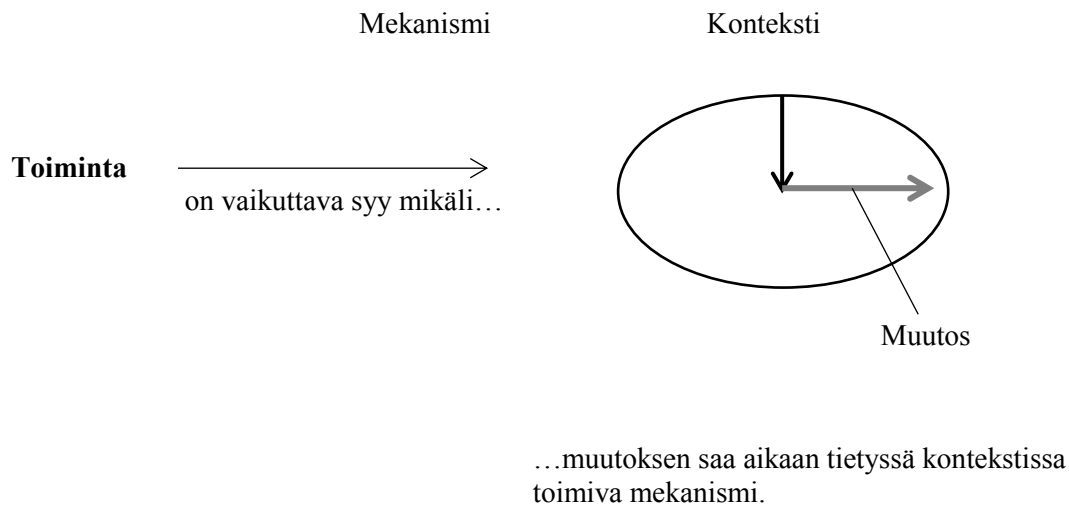
2.2 Realistinen arviointitutkimus ja kausalisuus

Realistinen arviointitutkimus hahmottaa maailmaa systeeminä. Realismissa ymmärretään systeemit siten, että ne ovat avoimia ja jatkuvasti muuttuvia ja kehittyviä. Pawson ja Tilley (1997) toteavat teoksessaan, että arvioinnin tulisi perustua todellisuuteen ja hyödyntää menetelmiä jotka ovat käytännönläheisiä. Realistisen evaluoinnin tarkoituksena on tuottaa tietoa erilaisiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja seikkoihin. Realismissa kausaliteettinen näkemys on generatiivinen, jolloin tapahtumia ei nähdä perinteisestä syy–seuraus-suhteista johtuviksi vaan tapahtumien selittäminen on vertikaalinen ilmiö. Realistinen ajattelu kohdistuu siihen, miten systeemit toimivat, mitä varten ja missä olosuhteissa. Tarkoituksena on saada kokonaisvaltainen, holistinen näkemys tutkimuksen kohteena olevista asioista. Realismissa pyritään selvittämään, miten olosuhteet mahdollistavat tai estävät intervention toimintaa ja millaisia muutoksia tapahtuu eri olosuhteissa. Keskeistä realistisessa arviointitutkimuksessa on tunnistaa ilmiöiden taustalla olevat erilaiset mekanismit, jotka saavat aikaan muutoksen järjestelmässä, johon sisältyy myös useita muita mekanismeja ja rakenteita. (Kazi 2003, 24–25; Korteniemi 2005, 20; Paasio 2003, 3; Pawson & Tilley 1997, 214–219.)

Syyn ja seurausten välisten suhteiden ymmärtäminen vaatii mekanismien tunnistamista. Mekanismit ovat toiminnan aikaansaama muutos yksilön elämässä. (Korteniemi 2005, 21.) Pawsonin ja Tilley'n (1997, 216.) mukaan mekanismit voivat olla esimerkiksi sosiaalisella tasolla vaikuttavia mekanismeja, selittäviä mekanismeja toiminnan tasolla tai valintoja (Pawson & Tilley 1997, 216). Mekanismit vastaavat kysymykseen, mikä interventiossa saa yksilön muuttamaan elämänsä suuntaa ja niiden avulla pyritään löytämään selityksiä sille, miksi interventio saa aikaan vaikutuksia. Näin ollen mekanismeja voidaan kutsua myös selityksiksi. Mekanismien aikaansaama muutos on riippuvainen kontekstista. Realistisen arvioinnin näkökulman mukaan mekanismit voivat toimia interventiossa tai palvelussa joko mahdollistajana tai estävänä tekijänä. (Arviointi sosiaalipalveluissa 2001, 28–29; Korteniemi 2005, 19–20; Pawson & Tilley 1997, 56–57.)

Arviointitutkimuksessa kontekstilla tarkoitetaan muun muassa yhteiskunnallisia, historiallisia, kulttuurisia ja sosiaalisia tekijöitä. Näihin tekijöihin liittyy vielä lisäksi omia sosiaalisia sääntöjä, normeja ja arvoja. Konteksti on siis olosuhde, jossa toiminta tai interventio toteutetaan ja sillä on aina vaikutusta siihen, minkälaisia mekanismeja eri tilanteissa käynnistyy. Realistissa arvioinnissa on siis tärkeätä huomioida ympäröivä todellisuus ja olosuhteiden vaikutus osana toiminnan toteutumista tai mahdollisesti toteutumatta jäämistä. (Pawson & Tilley 1997, 69–71; Rostila 2001, 37–38.)

Sosiaalinen todellisuus on avoin systeemi, johon kuuluu erilaisia kerrostumia ja niihin sisältyviä rakenteita. Realismin lähtökohtana on, että kausaalisuus on luonteeltaan todennäköistä, sillä sosiaaliset rakennelmat synnyttävät mekanismeja. Mekanismeilla ei ole välttämättä suoraa yhteyttä tapahtumien väliseen riippuvuuteen tai riippumattomuuteen. Näin ollen arviointitutkimuksessa on hyvä ymmärtää kausaalisuus ”kausaalisten ryppäiden” sekä sen lisäksi riittävien ja välttämättömien ehtojen kautta. Generatiivinen kausaalisuus nähdään siis sisältävän mekanismit, olosuhteet (konteksti) ja tulokset (muutos). (Korteniemi 2005, 25–27, 124; Pawson & Tilley 1997, 57–59, 72.)

Kuvio 1. Generatiivinen kausaalisuus (mukaiillen Paasio 2003, 30; Pawson & Tilley 1997, 58.)

Toisaalta realistista arviointitutkimusta ja sen luotettavuutta on kritisoitu juuri kontekstien näkökulmasta. Vaikuttavien mekanismien takana voi olla aina uusia selitysmalleja kuten siirryttäessä sosiaalisen vuorovaikutuksen tasolta psykologiselle tasolle. Lisäksi myös toimintaympäristöjen jäsentäminen saattaa olla hankala määritellä. Toimintaympäristöt muodostuvat monista eritasoisista ja ovat muun muassa taloudellisia, kulttuurisia ja sosiaalisia. Tutkimuksen avulla ei voida siis löytää kaikkia mekanismien ja kontekstien yhdistelmiä. Realistinen arviointitutkimus painottaakin, että on kuitenkin parempi tietää jotain osatekijöitä toimivista mekanismien ja kontekstien yhdistelmistä. Tiedon tuottaminen on jatkumo, jossa tarvitaan useita tutkimuksia ja erilaisia vertailuja. Empiiristä näyttöä omaavien interventioiden tutkimukset, joissa käsitellään muun muassa instrumentteja ja vaikuttavuusmekanismeja, kuuluvat keskitason normaalitieteen luokkaan. Pyrkimyksenä on tuottaa sellaista arviointitietoa kuin se on mahdollista. Sosiaalityön tulevaisuuden kannalta tämä on rohkaisevaa. (Hietämäki 2015, 31; Paasio 2014, 103; Rajavaara 2001, 62; Rostila 2001, 37–39.)

Realistista arviointitutkimusta voidaan tehdä yhtä hyvin sekä kvalitatiivisen että kvantitatiivisen aineiston pohjalta. Pawson ja Tilley (1997, 84–114.) toteavat, että arviointitutkimuksessa kvantitatiivisella aineistolla voidaan osoittaa yhteyksiä ilmiöiden välillä. Tarvitaan kuitenkin myös kvalitatiivista tietoa ilmiöistä ja konteksteista, jotta saadaan tietoa vaikutuksista ilmiöiden välillä. Arviointitutkimuksen tavoitteesta

riippuen valikoituu tiedon muodostuksen tapa, eikä näin ollen toinen tapa ole toista parempi. (Kazi 2003, 24–25; Niemi 2014; 312–313; Pawson & Tilley 1997, 84–114.)

2.3 Realistinen arviointitutkimus Naksu-hankkeen tarkastelun välineenä

Anttilan (2007, 68–72.) mukaan realistinen arviointitutkimus edustaa holistista, kokonaisvaltaista lähestymistapaa, joka sisältää käytännön moniulotteisuuden. Realistinen arviointitutkimus on kiinnostunut siitä, mitä seurauksia syntyy erilaisista vaihtoehtoisista ratkaisuista, ja mikä on niiden paremmuus, vaikuttavuus ja tehokkuus. Realistisessa arvioinnissa ei pyritä testaamaan valmista tieteellistä teoriaa vaan sen avulla pyritään siirtämään uusiin sovellusympäristöihin erilaisia interventioita. Realistinen arviointi ei käsittele ainoastaan tuloksia ja vaikutuksia vaan myös sisällön analyysia kokonaisvaltaisella tasolla. Realistisessa arvioinnissa tarkastellaan lisäksi myös arvioinnin kohteen mahdollisesti aiheuttamat vaikutukset ympäristöön. (Anttila 2007, 68–72; Arviointi sosiaalipalveluissa 2001, 29.)

Realistisessa arvioinnissa keskeinen ajatus on, että tietty interventio tai toimintamalli saa aikaan asiakkaan tilanteessa muutosta tuovia mekanismeja. Pawson ja Tilley (1997, 215–216) toteavat, että sosiaaliset interventiot tarjoavat syyt ja resurssit, jolloin yksilöissä ja yhteisöissä piilevät kausaalivoimat voivat vapautua ja näin muutos on mahdollista. Arvioinnon yksi keskeinen tehtävä on pyrkiä löytämään intervention käynnistämiä ja vahvistamia mekanismeja sekä arvioida onko niiden avulla voitu lieventää alkuperäisiä ongelmia ja edetty kohti tavoitteita. Lisäksi tilannetekijöillä eli kontekstilla on aina vaikutusta siihen, minkälaisia mekanismeja käynnistyy. Ne voivat olla yksilön olosuhteissa ja elämässä läsnä olevia tekijöitä tai tapahtumia, jotka muuttuvat hitaasti. Kontekstit voivat olla myös aikaisempia tapahtumia, jotka vaikuttavat yksilön nykyisessä elämäntilanteessa. (Korteniemi 2005,20; Pawson & Tilley 1997, 215–216.)

Tässä tutkimuksessa on pyritty aineistosta saadun tiedon avulla tuomaan esiin alustavia päätelmiä Naksu-hankkeen toiminnassa läsnä olevista mekanismeista. Hypoteesina on, että asunto ja asumiseen liittyvä tuki vahvistaa asiakkaan elämänhallintaa. Tutkimuksessa ei suoraan käytetä realistisen arvioinnin kehää siten kuin Pawson ja Tilley (1997, 84–85) ovat sen määritelleet, jossa mekanismit, kontekstit ja tulokset

muodostavat teorian. Näin konteksti-mekanismi teorioita testaamalla saadaan selville ja tunnistetaan ohjelmien vaikuttavat mekanismit. Tutkimuksessa hanketta arvioidaan kolmen päätavoitteen sekä elämänhallinnan käsitteen avulla. Arviointitutkimuksen mallin mukaisesti tässä tutkimuksessa ei suoranaisesti voitu tutkia toiminta-konteksti-mekanismi-vaikutus yhteyttä, sillä asiakkaiden kontekstitalannetta ei eroteltu eikä heidän henkilökohtaisia tavoitteitaan käsitelty. Asiakkaat olivat lähtökohtaisesti olleet hankkeeseen tullessaan asunnottomia. Asiakkaista lähes kaikilla oli jossain määrin päihteidenkäyttöön liittyvä problematiikkaa sekä velkoja. He olivat ilman työ- tai opiskelupaikkaa ja heidän toimeentulonsa muodostui sosiaalietuuksista. Lisäksi osalla asiakkaista oli mielenterveysongelmia. Nämä tekijät muodostavat tutkimuksen kontekstin. Arviointitutkimuksen mukaisesti tutkimuksessa tarkastellaan onko alkuperäistä ongelmaa hankkeen avulla saatu lievennettyä, ja onko tavoitetta kohden edetty. Samalla pyritään löytämään niitä mekanismeja, jotka ovat vahvistaneet tai mahdollisesti estäneet asiakkaan elämänhallintaa. Mekanismit voidaan nähdä muutoksen moottoriksi ja kontekstin liiallinen korostaminen ei toisaalta välttämättä ole tarpeen. Sillä tutkimuksissa on todettu esimerkiksi hyvän asiakassuhteen edistävän työskentelyn onnistumista, riippumatta interventioista tai olosuhteista. (Hietamäki 2015, 35.)

Arviointi voidaan jakaa formatiiviseen arviointiin sekä summatiiviseen arviointiin. Formatiivisen arvioinnin pyrkimyksenä on tukea julkista toimintaa sen käynnistämisen ja toteutuksen aikana. Formatiivisen arvioinnin tavoitteena on löytää toiminnasta vahvuuksia, parantamis- ja kehittämiskohteita. Summatiivisessa arvioinnissa tutkimus puolestaan kohdistuu toiminnan vaikutusten ja lopputulosten arviointiin. Summatiivisessa arvioinnissa ollaan kiinnostuneita siitä, miten toiminta on onnistunut. Toisaalta jako ei ole yksiselitteinen, vaan erityyppisiä aineistoja ja menetelmiä voidaan erilaisissa konteksteissa käyttää eri tarkoituksiin. (Jokinen 2017, 25; Robson 2001, 80–84; Virtanen 2007, 93.) Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita hankkeen tavoitteiden toteutumisesta haastateltavien arvioinnin ja kokemusten perusteella. Tutkimuksessa on arvioitu hankkeen kolmen päätavoitteen toteutumista arviointiasteikkoa käyttäen. Näin saadaan vastaus siihen onko hankkeen päätavoitteet saavutettu. Tämän lisäksi on tarkasteltu aineistolähtöisesti mitkä seikat ovat vaikuttaneet tavoitteisiin pääsemisessä tai mitkä ovat mahdollisesti olleet estäviä tekijöitä.

3 ELÄMÄNHALLINTA

3.1 Elämänhallinnan käsitteitä

Elämänhallinta käsitteeseen törmää nykypäivänä monenlaisissa yhteyksissä. Siitä kirjoitetaan aikakauslehdissä ja sanomalehdissä, sekä lisäksi on julkaistu monenlaisia elämänhallintaoppaita. Hyvän elämänhallinnan tavoittamiseksi järjestetään myös erilaisiin metodeihin perustuvia kursseja. Näin elämänhallinta käsitettä käytetään laajasti ja sille annetaan monenlaisia merkityksiä arkikielessä.

Elämänhallinta-käsitteen juuret ovat peräisin sekä yhteiskuntatieteistä että psykologiasta. Elämänhallinta käsitteen käyttö on ollut ominaisempaa psykologialle kuin yhteiskuntatieteille. Yhteiskuntatieteissä on myös käsitelty hyvinvoinnin problematiikkaa, mutta keskittyminen siinä on liittynyt enemmänkin käsitteisiin ”elintaso” ja ”elämänlaatu”. Vanhinta elämänhallintaa koskeva pohdintaa löytyy kuitenkin filosofiassa. Filosofit ovat lähestyneet elämänhallinnan ongelmaa analysoimalla autonomian käsitettä. (Riihinen 1996, 17–18; Puukka 2013, 5.)

Elämänhallinta voidaan tulkita kattokäsitteeksi, jolloin sen ei ajatella olevan erillinen rakennelma, vaan se sisältää useita elämänkulun vaiheisiin ja elämäntilanteiden hallintaan liittyviä osatekijöitä. (Järvikoski 1996, 44–45.) Veli-Matti Poutanen (2000, 42) näkee elämänhallinnan sateenvarjokäsitteenä, jonka alle kuuluvat esimerkiksi selviytymisstrategiat, tunne elämänhallinnasta (koherenssin tunne), coping (elämänhallinta) ja sosiaalinen tuki.

Raitasalon (1995, 73.) Kelalle tekemän sosiaalipolitiikan alaan liittyvän selvityksen mukaan elämänhallinnalla tarkoitetaan stressitilanteiden ja niistä koettujen uhkien ja haittojen käsittelyä siten, että yksilön kokema ahdistuneisuus lievenisi. Yksilö pyrkii muuttamaan olosuhteita ja tulkitsemaan kokemaansa siten, että ne tuntuisivat hänelle suotuisammalta ja näin yksilö hallitsisi elämäänsä. Elämänhallinnan keinot voivat Raitasalon mukaan olla mukautumista edistäviä, jolloin yksilö pyrkii ratkaisemaan ongelman itse sisäisesti tai hankkimalla toisten tukea avukseen. (Raitasalo 1995, 73)

Elämänhallinta on monimuotoinen kokonaisuus, johon vaikuttavat useata eri tekijät. Käytettäessä ulkoisen ja sisäisen elämänhallinnan käsitteitä voidaan pohtia voiko ulkoista elämänhallintaa olla ilman sisäistä elämänhallintaa. Esimerkiksi, jos yksilön taloudellinen tilanne on vakaa ja hyvä, mutta hän kokee psyykkisen vointinsa olevan huono, niin mikä on silloin yksilön elämänhallinnan tilanne? (Riihinen 1996, 18–32.) Riihinen (1996) toteaa, että yksilön elämänhallinta rakentuu hänen ulkoisten olojensa ja sisäisen vointinsa vuorovaikutuksesta. Pekkarisen (2015) mukaan elämänhallinta kuvaakin yksilön kokonaisvaltaista toimintakykyä. Hän tarkastelee elämänhallinnan käsitettä yksilön tai yhteisön kykyä kiinnittyä kulttuuriseen normistoon, sekä yleisesti hyväksytyyn elämänmenoon. Elämänhallinnan vaikeudet tulevat esiin arjenhallinnan ongelmina. (Pekkarinen 2015.)

Folkman ja Lazarus (1988, 309–317.) toteavat elämänhallinnalla tarkoitettavan yksilön kokemien kuormittavien tilanteiden ja tehtyjen tulkintojen arviointia ja käsittelyä siten, etteivät uhkaaviksi ja haitallisiksi koetut tilanteet ahdistaisi. Elämänhallintaan kuuluu, että yksilö pyrkii muuttamaan olosuhteita ja kokemuksellista tulkintaa itselleen suotuisempaan suuntaan. Elämänhallintaan liittyvinä keinoina ovat mukautumista edistävät toiminnat, kuten ongelmien ratkaisu tai tuen hakeminen toisilta. Keinoina saattavat olla myös mukautumista estävät toiminnat, jolloin yksilö esimerkiksi toivoo passiivisesti muutosta tai välttelee sosiaalisia kontakteja. Ulkoisessa elämänhallinnassa on kyse siitä, että yksilön pyrkimyksenä on vaikuttaa elintasoon ja olosuhteisiin niin, että ne vastaisivat hänen tavoitteitaan ja tarpeitaan entistä paremmin. Sisäisessä elämänhallinnassa on kyse siitä, että yksilö pyrkii selviytymään ahdistusta aiheuttavista ristiriidoista ja vaikeiksi kokemistaan tilanteista tunteidensa, mielikuvituksensa ja havaintojensa perusteella. Niin ulkoinen kuin sisäinenkin elämänhallinta ovat sopeutumista edistävän tai ehkäisevän toiminnan eri puolia. (Folkman & Lazarus 1988, 309–317.)

Myös yhteiskuntatieteissä elämänhallintaa tarkastellaan usein ulkoisena ja sisäisenä elämänhallintana. Roosin (1987) mukaan ulkoinen elämänhallinta on yksinkertaisimmillaan sitä, että yksilö on kyennyt torjumaan odottamattomat, elämäkulkua järkyttävät tekijät. Ulkoinen elämänhallinta on myös sitä, että yksilö on kyennyt toteuttamaan elämälleen asettamat tavoitteet ja tarkoitukset jokseenkin katkeamattomasti. Aineellisesti ja henkisesti turvattu asema ovat tärkeimmät tekijät

ulkoiseen elämänhallintaan liittyen. Esimerkiksi koulutuksen, ammatin, ajokortin tai oman asunnon hankkiminen ovat ulkoisen elämänhallinnan tavoiteltavia päämääriä. Sisäinen elämänhallinta merkitsee puolestaan sitä, että riippumatta erilaisista elämäntapahtumista yksilö on kykenevä sopeutumaan ja katsomaan asioita mahdollisimman hyvin päin. Ulkoinen ja sisäinen elämänhallinta tarvitsevat tuekseen erilaisia resursseja ja tuen muotoja. (Aaltonen 2003, 185–186; Roos 1987, 65–66.)

Elämänhallinta -käsitteen lähellä on myös resilienssin eli selviytymiskyvyyden käsite. Se viittaa elämässä selviytymiseen ja onnistumiseen silloin, kun yksilön lähtöolosuhteet ovat heikot, ja hänen elämäänsä on liittynyt paljon vastoinkäymisiä ja hankalia kokemuksia. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa resilienssiä on käytetty, kun on haluttu jäsentää yksilön selviytymistä eri ulottuvuuksien avulla. Näitä ulottuvuuksia ovat yksilön joustavuus, mukautumis- ja vastustuskyky, sekä toimintakyky- ja mahdollisuus. Resilienssi viittaa siis yksilön ominaisuuksiin, ja sitä ei nähdä sosiaalisesti rakentuneena toimintakynä. Tällöin määrittyy yksilön selviytymisen toiminta-alue huomattavan pienenä. (Isola & Turunen 2014, 7–8.)

Sosiaalitieteissä elämänhallinnan käsite vakiintui 1980-luvun alussa osana elämäntietojen tutkimusta. Saaren (2015, 110–113.) mukaan elämänhallinnan käsite nivoutuu valintoja tekevään ihmiseen. Elämänhallinta liittyy ihmisen omaan kykyyn vaikuttaa päätöksillään ja toiminnallaan elämänsä kulkuun. Saari tarkoittaa elämänhallinnan käsitettä toimintakyvyn, mahdollisuusrakenteiden ja sosiaalisten sitoumusten käsitteellä. Toimintakyky merkitsee yksilön elämänhallinnan kannalta sitä, että yksilöllä on kyky hyödyntää käytössä olevat resurssit, kuten kognitiivisiin kykyihin liittyen tavoitteiden ja päämäärien yhteensovittaminen esimerkiksi kouluttautumalla. Lisäksi yksilön toimintakykyyn liittyy empatia, myötätunnon taito. Toimintakyvyn hyödyntäminen on sidoksissa mahdollisuusrakenteisiin. Huonomassa asemassa olevalla yksilöllä on kapeammat mahdollisuusrakenteet, esimerkiksi saman toimintakyvyn omaavilla yksilöillä erilaiset asumisjärjestelyt merkitsevät eriäviä mahdollisuusrakenteita. Sosiaalisella sitoutumisella Saari tarkoittaa yksilön pitkäjänteistä etenemistä tavoitteitaan kohti. Elämänhallinnan näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että yksilöllä on mahdollista elää asettamiensa tavoitteiden mukaan hyvää elämää mahdollisuusrakenteiden luomissa puitteissa. (Saari 2015, 110–113.)

Elämänhallinta on suomalainen voimaantumisen (empowerment) lähikäsite ja on yleisesti käytössä muun muassa kuntoutuksen piirissä. Raunio (2004, 55–56.) näkemys voimaannuttavasta sosiaalityöstä tarkoittaa sitä, että sosiaalityö lisää yhteistoiminnalla yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnallista syrjäytymistä ja alistusta aiheuttaviin rakenteisiin. Voimaantuminen parantaa yksilön mahdollisuuksia hallita elämäänsä. (Raunio 2004, 55–56.) Järvikosken (2014, 40.) mukaan yksilötasolla voimaantuminen tarkoittaa yksilön kehittymistä, jolloin hänen taidot kehittyvät, itsearvostus vahvistuu ja elämänhallinnan tunne lisääntyy. Elämänhallinnanpuutteet voidaan tulkita aineettomiksi puutteiksi tai hallitsemattomiksi tapahtumiksi, jotka vaikuttavat ihmisen omaehtoiseen toimintaan ja käynnistää menetyskierteitä. (Järvikoski 2014, 40.) Erikssonin ja Lindströmin (2005, 460–466.) mukaan Antonovskyn salutogeeninen teoria sopii muodostamaan teoreettisen pohjan myös voimaantumisen. Yksilön voimaantumisessa oleellista ovat sisäiset ja ulkoiset voimavarat sekä oppimisprosessi, mitkä liittävät sen koherenssin tunteen kehitykseen.

3.2 Antonovskyn salutogeeninen malli

Anton Antonovsky (1923–1994) on luonut salutogeenisen mallin tutkittuaan israelilaisten keskitysleirillä olleiden naisten kokemuksia ja heidän vastoinkäymisistä selviämistä. Antonovskya kiinnosti, mikä pitää terveyttä yllä, vaikka yksilö on kokenut rankkoja tapahtumia ja menettänyt läheisiään. Hänen mukaansa kaikkien yksilöiden elämään kuuluu kuormittavia ja sairastuttavia asioita. Yksilön keskeisiä ominaisuuksia on se, miten hän pystyy selviytymään niistä, jolloin patogeeniset ”sairautta” aiheuttavat tekijät muuttuvat salutogeenisiksi ”terveyttä” aiheuttaviksi tekijöiksi. Se miten yksilö ratkaisee kuormittavista tekijöistä (steressitekijät) seuraavat vaatimukset, siihen vaikuttavat yksilön käytettävissä olevat yleiset vastustusressit (GRR). (Antonovsky 1979, 98–102; 1987.)

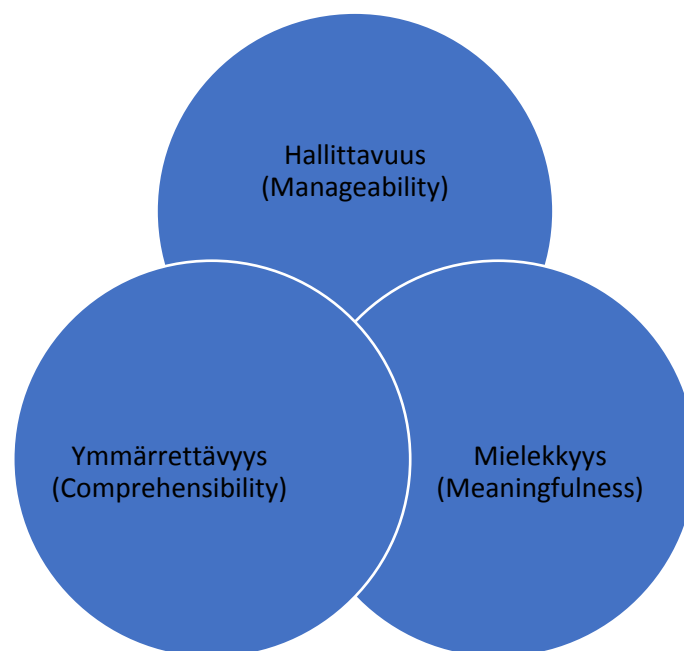
Vastustusressit ovat yksilössä itsessään olevia sisäisiä voimavaroja, esimerkiksi yksilön tietotaso, tarkkaavaisuus, sosiaaliset taidot ja minäkuva. Antonovsky korostaa kuitenkin ulkoisten voimavarojen merkitystä yksilön kuormittavien tekijöiden hallintakyvyille ja selviytymiselle. Ulkoisia voimavaroja ovat esimerkiksi koulutus, työllisyys, taloudellinen tilanne ja sosiaalinen tuki. Yksilön omat osallistumismahdollisuudet, kuormittavien asioiden tasapaino ja elämäkokemukset,

etenkin lapsuuden elinympäristö, vaikuttavat siihen kuinka kuormitustekijät ovat yksilön hallittavissa. Yksilön hyvinvoinnin kannalta on olennaista se, että hän kykenee sovittamaan yhteen ja käyttämään tarvittavia voimavaroja. (Antonovsky 1979, 98–102; Antonovsky 1987.) Honkinen (2009) käyttää väitöskirjassaan vastustusresursseista käsitettä puolustusvoimavarat. Honkinen toteaa, että puolustusvoimavarat auttavat yksilöä selviytymään erilaisissa elämäntilanteissa. Puolustusvoimavarat kehittävät yksilön luottamusta ja varmuutta omaan elämäntilanteeseen eli vahvistavat koherenssin tunnetta. (Honkinen 2009, 15.)

Antonovsky (1987, 16–19) on tarkastellut elämäntilanteen koherenssin tunnetta (SOC) eli yksilön voimavarojen kautta. Koherenssin tunne on psykososiaalinen voimavara, joka muodostuu yksilölle kolmesta osatekijästä ymmärrettävyydestä, mielekkyydestä ja hallittavuudesta. Elämän ymmärrettävyys viittaa elämän järkipäiseen ymmärtämiseen. Se tarkoittaa sitä, miten ihminen mielessään ymmärtää ja järjestää niin sisäisestä, kuin ulkoisesta ympäristöstään tulevaa informaatiota. Yksilö saattaa mieltää ne jäsenneinä, selkeinä ja johdonmukaisina, tai toisaalta epäjohdonmukaisina, selittämättöminä, sattumanvaraisina ja kaoottisina. Ymmärrettävyyden avulla yksilö pystyy käsittelemään elämän aikana tulevat erilaiset vaikeatkin ärsykkeet siten, että hän ei koe itseään uhriksi ja asiat eivät tuota surua loputtomasti. (Antonovsky 1987, 16–17; Lindström & Eriksson 2005, 440–442.) Lindström & Eriksson (2005) toteavat ymmärrettävyyden olevan koherenssin tunnetta kognitiivinen alue.

Elämän hallittavuuteen sisältyvät yksilön omat uskomukset siitä, että hän on kykenevä hallitsemaan omia voimavarojaan ja omat voimavarat ovat riittävät käsittelemään elämässä kohdatut vastoinkäymiset. Hallittavuus viittaa myös siihen, että yksilö voi tukeutua ja luottaa erilaisten ongelmatilanteiden edessä saavansa apua, esimerkiksi viranomaisilta. Lisäksi hallittavuuden tunne viittaa siihen, että yksilö ei tunne itseään uhriksi. Hallittavuus on siten yksilön käyttäytymiseen liittyvä osa-alue. (Antonovsky 1987, 17; Lindström & Eriksson 2005, 440–442; Super ym.2016.) Myös Korvela ja Nordlund (2015, 201) toteavat kokemuksen elämäntilanteesta vaikuttavan kokemukseen siitä, että vaikeuksiin on mahdollista löytää ratkaisu ja tarvittaessa apua voi hakea sekä saada.

Elämän mielekkyyteen sisältyy se miten yksilö kokee ärsykkeet. Mielekkyyden osa-alue liittyy motivaatioon. (Lindström & Eriksson 2005, 440–442.) Ärsykkeiden tuottamat vaatimukset saattavat olla haasteita tai ne voidaan kokea taakaksi. Asian merkittävyys yksilölle määrittelee sen, miten valmis ja halukas yksilö on sijoittamaan voimavarojaan asiaan. Kyse on mielekkyydestä sekä tunnetasolla, että kognitiivisesti. Korkean mielekkyyden tunteen omaavalla yksilöllä haastavilta tuntuvat asiat ja vastoinkäymiset elämässä voivat olla mielekkäitä ja vaivan arvoisia. (Antonovsky 1987, 18–22.) Arkielämän tuottama mielihyvä lisää elämönhallinnan positiivista kokemusta. Kun arkielämä tuottaa yksilölle mielihyvää, tuntuvat päivittäiset tekemiset myös merkityksellisiltä. (Korvela & Nordlund 2015, 201.)

Kuvio 2. Koherenssin tunteen osa-alueet Antonovskyn mukaan

Antonovskyn mukaan koherenssin perustaso kehittyy lapsuudessa ja seuraava taso rakentuu yksilön ollessa murrosiässä. Koherenssin tunne kehittyy vähitellen ja lapsuudesta lähtien yksilö pyrkii löytämään tasapainon ja ennakoimaan tulevia tapahtumia. Lapsuuden ympäristön ollessa johdonmukaisesti toimiva, vakaa ja pysyviin ihmissuhteisiin perustuva tarjoaa se lapselle turvallisuuden tunteen kokemuksen. Lapsi kykenee vastaamaan ärsykkeisiin ja ennakoimaan tulevia tapahtumia, jolloin lapsen ymmärrettävyys kehittyy. Lisäksi ympäristön ja lapsen välisen vuorovaikutuksen ollessa kannustavaa tukee se lasta löytämään mielekkyyden toiminnalleen. Hallittavuuden

tunteen kehittymiseen auttavat vanhempien vahvuus kohdata ongelmia. Mikäli vanhemmat ajattelevat ongelmista, että ne ovat hallittavia ja ratkaistavissa, on heidän kykynsä todennäköisesti reagoida lastensa toimintaan tasapainoisesti. Mitä vahvempi on vanhempien koherenssin tunne, sitä todennäköisemmin he tarjoavat lapsilleen kokemuksia, jotka vahvistavat lapsen koherenssin tunnetta. (Antonovsky 1987, 94–101.)

Antonovskyn teoriakäsityksen mukaan nuoruuden levottomuus ja nuoruuteen liittyvät mahdolliset hankaluudet saattavat joko vahvistaa tai heikentää koherenssin tunteen perustasoja. Koherenssin tunteen vahvistumiseen parhaiten vaikuttavat yhteisö, jossa on mahdollisuus moniin todellisiin ja hyväksyttäviin vaihtoehtoihin. Koherenssin tunteen kehittymistä yksilöllä heikentää, mikäli ympäristössä on epävarmuutta, köyhyyttä ja ennakoimattomuutta. Koherenssin tunne kehittyy varhaislapsuudesta noin 30 - vuotiaaksi saakka. Tämän jälkeen Antonovsky ajattelee sen olevan suhteellisen vakaa, sillä yksilö on tuohon ikään mennessä useimmiten tehnyt merkittävät elämäänsä liittyvät sitoumukset. Näitä sitoumuksia ovat esimerkiksi sosiaaliset roolit, parisuhde, työelämä. Nämä kaikki luovat joukon elämänkokemuksia, jotka vaikuttavat koherenssin tunteeseen. (Antonovsky 1987, 89 – 123; vrt. Volanen 2011, 26 – 27.)

Koherenssin tunne ei kuitenkaan välttämättä ole täysin muuttumaton, sillä siinä saattaa esiintyä vaihtelua elämän mukana tulevien muutosten myötä. Muutoksia saattavat olla esimerkiksi työttömyys tai läheisen menettäminen, jotka voi heikentää yksilön kokemaa koherenssin tunnetta. Toisaalta äkillinen positiivinen tapahtuma voi puolestaan vahvistaa tunnetta. Antonovsky ajattelee, että koherenssin tunteen muutos on pysyvä vain varhaisaikuisilla ja silloin, kun koherenssin tunne on alkujaan ollut heikosti kehittynyt. (Antonovsky 1987, 89–123.)

Koherenssin tunteeseen on kohdistunut kritiikkiä muun muassa liittyen koherenssin tunteen vakauteen sekä saatujen tulosten merkitysten yliarviointiin. (Eriksson & Lindström 2006, 376–381.) Toisaalta vahvan koherenssin tunteen on todettu olevan yhteydessä hyvään itsetuntoon, positiiviseen ajattelutapaan ja sosiaalisiin taitoihin. Erikssonin ja Lindströmin (2006, 376–381) mukaan vahva koherenssin tunne suojaa yksilöä mielenterveysongelmilta ja ehkäise stressiä. Lisäksi Super ym. (2016) toteavat,

että joillakin interventioilla on onnistuttu vahvistamaan myös yli 30-vuotiaiden koherenssin tunnetta.

3.3 Interventiot ja koherenssintunne

Antonovskyn näkemyksen mukaan yhteiskunnan institutionaaliset seikat edistävät koherenssin tunteen voimakkuutta. Sosiaaliset rakenteet joko edesauttavat yksilön kykyä tai haittaavat yksilön kykyä selviytyä sosiaalisten tekijöiden aiheuttamista haasteista. Näin ollen koherenssin tunne nostaa esille myös makrososiaalisten rakenteiden vaikutuksen yksilön elämänhallintaan. Yksilö ei pelkästään omin avuin kykene saavuttamaan tavoitteitaan. Yksilö ei ole irrallinen muusta kontekstista. Yksilön ymmärrykseen ja hänen toimintaansa tiedostaen tai tiedostamatta vaikuttavat useat tekijät, kuten aika, paikka, historia, yhteiskunta, omaiset ja sosiaaliset suhteet. (Antonovsky 1979; 1991; Raitasalo 1996, 57.)

Interventioiden mahdollisuudesta vahvistaa koherenssin tunnetta on olemassa jossain määrin näyttöä. Esimerkiksi Langelandin ym. (2006, 212–219.) toteavat tutkimuksessaan salutogeeniseen teoriaan pohjautuvan ryhmäterapiassa olevan merkityksellistä mielenterveysongelmista kärsivien henkilöiden selviytymisprosessissa. Ryhmään osallistuneiden koherenssin tunne koheni puolen vuoden seuranta-ajalla. Seuranta-aika oli lyhyt, joten tutkimuksessa ei saatu tietoa siihen, miten pysyviä tulokset olisivat pidemmällä aikavälillä. Myös Forsbergin ym. (2010, 1519–1528) mukaan strukturoidut interventio-ohjelmat lisäävät mielenterveys kuntoutujien koherenssin tunnetta.

Tutkimusten mukaan interventioilla voidaan siis vahvistaa yksilön koherenssin tunnetta. Mekanismit, jotka interventiossa saavat aikaan muutosta koherenssin tunteeseen, ovat jääneet vähemmälle huomiolle tai niitä on vain osittain nostettu esiin. Super ym. (2016, 869–878) löysivät tutkimuksessaan kaksi intervention aikaansaamaa mekanismia: käyttäytymismekanismiin ja havaintomekanismin. Näillä mekanismeilla havaittiin olevan vaikutusta koherenssin tunteeseen. Ensimmäinen mekanismi on yhteydessä käyttäytymisen muuttumiseen. Tällöin interventiossa on hyvä pyrkiä vahvistamaan yksilön voimavaroja siten, että yksilöllä on kykyä käyttää niitä. Oppiessaan hyödyntämään itselleen tarkoituksenmukaisia voimavaroja yksilö voi välttää itselleen

haitallisen stressin. Yksilön koherenssin tunne vahvistuu mielekkäiden, johdonmukaisten ja hallinnassa olevien elämäntilanteiden kautta. (Super ym. 2016, 869–878.)

Havaintomekanismi puolestaan viittaa siihen, että voidakseen käsitellä haitallisia stressaavia tilanteita on tärkeätä interventiossa huomioida yksilöllinen kokemusmaailma sekä ympäristö johon yksilö kuuluu. Koherenssin tunne vahvistuu, kun yksilö kykenee pohtimaan stressiä aiheuttavia tilanteita ja löytämään sekä hyödyntämään omia voimavarojaan. Molemmat kaksi mekanismia ovat yhteydessä toisiinsa ja vahvistettaessa niitä molempia voidaan todennäköisesti vaikuttaa myönteisesti elämänhallinnan kohentumiseen. (Super ym. 2016, 869–878.)

4 NAKSU - HANKE

4.1 Hankkeen tausta

Nuorten asumisen ohjaus ja kokonaisvaltainen sosiaalinen uudistuminen -hankkeessa mukailtiin asunto ensin -periaatetta asunnottomuuteen vastaamiseksi. Hanke oli suunnattu kajaanilaisille 18–35-vuotiaille asunnottomille. Heillä oli erilaisia asumiseen ja elämänhallintaan liittyviä ongelmia asunnottomuuden taustallaan, muun muassa vuokratästejä, häiriökäyttäytymistä ja rikkomisia. Näiden seikkojen vuoksi he olivat estyneitä saamaan asuntoa avoimilta asuntomarkkinoilta. Hankkeen tarkoituksena oli poistaa kajaanilaisten asunnottomuutta, kehittää jalkautuvaa sosiaalityötä, lisätä asumissosiaalista työtettä ja parantaa kajaanilaisten asunnottomien elämänhallintaa. Hanke tavoitti toimintansa 4.1.2016–30.4.2018 aikana 39 varsinaista asiakasta sekä välillisesti 70 asiakasta. Välivuokra-asuntoja hankkeella oli 14. (Naksu -hankkeen hankehakemus 2015; Naksu -hankkeen loppuraportti 28.8.2018.)

Hankkeen taustavaikuttimina oli kainuulaisesta asunnottomuudesta tehty kartoitus vuonna 2010, jolloin sosiaalitoimesta toimeentuloa hakevista kajaanilaisista oli ”poste restante” osoitteella 28 henkilöä. Vuonna 2015 lukua päivitettiin ja kajaanilaisia samalla perusteella olevia asunnottomia löydettiin edelleen 28 henkilöä alle 35-vuotiaista. Tämän lisäksi eri viranomaisten ja kolmannen sektorin tahojen havainnoissa ja puheenvuoroissa nostettiin esiin huolta nuorista, joilla näyttää olevan osoite kavereilleen tai vanhempiensa luokse, mutta asumisen mahdollisuutta oikeasti siellä ei ole. Hankkeen myötä uuden palvelumallin toivottiin poistavan asunnottomuutta ja sen tuomaa inhimillistä haittaa. (Naksu -hankkeen hankehakemus 2015.)

Hankkeen rahoituksesta vastasivat Euroopan sosiaalirahasto (ESR), Kajaanin tukiasuntoyhdistys Ry, Kajaanin kaupunki ja Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä. Hanketta hallinnoi Kajaanin evankelis-luterilainen seurakunta. Hankepäällikön palkkakustannuksista puolet kustannettiin ESR -rahoituksesta ja puolet seurakunnan kautta. Hankkeelle asetettiin ohjausryhmä, jonka tehtävänä oli ohjata, tukea ja seurata hankkeen toteutumista. Ohjausryhmä kokoontui noin neljä kertaa vuodessa ja kokouksissa hankepäällikkö esitteli hankkeen sen hetkiset kuulumiset ja miten hankkeessa on edetty. ESR -rahoituksen ollessa kyseessä hankkeen toiminnasta

tuli koota myös seurantaraporttia kuukausittain ja tähän ohjausryhmässä antoi erityistukea rahoitusasiantuntija ELY -keskuksesta. (Naksu -hankkeen hankehakemus 2015.)

Hanke käynnistyi tammikuussa 2016, jolloin hankepäällikkö aloitti työnsä. Helmikuun 2016 alussa aloittivat hankkeeseen valitut kaksi hanketyöntekijää. Valituksi tulemisen jälkeen, hankkeen työntekijät esittäytyivät myös hankkeen ohjausryhmälle ohjausryhmän kokouksessa. Samassa kokouksessa käytiin lävitse hankkeelle asetetut tavoitteet. Hankkeessa ei ollut varsinaista käynnistymisvaihetta, vaan hankkeen työntekijät ja ensimmäiset hankkeen asiakkaat aloittivat lähes samanaikaisesti. Toinen hankkeen työntekijöistä siirtyi uusiin tehtäviin syyskuussa 2016, ja hankkeessa jouduttiin järjestämään asiakkaille jatkumo kahden jäljellä olevan työntekijän kesken. Lisää työntekijämuutoksia tapahtui hankkeen kuluessa siten, että hankkeen loppuessa huhtikuussa 2018 hankepäällikkönä aloittanut henkilö oli enää mukana alkuperäisistä hankkeessa aloittaneista henkilöistä.

4.2 Hankkeen tavoitteet

Hankkeen tavoitteena oli asumisen turvaaminen ja asunnottomuuden poistaminen. Lisäksi hankkeen kolmantena tavoitteena oli kehittää ja juurruttaa asumissosiaalityö osaksi Kainuun sosiaali- ja terveystalvueluita toimimalla tiiviisti yhteistyössä aikuissosiaalityön kanssa. Hankkeessa pyrittiin todentamaan, että asiakkaan saadessa asunnon ja tarvitsemansa tuen asumiseensa, hänen kiinnittymisensä yhteiskuntaan helpottuu. Lisäksi toiveena oli, että asiakas motivoituu kehittämään itseään ja huolehtimaan toimeentulostaan kuntouttavan asumisen kautta. Kuntouttava asuminen nähtiin tavoitteellisena toimintana. Kuntouttava työote merkitsi paitsi asumisvalmiuksien vahvistamista, myös asukkaiden elämänhallinnan ja yhteiskuntaan integroitumisen tukemista. (Naksu -hankkeen hankehakemus 2015.)

4.3. Hankkeen toimintamallin lähtökohta

Hankkeen lähtökohtana oli huoli nuorten asunnottomuudesta ja sen vaikutuksista työhön sitoutumiseen, opiskeluun ja ihmissuhteisiin. Eri kajaanilaiset toimijat olivat todenneet, että asunnottomien palvelutarve oli suurempi kuin mihin palvelujen tarjoajat

pystyivät vastaamaan. Lisäksi huomattiin, etteivät pelkkä taloudellinen apu tai asunnon saaminen auta kohderyhmää, koska asunnottoman asiakkaan elämänhallinta on umpikujassa.

Hankkeessa ratkaisua ongelmiin haettiin mukailen asunto ensin -mallia. Asuntoja vuokrattiin eri asuinalueilta. Näin pyrittiin integroimaan asiakasta sekä omaan asuinympäristöönsä että yhteiskunnan toimintoihin. Tarkoituksena oli välttää asiakkaiden leimaantumista ja segregatiota. Lisäksi asunnon saamisen ehtona ei ollut esimerkiksi päihteidenkäytön lopettaminen. Asunto vuokrattiin aluksi nuorelle kuukauden määräajaksi. Vähitellen asumistaitojen karttumisen myötä vuokrasopimuksen määräaika voitiin pidentää. Tämän käytännön nähtiin olevan myös ennaltaehkäisevää toimintaa. Näin esimerkiksi vuokrarästejä ei päässyt kertymään ja sen osalta hädöiltä oli mahdollisuus välttyä. Yhteistyö etenkin aikuissosiaalityön kanssa, mutta myös toisten toimijoiden kanssa, kuten asuntotoimen, terveystalouden ja työvoimapalveluiden kanssa ajateltiin tukevan asumista sekä ennaltaehkäisevän ongelmia. Hankkeen aikana pyrittiin madaltamaan asiakkaan kynnystä ottaa yhteyttä palveluihin ja hakemaan tukea itselleen.

Asiakkaat tulivat hankkeeseen pääosin sosiaalitoimiston, päihdepalveluiden tai muun yhteistyötahon ohjaamana. Myös asiakkaat itse hakeutuivat hankkeeseen, kuultuaan Naksusta kaveripiirissään. Lisäksi vanhemmat tai läheiset ottivat yhteyttä työntekijöihin ja toivoivat tukea hankkeesta. Asiakkaan kohdalla prosessi eteni siten, että asiakas tavattiin ja hänelle tehtiin alkutilanteen kartoitus, jossa pyrittiin tarttumaan akuuteimpaan hätään. Yleensä asiakas sai joko hankkeen välivuokraaman asunnon tai hankkeen työntekijän tuen asumiseensa, etteivät ongelmat kärjistyisi lisää. Asiakkaalle nimettiin oma työntekijä, joka toimi lähityöntekijänä. Osa asiakastapaamisista ja kotikäynneistä tapahtui parityönä. Näin asiakkaan tilanteen tunsu useampi työntekijä ja myöskään asiakas ei joutunut aivan uuteen tilanteeseen esimerkiksi työntekijän lopettaessa hankkeessa. Akuutin tarpeen poistuttua, tapaamisilla kartoitettiin lisää asiakkaan tilannetta. Tapaamisilla mietittiin yhdessä niitä yhteiskunnan palveluita, joita asiakas mahdollisesti tarvitsi. Lisäksi pyrkimyksenä oli tehdä henkilökohtainen asumissuunnitelma. Asumissuunnitelmassa määriteltiin tarvittava tuen määrä ja myös maksusuunnitelma aikaisempiin vuokrarästeihin. Asumisen aikana asiakkaan tuen määrää saatettiin lisätä. Tavoitteena oli vähitellen asiakkaan elämänhallinnan

lisääntyminen ja hankkeen tarjoaman tuen väheneminen siten, että asiakas siirtyy itsenäiseen asumiseen. Asiakkuuden pituutta ei ennakolta määritelty ja päätetty, mutta hankkeen tiedossa oleva päättymisaika antoi raamit asiakkuuden kestolle.

4.4 Hankkeen toimintaympäristö

Hankkeen toimintaympäristöä tarkastelemalla pyritään hahmottamaan millaisissa paikallisissa olosuhteissa ja palvelujen kokonaisuudessa hanke toimi. Hankkeen tarjoamat mahdollisuudet ja palvelut tulisivat olla tarkoituksenmukaisia suhteessa toisiin palveluihin ja eri viranomaistahojen toimintakulttuureihin. Lisäksi tulisi huomioida hankkeen asiakkaiden oma sosiaalinen todellisuus ja toimintakyky, jotta hankkeessa voidaan tarjota tarkoituksenmukaisia palveluja ja tukea.

Tarve hankkeelle nousi esiin eri palvelujen tarjoajien, kuten sosiaalipalvelujen ja päihdepalvelujen huolesta asunnottomien tilanteeseen, sekä heidän kokemuksestaan siitä, että heillä on riittämättömät mahdollisuudet puuttua tilanteeseen. Lisäksi hankkeen tarpeeseen vaikuttivat asunnottomien esiin tuoma hätä omasta tilanteesta ja kolmannen sektorin toimijoiden kokemus asumisen tuetusta merkityksestä asumisen onnistumiselle. Eri toimijoita ja sidosryhmiä oli jossain määrin mukana hankkeen toiminnassa hankkeen alusta lähtien. Lisäksi hankkeen työntekijöillä oli ymmärrystä Kajaanin palvelutarjonnasta sekä valmiina olevia verkostoja. Kajaanilaisten asunnottomien kokonaismäärää ei ollut tiedossa hankkeen toiminnan alkaessa vuonna 2016. Arviolta asunnottomia oli ollut vuonna 2015 käydyn kartoituksen mukaan 28. Asunnottomien tilanne tai heidän ongelmansa ei näkynyt juurikaan poliittisessa keskustelussa.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Aikaisempia tutkimuksia asunnottomuudesta

2010-luvulta lähtien asunnottomuustutkimus on alkanut kiinnosta enenevässä määrin Suomessa ja kansainvälisesti. Tieteellistä keskustelua käydään muun muassa asunnottomuutta vähentävien tai ehkäisevien interventioiden vaikutuksesta. Erityisesti asunto ensin -mallin periaatteita käyttävät tutkimusmuodot ja interventiot ovat olleet vaikuttavuuden tutkimusten kohteena. Näissä tutkimuksissa ja julkaisuissa ovat painottuneet poliittiset tavoitteet. Tavoitteena on ollut tuottaa tietoa asunto ensin -mallin tuloksellisuudesta ja hyödyllisyydestä. (Raitakari & Juhila 2014, 185–196.)

Yhdysvalloissa 1990-luvun alussa tohtori Sam Tsemberiksen aloitteesta luotiin asunnottomille Pathways to Housing -malli. Mallin toimintaperiaatteena oli asunnottomien ja erilaisista ongelmista kärsivien pääsy suoraan omaan kotiin ilman väliportaita. Asunnon saamisen jälkeen asiakkaan kanssa alettiin hoitamaan ongelmia kuten riippuvuuksia ja terveyteen liittyviä haasteita. (Tsemberis 2010, 11–31.) Mallin taustalla on lineaarinen portaikkomalli, jossa perusajatuksena on ammattilaisten tarjoama kuntoutus asiakkaille kuntoutuspaikka kerrallaan, tavoitteena lopuksi asiakkaan itsenäinen asuminen. Portaikko -mallin kuntoutus edellyttää asiakkailta päihteettömyyttä, sitoutumista sääntöihin ja kontrolliin. Useissa tutkimuksissa (Johnsen & Teixeira 2010; Jokinen & Juhila 1999, 168–170; Parsell 2017; Thörn 2004; Tsemberis & Asmussen 1999, 225–241.) on tuotu esiin, että portaikko mallissa kuntoutujalla on vaikeuksia siirtyä eteenpäin ja seuraavan askeleen sopivia asumisyksiköitä ei ole.

Ennen vuotta 2010 asunto ensin -mallin arviointitutkimukset sekä katsaukset ovat painottuneet Yhdysvaltoihin. Tutkimuksissa on arvioitu kanadalaisia ja yhdysvaltalaisia asunto ensin -malleja. Muun muassa Perlman ja Parvensky (2006) ovat tutkimuksessaan selvittäneet onko asunto ensin -malli kustannustehokasta. Tutkimuksessa haastateltiin ja kerättiin asiakastietoja lähes kymmenen vuotta asunnottomina olleista (N=100). Tutkimuksessa selvitettiin osallistuneiden akuutin sairaalahoidon ja hätäensiavun käytön muutosta verrattuna 24 kuukautta ennen ohjelmaan tulemistä ja asiakkaan oltua mukana 24 kuukautta asunto ensin -ohjelmassa. Tulosten mukaan kokonaiskustannukset

laskivat, kun osallistujien tarve esimerkiksi akuuttiin psykiatriseen hoitoon, akuuttiin sairaanhoitoon tai hätäensiapuun vähenivät. Lisäksi myös vankeudessa vietetyt päivät vähenivät. Toisaalta joiltakin osin hoitokustannukset kasvoivat, kun asiakkaita ohjattiin yksilölle sopivampaan hoitoon. Tutkimuksessa todetaan asunto ensin -mallin mahdollistaneen heikoimmassa olevien yksilöiden asumisen vakautumisen, terveydentilan kohentumisen ja mielenterveyden parantumisen ja näin asunnon saannin vaikuttaneen yksilön elämänlaatuun. (vrt. Haskins, 2018; Lanzerotti, 2004; Perlman & Parvensky, 2006; Tsemberis & Kent & Respress 2012.)

Eurooppalaista näkökulmaa käsittelee Housing First Europe-loppuraportti. Raportissa esitellään vertaisarvioinnilla saatuja tuloksia asunto ensin -mallin lähestymistavasta viiden testikaupungin kautta (Amsterdam, Budapest, Kööpenhamina, Glasgow ja Lissabon). Hankkeiden suunnitteluun ja toteutukseen osallistui ohjausryhmä, jonka tehtävänä oli ohjata hankkeiden arviointia ja seurata toimintaa sekä lisätä keskinäistä oppimista. Raportin mukaan asunto ensin -malli on onnistunut tapa turvata asunto kodittomille. Tavallisessa asunnossa asuminen on mahdollista, mikäli kohderyhmä saa riittävästi tukea riittävän pitkään ja työntekijät ovat ammattitaitoisia. Tämä näkyi asiakkaiden psyykkisen voinnin kohentumisena ja päihdeongelmien vähentymisenä. Lisäksi vuokra-asuntoja tulee olla saatavilla pääasiassa hajautetusti tavallisten asumisalueiden sisään. (Busch-Geertsema, 2013.) Samaan päätelmään tuli myös Benjaminsen (2013a) tutkimuksessaan asunto ensin -malliin liittyvistä kokemuksista Kööpenhaminassa. Toisaalta Pleace ym. (2015) esittävät, että haja-asuttaminen ei välttämättä auta integroitumaan sosiaaliseen ympäristöön ja, ettei yhteisöasuminen vaikeuttaisi integraatiota.

Housing First Europe arvioinnissa mukana olleissa maissa sosiaaliturvajärjestelmät poikkesivat toisistaan ja tähän raportissa kiinnitetään huomiota. Heikon sosiaaliturvan maassa (Budapest) myös asumisen onnistuminen saattaa heikentyä. Myöskään toimeettomuuteen, yksinäisyyden tunteeseen tai köyhyyteen ei juurikaan pystytty vaikuttamaan. Arviointi toi esiin sen, että suurin osa asiakkaista koki monella elämänalueella positiivista muutosta, mutta pienellä ryhmällä osallistujia tilanne heikkeni ja he palasivat asunnottomaksi. (Benjaminsen 2013a; Busch-Geertsema, 2013.)

Suomen asunnottomuuteen liittyviä saavutuksia ja haasteita ovat tarkastelleet Pleace, Culhane, Granfelt & Knutagård (2015) arvioinnissaan pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa (Paavo 1 ja Paavo 2). Paavo 1 (2008–2011) ja Paavo 2 (2012–2015) olivat hallituksen periaatepäätöksen mukaisia pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmia. Tutkimuksessa keskityttiin ohjelmakokonaisuuden ja sen eri osa-alueiden arviointiin. Näkökulmana oli asunto ensin -mallin toteuttaminen suomalaisessa yhteiskunnassa. Arviointi perustui tutkimusta varten kerättyyn tausta-aineistoon ja arvioitsijoiden kahteen kenttävierailuun. Tutkijoiden mukaan ohjelman päätavoite pitkäaikaisasunnottomuuden pysyvä vähentäminen kansallisella tasolla saavutettiin. Asunto ensin -mallin mukainen ohjelmatyö auttaa turvaamaan myös kaikkein vaikeimmin asutettavat henkilöt riittävän ja oikein kohdennetun tuen avulla. Tutkijat huomauttavat, että on tärkeää muistaa asunnottomuuden olevan sidoksissa asunnottomuuspolitiikan lisäksi muihin yhteiskuntapolitiikassa tapahtuviin kehityksiin ja muutoksiin. Tämän lisäksi tutkimuksessa käsiteltiin temaattisesti asuntomarkkinoita, asunnottomuuden ennalta ehkäisyä sekä asumista ja asumisen tukea. Tutkimus osoitti, että vuokranantajan ja eri toimijoiden verkostotyöllä edesautetaan asunnotonta. Asumisneuvonta on tehokas toimintatapa ennalta ehkäistä häättöjä. Asunto ensin -mallin tärkeimmät periaatteet ovat asumisen pysyvyys, haittojen vähentäminen ja asiakkaiden oikeus valita itselleen tarpeelliset tukipalvelut. Tutkimuksessa todetaan, että liian yksinkertaisia olettamuksia asumismuotojen vaikuttavuudesta tulee välttää. Lisäksi tulee säilyttää realismi missä määrin esimerkiksi sosiaaliseen integraatioon ja toipumiseen voidaan asunto ensin -mallilla edesauttaa. (Pleace, Culhane, Granfelt & Knutagård 2015.)

Kritiikkiä on tutkimuksissa (Hansen Löfstrand & Juhila 2012; Granfelt 2013b, 215; Kaakinen 2013, 20; Granfelt ym. 2015; 79–80) esitetty siihen liittyen, ettei asunto ensin -malli pysty turvaamaan vaikeimmin päihdeongelmaisten asumista. Lisäksi se ei riitä tukemaan tehokkaasti asiakkaiden toipumista mielenterveys- ja päihdeongelmista. Tämän vuoksi tarvitaan edelleen erillisiä päihde- ja mielenterveysongelmien hoitoa tarjoavia yksiköitä. Vaikka asunto ensin -mallin tarkoituksena on kiinnittää huomiota asiakkaiden integraatioon, on asiakkaiden keskuudessa todettu olevan yleistä yksinäisyyden ja eristäytymisen tunne. Silloin asiakkaiden hyvinvointi sekä asumisen onnistuminen on uhattuna. (Granfelt 2013b; Granfelt ym. 2015; 79–80; Haahtela 2013; Hansen Löfstrand & Juhila 2012; Johnsen & Fitzpatrick 2013, 13.)

Raitakari ja Gynther (2015) ovat jäsentäneet tyypittelemällä portaikkomallin ja asunto ensin -mallin mielenterveysasiakkaiden ja ammattilaisten kokemuksia asumispoluista asiakkaan aseman näkökulmasta. Tutkijat toteavat välttävänsä näiden kahden mallin vastakkainasettelua ja he ovat tarkastelleet sitä, millaisia asumispolkuja mallit tuottavat ja minkälaisia vaikutuksia asumisen malleilla on asiakkaan asemaan. Asiakkaiden asumispolut eivät noudata puhtaasti kumpaakaan asumisen mallia vaan niistä on löydettävissä elementtejä sekä portaikkomallista että asunto ensin -mallista. Olennaista on asiakkaan aseman ja toipumisen kannalta se, toteutetaanko asumismalleja asiakkaan tarpeitten ja itsemääräämisoikeuden perusteella. Portaikkomallissa asiakkaan saama tuki on intensiivistä, mutta aina auttajatahoilla, läheisillä tai asiakkaalla itsellään ei ole yksimielistä käsitystä asiakkaan kunnosta ja siitä, mikä asumisen muoto olisi hänelle sillä hetkellä parhain. Asunto ensin -mallin asumispolussa asiakkaalla on aina oma koti, johon hän palaa ja näin hän ei ole vain mielenterveysasiakas. Kirjoittajat toivovat, että asumisen polkuja tulee kehittää ja toteuttaa toipumisen näkökulmasta, ettei esimerkiksi asunto ensin -mallista tule ”asunto vain -malli”. Asunto ensin -mallin periaatteet luovat tutkijoiden mukaan hyvän perustan asiakkaan aseman vahvistamiselle ja elämään kohti hyvää elämää yhteisön jäsenenä, mutta välillä polulla tarvitaan myös yhteisöasumista ja sen tuomia rajoja ja turvaa. (Raitakari & Gynther 2015, 66–82.)

Granfelt (2013) on tutkinut suomalaisten pitkäaikaisasunnottomien naisten asunto ensin -mallin toimintaperiaatteeseen perustuvassa naisyhteisössä tehtyä asumissosiaalista työtä vuorovaikutustyönä. Tutkimuksessaan hän haastatteli aineistoaan varten koko asumisyksikön henkilökunnan. Haastattelu jakautui kahteen eri vaiheeseen, ensin yksilöhaastatteluun ja noin puolen vuoden päästä tehtyyn ryhmähaastatteluun. Granfelt kiinnitti aineiston analyysissä erityistä huomiota työn kuormittavuuteen, työn merkitykseen sekä työssä jaksamiseen. Tutkimuksessaan Granfelt päätyi siihen, että asukkaiden osallisuus vahvistui vuorovaikutukseen ja läsnäoloon rakentuvassa asumissosiaalisessa työssä. Granfelt toteaa, että pienet kuntoutumisen elementit, kuten ruuan valmistus yhdessä, virastoasioiden hoitaminen, opastus terveydenhoidossa tai keskusteluhetket naisten kanssa voivat olla askel toipumisprosessille. Toipuminen näyttäytyi, esimerkiksi aiempaa hallitumpana päihteidenkäyttönä, jolloin asukkaalla oli mahdollisuus tavata lastaan tai hän kykeni suorittamaan jonkin askareen selvin päin. Tutkimuksen mukaan asukaslähtöinen toiminta edellyttää, että työntekijöillä on mahdollisuus olla läsnä asukkaiden kanssa ja he voivat tutustua sekä yhteisöön että

asukkaisiin yksilönä. Työntekijä joutuu kohtamaan asumissosiaalisessa työssä raskaita asioita ja väkivallan uhka on todellinen. Läsnaolon, yhdessä tekemisen ja jakamisen kautta on mahdollista syntyä jotakin yhteistä, jonka avulla päästään työstämään asukkaalle merkityksellisiä asioita sekä rakentamaan tulevaisuuden tavoitteita. Granfelt nostaa tutkimuksessaan esiin myös sen, että yksilöllisten ja rakenteellisten tekijöiden merkitys kietoutuvat monilla tavoin toisiinsa yksilön toipumisessa ja elämänhistoriassa. Sosiaalityön näkökulmasta on tärkeää etsiä keinoja, joilla voidaan vaikuttaa asunnottomien asemaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukokonaisuuksien kuin asumispalvelujen kehittämisessä. (Granfelt 2013, 219–243.)

Granfelt (2015) on jäsentänyt asumissosiaalisen työn käsitettä tutkiessaan asunnottomuudesta ja rikollisuudesta irtautumista. Tutkimuksessa hän haastatteli vapautuvien vankien parissa toimivia kolmannen sektorin hankkeen työntekijöitä. Granfelt haastatteli myös hankkeessa mukana olleita asiakkaita, entisiä vankeja tai vankeusrangaistuksen loppuvaihetta suorittavia vankeja. Tutkimuksen tuloksena Granfelt esittää asumissosiaalisen työn näyttäytyneen vankilasta sosiaaliseen tilanteeseen ja asumisen tukemiseen kohdentuvana työnä. Lisäksi asumissosiaalisessa työssä näyttäytyi myös psykososiaalinen ulottuvuus. Asumissosiaalinen työ on luonteeltaan suhdetyötä, jolloin työntekijällä tulee olla taitoa luoda hyvä vuorovaikutus niin suhteessa asiakkaan kuin yhteistyötahojen kanssa. Tutkimuksessa nousi myös esiin asumissosiaaliseen työhön liittyvä rakenteellinen, asiakkaiden oikeuksia puolustava näkökulma suhteessa asumispalveluihin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. (Granfelt 2015.)

Mäki (2016) on omassa liseniaattitutkimuksessaan tutkinut asunnottomuutta kokeneiden rikostaustaisten identiteettipuhetta. Hän haastatteli henkilöitä, jotka olivat saaneet asunnon asumispalveluja tuottavien järjestöjen tai välivuokrauksen kautta ja asunnot sijaitsivat tavanomaisessa asuinympäristössä. Tutkimuksessa löytyi kaksitoista erilaista tarinaa, jotka Mäki luokitteli yhteiskunnallisen toimija-aseman ja identiteetin välistä suhdetta kuvaaviksi tarinoiksi. Tutkimuksen keskeiset tulokset olivat, että rikoskierteestä irtautumiseen ensisijaisesti vaikuttavat rikosentekijän motivaatio ja halu sitoutua muutoksen työstämiseen. Asunnon saaminen tavanomaiselta asuinalueelta oli keskeinen muutosta edistävä tekijä. Mäki esittää, että henkilö, joka rakentaa uutta identiteettiään tarvitsee yhteiskunnassa mahdollisuuden nähdä itsenä myös muunlaisena

kuin rikoksen tekijänä tai päihdeongelmaisenä. Tutkimuksen mukaan asunto ja asumisen tuki mahdollisti haastatetuille nähdä tulevaisuuden sellaisena, johon heillä on itse mahdollisuus vaikuttaa ja he katsoivat tulevaisuuteen valoisasti. Tutkija toteaa, että pelkkä asunto ei riitä, vaan asumisen ja elämänhallinnan tueksi tarvitaan myös psykososiaalista työtä. (Mäki 2016.)

Haahtela (2015) on tutkimuksessaan tarkastellut marginaalissa elävien asunnottomien naisten asiakkuuksien merkityksiä naistyön auttamisjärjestelmässä. Väitöskirja koostuu vertaisarvioituista artikkeleista sekä yhteenvetoluvusta. Tutkimuksessaan Haahtela käytti etnografista aineistonkeruuta. Tutkimuksen empiirinen aineisto koostui diakoniaorganisaation asunnottomille vuosina 2005–2007 suunnatusta neljän toimintamuodon kokonaisuudesta. Haahtelan tutkimuksen keskeisenä tuloksena olivat asiakkuusidentiteettiin liittyvät kaksi ääripäätä. Yksi näistä on ”vahvat, toiminnan tavoitteiden mukaiset asiakkuudet”. Tämä tarkoittaa työntekijöiden ja naisasiakkaiden välistä yhteisymmärrystä ja ajatusta siitä, että käytössä oleva toimintamuodot vastaavat naisten tarpeita. Kun taas toinen ääripää ”heikot, toiminnassa hyväksytyt asiakkuudet” perustuvat diakoniatyön perustehtävien varaan ja tavoitteena on saada asiakkaat kiinnittymään naistyöhön edes jossain määrin. Tutkimuksen tulokset nostivat esiin myös kiinnipitävän ympäristön sekä poissulkevan ympäristön, joissa asiakkuusidentiteettiä rakennetaan. Naistyössä asunnottomuutta pyrittiin ennaltaehkäisemään ja asumista turvaamaan tukipisteen ja asumisyksikön palveluilla. Asumisyksikkö mahdollisti asumisen, mutta toimintamuodot mahdollistivat sen, että naiset lähtivät kotoaan, viettivät aikaa toisten seurassa ja osallistuivat ryhmiin. Naiset toteuttivat itseään ja suunnittelivat tulevaisuuttaan. (Haahtela 2015, 74–90.)

Elämänhallinnan käsitettä on pääsääntöisesti lähestytty työllisyys-, kuntoutus sekä terveystutkimuksissa. Tuloisela-Rutanen (2012) on kansanterveystieteen väitöskirjassaan tutkinut 28–60-vuotiaiden suomalaisten kvantitatiivisesti mitatun koherenssin tunteen takana olevia tekijöitä. Tutkimuksen kiinnostuksen kohteena oli Antovonskyn salutogeeninen malli ja tutkimuksessa selvitettiin tukittavien elämäkokemusten kautta heidän kokemaansa koherenssin tunnettaan. Tutkimuksen tuloksina saatiin kolme typologiaa, joita olivat eheät, pärjäävät ja sinnittelijät. Tutkimus tulokset noudattelivat salutogeenista mallia siten, että typologiassa oli sitä enemmän eheyttäviä tekijöitä, mitä korkeammat koherenssipisteet olivat. Tutkimuksessa todetaan,

että kaikissa tyypeissä kuvataan vaikeita elämänkokemuksia, mutta olennaista on se, miten näihin vaikeuksiin suhtaudutaan ja mitä ovat edellytykset käsitellä elämän haasteita. (Tuloisela-Rutanen 2012)

Kirjavainen (2015) on sosiaalityön pro gradu työssään tutkinut pitkäaikaistyöttömiin kohdistuneiden aktivointitoimenpiteiden vaikutuksia osallistuneiden (n=58) elämänhallintaan sekä heidän kokonaiselämäntilanteeseensa. Lisäksi Kirjavainen selvitti tutkimuksessaan realistisen arvioinnin keinoin muutoksiin vaikuttavia tekijöitä. Kirjavaisen mukaan aktivointiprosessi toimi osan kohdalla mekanismina, joka tuki osallistujan elämänhallinnan taitoja sekä mahdollisesti antoi lisää resursseja onnistumisen kokemuksen myötä. Tutkimuksessa kuitenkin todetaan, että aktivoinnin onnistuneesti loppuun suorittaneista sai pysyviä positiivisia muutoksia elämäänsä vain joka viides osallistuja (14 %) (vrt. Huotari & Hurtig 2008, 196.) Tutkimuksen aineiston perusteella ne henkilöt joilla ei ole merkittäviä elämänhallinnan ongelmia eivät juurikaan hyödy aktivointitoimenpiteistä. Tulosten mukaan aktivointia kohdennetaan liian laajasti, mutta toisaalta suuren osan tilanne parani seurantajaksolla jossain määrin. (Kirjavainen 2015.)

Asunnottomuuteen liittyvissä tutkimuksissa aihetta ei ole juurikaan lähestytty elämänhallinnan näkökulmasta. Källmen ja Blid (2016) ovat arvioineet vertailututkimuksessaan Tukholmassa ja Helsingborgissa Asunto ensin -mallin ja portaikko -mallin osallistuneiden koherenssin tunteen kokemusta 24 kuukauden seurantajakson alussa ja sen jälkeen. Tulosuuttujina tutkimuksessa olivat asumistilanne, kokemus omien tilanteiden hallinnasta, koettu koherenssin tunne sekä päihteidenkäytön muutokset. Koherenssin tunteen mittaamiseen käytettiin Antovskyn luomaa 13 kohdan arviointiporrasta, jolla mitataan yksilön kokemaa hallittavuuden, ymmärrettävyyden ja mielekkyyden kokemusta. Tutkijoiden oletuksena oli aikaisempien tutkimusten perusteella, että asunto ensin -malli johtaa parempaan asumistilanteeseen ja samalla parantaa henkistä hyvinvointia sekä vähentää huumeiden käyttöä. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että voimakas väliintulo sekä myös asunto ensin -ohjelman tarjoama kiinteä asuminen vaikutti osallistujien voimaantumiseen ja asumisen normalisoitumiseen. Keskimäärin elämänhallinnan ja voimaantumisen tunne molemmilla vertailuryhmillä nousi huomattavasti. Ajan mittaan niiden välillä ei ollut eroa. Tämä tulos tutkijoiden mukaan osoittaa sen, että myös tiukkaan portaikko -malliin

valikoituu henkilöitä, jotka voivat hallita paremmin asumistaan ja tätä ei ole osattu ottaa huomioon asutettaessa asunnottomia.

Alkoholin käyttö riskit (Alcohol Use Disorders identification Test, AUDIT) -kyselyn mukaan alkoholinkäytössä ei näkynyt merkittäviä muutoksia kummankaan ryhmän kohdalla, mutta AUDIT- auttaa henkilöä miettimään alkoholinkäyttöään ja käytön laajuutta. Huumeiden käytön riskit (The Drug Use Disorders identification Test, DUDIT) -kyselyn mukaan, eivät huumeettomuudet muuttuneet seurantajakson aikana eikä ryhmien välillä ollut eroa. Tutkijoiden mukaan tulos osoittaa sen, että suhde asumisen ja huumeidenkäytön välillä on monimutkainen eikä asunnottomuus sinänsä aiheuta huumeidenkäyttöä. Tämä herättää ajatuksia siitä, että supportiivisen tuen tarjoaminen voi motivoida asukasta hoitamaan huumeongelmaansa. Asunto ensin -malli onnistui siinä, että vielä kahden vuoden kuluttua suurin osa henkilöistä asui omissa asunnoissaan, mikä on mallin tarkoituskin tarjota asunto päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiville ilman vaatimusta päihteettömyydestä. Tutkijat toteavat kuitenkin, että asunto pelkästään ei riitä kohentamaan yksilön henkistä hyvinvointia tai poistamaan ongelmia. Yksilö tarvitsee lisäksi tukea, apua sekä myös tietoa riippuvuudesta. (Källmen & Blid 2016.)

5.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoite oli arvioida Nuorten asumisen ohjaus ja kokonaisvaltainen sosiaalinen uudistuminen -hankeeseen (Naksun) tavoitteiden toteutumista sekä kuvata miten hanke on edistänyt asiakkaiden elämäntilannetta. Tutkimus kohdistui kahteen osaluokkaan, jotka olivat hankkeen arviointi suhteessa hankkeen tavoitteisiin sekä hankkeen toiminnan kuvaaminen suhteessa asiakkaiden elämäntilannetta edistämiseen. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella, mitkä vaikuttivat hankkeen tavoitteisiin pääsemisessä, sekä kuvata muutosta luovia mekanismeja, jotka edistivät tai estivät asiakkaan elämäntilannetta lisääntymistä. Tutkimukseni lähestymistapa on tulkitseva ja kuvaileva.

Tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat:

1. Onko hanke päässyt päätavoitteisiinsa ja millä tavoin hanke on päässyt päätavoitteisiinsa?

2. Miten hankkeeseen osallistuneiden asiakkaiden elämänhallinta muuttui hankkeen aikana?

Hankkeen päätavoitteet olivat 1. asumisen turvaaminen, 2. asunnottomuuden poistaminen ja 3. asumissosiaalityön kehittäminen. Hankkeen tavoitteiden toteutumisen arviointikriteerit perustuivat näihin tavoitteisiin ja niitä arvioidaan seuraavasti: Haastateltavista 1 – 2 ollessa samaa mieltä kysymykseen ei hanke ole päässyt tavoitteeseen, haastateltavista 3 – 4 ollessa samaa mieltä kysymykseen on hanke päässyt tavoitteeseen osittain ja 5 - 6 haastateltavan ollessa samaa mieltä kysymykseen on hankkeen tavoite toteutunut kokonaan (Taulukko 1.). Arviointitutkimuksen viitekehyksen mukaisesti aineistosta pyrittiin löytämään haastateltavien kokemusten kautta tavoitteisiin pääsemiseen liittyviä edistäviä ja estäviä tekijöitä. Näitä tekijöitä käsitellään tutkimustuloksissa sekä pohdinnassa.

TAULUKKO 1. Tavoitteiden arviointikriteerit

Hankkeen päätavoitteet:	samaa mieltä olleet:	toteutuma:
Asumisen turvaaminen	1-2 vastaajaa 3-4 vastaajaa 5-6 vastaajaa	Ei päässyt tavoitteeseen Pääsi osittain tavoitteeseen Tavoite toteutui
Asunnottomuuden poistaminen	1-2 vastaajaa 3-4 vastaajaa 5-6 vastaajaa	Ei päässyt tavoitteeseen Pääsi osittain tavoitteeseen Tavoite toteutui
Asumissosiaalityön kehittäminen	1-2 vastaajaa 3-4 vastaajaa 5-6 vastaajaa	Ei päässyt tavoitteeseen Pääsi osittain tavoitteeseen Tavoite toteutui

Toista tutkimuskysymystä tarkasteltiin realistisen arviointitutkimuksen viitekehystä mukailten, peilaten saatuja tuloksia Antonovskyn elämänhallintateorian kolmeen osatekijään, sekä lisäksi nostaan esiin tutkimusaineistosta löytyneitä muutosta tukevia tai estäviä mekanismeja. Tutkimuksessa hypoteesina oli, että asunnon saaminen ja hankkeen tuki edistää myös asiakkaan elämänhallintaan. Interventio tai projektin toiminta itsessään ei tuota tulosta, vaan tulokset syntyvät mekanismien välityksellä, tällöin mekanismit voivat olla myös toimenpiteiden aikaansaamaa vastakaikua osallisissa tai muutosvoimaa. (Karjalainen & Blomgren 2004, 31.)

5.3 Tutkimusaineiston hankinta

Tutkimuksen lähestymistapa on laadullinen eli kvalitatiivinen. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole pyrkimyksenä tilastollinen yleistettävyyttä, vaan pyrkimyksenä on kuvata jotakin ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtää toimintaa tai antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. Laadullisessa tutkimustavassa suositetaan metodeja, jossa tutkittavien ääni ja näkökulma pääsevät esille. Metodeina ovat esimerkiksi teemahaastattelu, osallistuva havainnointi ja erilaisten tekstien ja dokumenttien diskursiiviset analyysit. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 157–160; Tuomi & Sarajärvi 2004, 87–88.)

Tutkimuksen aineisto kerättiin teemahaastattelun avulla. Tavoitteiden arvioinnissa haastateltavia pyydettiin suljetuin kysymyksin arvioimaan, ovatko hankkeen tavoitteet toteutuneet hänen kokemuksensa mukaan kokonaan, osittain tai ei lainkaan. Tutkimuksessa haastateltiin kolmea aikuissosiaalityössä toimivaa työntekijää sekä kolmea hankkeessa työskentelevää työntekijää (n= 6). Haastateltavien valinta perustui siihen, että hankkeen kaikkia työntekijöitä katsottiin olevan tärkeä haastatella ja näin ollen vastaava määrä haastateltavia oli perusteltua saada mukaan yhteistyötahon puolelta. Lisäksi haastateltavilla yhteistyötahoilla oli kokemusta asiakkaiden asunnottomuudesta ennen hanketta ja asiakkaiden kanssa työskentelystä hankkeen aikana. Tuomen ja Sarajärven (2018, 98–99) mukaan tutkimuksen perusjoukko voi olla pieni, jolloin 6–8 haastateltavaa on riittävä. Tärkeintä on saada haastateltavaksi henkilöt, joilla oli parhaita tietoa tai kokemusta tutkittavasta ilmiöstä.

Naksu -hankkeen yksi läheisimmistä ja tärkeimmistä yhteistyötahoista oli aikuissosiaalityössä toimivat sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat. Otin heidän johtavaan sosiaalityöntekijäänsä yhteyttä ensimmäisen kerran tutkimukseen liittyen jo joulukuussa 2016, jolloin alustavasti kävimme keskustelua sekä hankkeesta että mahdollisuudesta suorittaa haastattelu aikuissosiaalityön työntekijöille. Suhtautuminen asiaan oli myönteinen ja innostunut. Haastattelua varten tarvitsin sosiaalityöntekijöiden osalta tutkimusluvan, joka järjestyi nopeasti Kainuun sosiaali- ja terveydenhuolto kuntayhtymän kautta maaliskuussa 2017. Tutkimusluvan tultua otin yhteyttä uudestaan aikuissosiaalityön johtavaan sosiaalityöntekijään ja hänen kanssaan sovin sähköpostitse lähetettävästä haastatteluun osallistumispyynnöstä. Sähköpostin kautta sain kolme

haastateltavaa sosiaalityön puolelta ja sovimme haastattelut heidän kanssaan. Hankkeen työntekijöiden haastatteluun ei tarvinnut erillistä lupaa ja heidän kanssaan sovin haastattelut ottamalla suoraan yhteyttä työntekijöihin.

Haastattelut toteutin huhtikuun 2017 aikana. Sovin haastatteluajataulun sen mukaan kuin haastateltaville oli sopiva ajankohta. Haastateltavat saivat valita haastattelupaikan ja jokainen valitsi paikaksi oman työpaikkansa ja sieltä heille sopivan tilan. Haastattelun alussa kävimme tutkimuksen suostumuslomakkeen (liite 1.) läpi ja haastateltava allekirjoitti sen. Tämän jälkeen sovimme haastattelun nauhoituksesta ja kerroin vielä, että nauhoitukset tulen hävittämään saatuani ne litteroitua ja allekirjoitetut suostumukset myös hävitän asianmukaisesti.

Haasteltavien koulutustausta oli yliopisto- tai ammattikorkeakoulututkinto. Työkokemusta haastateltavilla oli kahdesta neljääntoista vuotta ja hankkeeseen liittyen heillä oli kaikilla kokemusta siitä lähtien, kun hanketta oltiin käynnistämässä haastatteluhetken saakka. Kolme haastateltavaa olivat hankkeen työntekijöitä ja kolme läheisiä yhteistyö- ja asiakastyöntekijöitä. Näin heillä oli kokemusta tutkittavasta aiheesta. Haastattelijana haastattelutilanteissa pyrin olemaan aktiivinen kuuntelija ja antaa tilaa haastateltavien omille pohdinnoille. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 74; Tuomi & Sarajärvi 2018, 86.)

Teemahaastattelun runko muodostui kahdesta eri osasta. Ensimmäisen aihepiirin muodostivat hankkeen kolme tavoitetta ja toisen osan elämänhallintaan liittyvät aiheet. Hirsjärvi & Hurme (2009, 208.) toteavatkin teemahaastattelulle tyypillistä olevan, että haastattelun aihepiirit eli teemat ovat tiedossa, mutta kysymyksille ei ole tarkkaa muotoa ja järjestystä. Ennen haastattelua olin jossain määrin tutustunut aiempaan tutkimustietoon sekä kirjoittanut tutkimuksen teoriaosuutta. Yleensä teemat perustuvat tutkimuksen viitekehukseen (Tuomi & Sarajärvi 2004, 77–78).

Haastatteluun osallistuvat olivat saaneet etukäteen jossain määrin tietoa käsiteltävästä aiheesta eli he tiesivät haastatteluteemojen liittyvän Naksu -hankkeen tavoitteisiin sekä elämänhallinnan kysymyksiin. Näin haastateltavien oli mahdollisuus valmistautua käsiteltävään aiheeseen. Tuomen ja Sarajärven (2004, 75) mukaan haastattelussa on tärkeätä saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta ja silloin on suositeltavaa,

että haastateltavat saavat jotain tietoa haastattelun aiheesta etukäteen (Tuomi & Sarajärvi 2004, 75).

5.4 Aineiston analysointi

Laadullisen aineiston analysointi ja tutkimustulosten julkaiseminen edellyttää haastattelumateriaalin purkamista eli litterointia. Tutkijan litteroidessa aineistoa hän samalla tutustuu jo materiaaliin sekä miettii alustavasti mahdollisia koodaustapoja. Ennen litterointia tulee tutkijan päättää millä tarkkuudella hän litteroinnin suorittaa. (Nikander 2010, 432–435.)

Aineiston analysoinnin aloitin litteroimalla haastattelut heti kunkin haastattelun jälkeen. Näin haastattelutilanne ja haastattelutapahtuma oli tuoreena mielessäni. Suoritin litteroinnin sanatarkasti haastateltavien puhekieltä noudattaen, ottaen mukaan myös käytetyt täytesanat, kuten esimerkiksi *tota*, *niinku*. Jokaisesta haastateltavasta tein erilliset tiedostot ja erotin haastatellut toisistaan käyttäen heistä H1., H2. ja niin edelleen H6 saakka, näin varmistin heidän anonyymisuojan. (Ruusuvuori & Nikader 2017, 438.) Litteroinnissa käytin Word-tekstinkäsittelyohjelmaa, fonttina Times New Roman, fonttikoko 12 ja riviväli 1,5. Litteroitua tekstiä muodostui yhteensä 62 sivua.

Aineiston analysoinnissa perustana on laadullisessa tutkimuksessa käytetty sisällönanalyysi. Sisällön analyysillä on pyrkimys kuvata sanallisesti dokumentin sisältöä, pyrkien säilyttämään sen sisältämä informaatio. Tutkijan tehtävänä on pilkkoa aineisto osiin, käsitteellistää se ja koota uudestaan loogiseksi kokonaisuudeksi. Sisällön analyysi voidaan jaotella kolmeen eri tapaan lähestyä aineistoa, näissä kolmessa lähestymistavassa erottavana tekijänä on päättelyprosessin muoto. Aineistolähtöisessä analyysissä eli induktiivisessa lähestymistavassa pyritään luomaan tutkimuksen aineistosta teoreettinen kokonaisuus siten, etteivät analyysiyksiköt ole etukäteen harkittuja ja sovittuja. Aineistolähtöisessä analyysissä ei aikaisemmilla tiedoilla tai teorioilla pitäisi olla mitään tekemistä analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa. Kuitenkin puhdasta aineistolähtöistä analyysia tutkijan on hankala toteuttaa, sillä tutkijalla on jo tutkimuksen alussa käytössään käsitteitä. Lisäksi tutkimusasetelma ja menetelmät ovat tutkijan laatimat. (Tuomi & Sarajärvi 2008, 95–100: 105–108.)

Teoriaohjaavassa analyysissä on teoreettisia kytkentöjä ja aikaisemmalla tiedolla on vaikutusta analyysissä. Aikaisemman tiedon merkitys ei ole kuitenkaan teoriaa testaavaa, vaan auttaa löytämään uusia ajatusmalleja. Tutkija etenee aineiston analyysissä aluksi aineistolähtöisesti, mutta analyysin lopussa tuodaan teoria ohjaamaan lopputulosta. Siihen missä vaiheessa teoria otetaan ohjaamaan päättelyä, ei ole olemassa sääntöä. (Tuomi & Sarajärvi 2008, 95–100: 105–108.)

Kolmas tapa lähestyä aineistoa on teorialähtöinen eli deduktiivinen, jossa aineiston analyysin luokittelu perustuu aikaisempaan teoriaan tai käsitejärjestelmään, perustuen siis aikaisempaan viitekehykseen. Tutkijan analyysin taustalla on aikaisemman tiedon testaaminen uudessa kontekstissa. (Tuomi & Sarajärvi 2008, 95–100: 105–108.)

Tutkimuksen aineistoa lähestyin ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalta aineistolähtöisesti. Aineiston pelkistämisen aloitin lukemalla aineistoa useaan kertaan lävitse. Tämän jälkeen keräsin ensimmäisen tutkimustehtävän kannalta teemojen mukaisesti haasteltavien asumissosiaalityön kehittämiseen, asumisen turvaamiseen ja asunnottomuuden poistamiseen liittyviä kuvauksia ja alleviivasin ne käyttäen eri värejä. Eri värien avulla tekstistä oli helpompi erottaa asiayhteys. Löydetyt kuvaukset eli alkuperäiset ilmaisut kokosin erilliseen tiedostoon samalla koodaten ne haastateltavien mukaan, jotta tarvittaessa voisin löytää alkuperäisilmauksen litteroidusta tekstistä. Koottuani alkuperäisilmaukset pelkistin ne muutamaan sanaan, joiden katsoin olevan mahdollisimman tarkka kuvaus alkuperäisilmauksesta. Näin aineistosta karsittiin kaikki epäoleellinen pois ja tutkimuksen aineisto alkoi tiivistyä. (Tuomi & Sarajärvi 2008, 109–111.)

Pelkistämisen jälkeen ryhmittelin samankaltaiset asiat alaluokiksi ja samalla alkoi muodostua alustava kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Tulkintaa ja päättelyä käyttämällä etenin jatkamalla luokitusta ryhmittämällä alaluokista yläluokan ja niistä löydetyistä käsitteistä yhdistävän pääluokan. Taulukossa 2, on esimerkki tästä analyysivaiheesta. Tutkimuksen aineistosta löydetyt pääluokat yhdistyivät tutkimuksen asumisen turvaaminen, asunnottomuuden poistaminen ja asumissosiaalityön kehittäminen teemojen alle. (Tuomi & Sarajärvi 2008, 109–111.) Saadut tutkimustulokset esittelen luvussa 6.

TAULUKKO 2. Esimerkki analyysivaiheen etenemisestä

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka	Yhdistäväluokka
Asiakkaan sitoutuminen	Asiakkaan sitoutuminen hankkeeseen	Osallisuuden kokemus	Asiakaslähtöinen kohtaaminen	Asumisen turvaaminen
Eteenpäin meneminen				
Tehdään kaikki mitä pystytään				
Katsotaan viimeiseen asti	Huolenpito viimeiseen saakka	Yksilöllisyys	Asiakaslähtöinen kohtaaminen	Asumisen turvaaminen
Verkosto on pitänyt huolta				

Aineiston analyysi eteni hyvin tähän vaiheeseen kevään 2017 aikana. Kesän tulo aiheutti työskentelyyn katkoksen ja syksyllä 2017 palasin välillä aineiston pariin. Palasin uudestaan tutkimuksen työstämiseen keväällä 2018. Aloitin lukemalla aineistoa uudestaan ja tarkastelemalla molempia tutkimuskysymyksiä sekä ensimmäiseen tutkimuskysymykseen löytyneet vastaukset. Tässä vaiheessa paneuduin vasta kunnolla toisen tutkimuskysymyksen analysointiin.

Toista tutkimuskysymystä, miten hankkeen asiakkaiden elämänhallinta muuttui hankkeen aikana, lähestyin teoriaohjaavasti. Ajatteluprosessiani ohjasi sekä aineistolähtöisyys että analyysin edetessä elämänhallinnan käsite. (Tuomi & Sarajärvi 2008, 117–120.) Aineiston analysoinnin aloitin samankaltaisesti kuin ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla: etsien ensin haastateltavien tuottamaa puhetta elämänhallintaan liittyen sekä tekstikohdat, joissa haastateltavat kertoivat asiakkaan kohdalla tapahtuneesta muutoksesta. Tämän jälkeen laadin pelkistetyt ilmaukset alkuperäisilmauksista ja näin sain analysoitavaa aineistoa tiivistymään. Alaluokat muodostin aineistolähtöisesti edeten yläluokkiin, jolloin teoriaohjaavan sisällönanalyysiin mukaisesti sidoin Antovskyn (1979) esittämän koherenssin tunteen osa-alueet, ymmärrettävyys, hallittavuus ja mielekkyys mukaan aineiston analyysiin, luoden pääloukat näiden osa-alueiden mukaisesti.

Tutkimuksessa tarkastelin lisäksi kolmen päätavoitteen tulosten kautta esiin tulleita elämänhallinnan muutosta edistäviä sekä estäviä tekijöitä. Korteniemi (2005, 31.) toteaa artikkelissaan, että vaikuttavia mekanismeja voidaan lähteä pohtimaan myös tulosten suunnasta silloin, kun tulokset ja interventiot ovat tiedossa. Tällöin etsitään vastaus siihen mitkä tekijät vaikuttivat siihen, että asiakkaan elämässä tapahtui muutosta. (Korteniemi 2005, 31.)

Realistisen arviointiviitekehyyksen mukaisesti tutkimuksessa asiakkaan auttaminen eli hänen mukaansa tulonsa hankkeeseen muodosti kontekstin. Tavoitteena oli asumisen turvaaminen, asunnottomuuden poistaminen ja asumissosiaalityön kehittäminen, jotka saivat aikaan vastavoima mekanismeja joilla oli vaikutusta asiakkaiden elämänhallinnan muutoksiin eri osa-alueilla. Tulkinnan löydetyistä mekanismeista esittelen luvussa 6.1.4.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa arvioidaan asumisen turvaaminen, asunnottomuuden poistaminen ja asumissosiaalityön toteutumista sekä esitellään elämänhallintaan liittyvät tulokset. Tavoitteiden toteutumisen arvioinnin kautta löytyi vaikuttavia tekijöitä, jotka on avattu tuloksissa. Nämä tekijät ovat myös tulkintoja niistä mekanismeista, jotka ovat tukeneet hankkeen asiakkaan elämänhallinnan muutosta.

Tutkimustulokset avataan siten, että ensin tarkastellaan hankkeen merkitystä yksilötasolla asiakkaan elämähallintaan ja tämän jälkeen arvioidaan miten hanke on onnistunut turvaamaan asumisen, poistamaan asunnottomuuden sekä toteuttamaan asumissosiaalityötä.

6.1 Elämänhallinnan edistäminen

Elämänhallinta on subjektiivinen käsite, johon jokaisella liittyy oma näkemyksensä peilaten siihen kokemusmaailmaan, jossa yksilö elää ja toimii. Antonovskyn (1979) teorian mukaan yksilön elämänhallinnan tunne koostuu elämän -hallittavuuden, -ymmärrettävyyden, ja -mielekkyyden pohjalta. Nämä kolme osa-aluetta muodostavat elämänhallinnan tunteen vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, jolloin yksittäinen osa-alueen täyttyminen ei pelkästään riitä.

Hankkeen tavoitteena oli tukea ja lisätä asiakkaan elämänhallintaa. Seuraavissa luvuissa vastataan toiseen tutkimuskysymykseen, miten hankkeeseen osallistuneiden elämänhallinta muuttui. Muutosta käsitellään elämänhallinnan kolmen osa-alueen kautta. Lisäksi tuodaan esiin alustavia tulkintoja muutosta tuottavista tekijöistä eli mekanismeista, jotka nousivat aineiston analyysissä.

6.1.1 Hallittavuus

Antonovskyn (1979, 123–126; 1987, 17) mukaan hallittavuus on yksilön uskomus siitä, että hän pystyy hallitsemaan omia voimavarojaan. Voimavarat auttavat yksilöä käsittelemään kohtaamiaan vastoinkäymisiä. Hallittavuuden käsitteeseen sisältyy myös toimiminen vuorovaikutuksessa toisten kanssa sekä luottamus siihen, että sosiaalisten

suhteet tukevat yksilöä myös kuormittavien asioiden käsittelyssä. (Antovskyn 1979, 123–126; 1987, 17.) Aineistosta hallittavuuden osa-alueen muodostivat *asunnon saaminen, toimeentulon vakautuminen, sitoutuminen tuen vastaanottoon sekä tukevien sosiaalisten suhteiden luominen ja niistä huolehtiminen*.

Asiakkaat tulivat hankkeeseen tilanteesta, jossa heillä ei ollut asuntoa. He olivat oleilleet kavereidensa ”nurkissa” tai omaistensa luona, mikäli se oli mahdollista. *Asunnon saaminen* vaikutti haastateltavien mukaan asiakkaiden elämänhallintaan tarjoamalla heille oman vakituisen osoitteen, joka loi turvallisuuden tunnetta. Asiakkaat halusivat pitää huolta asunnostaan ja siihen muodostui vähitellen tunneside. Asunto muuttui kodiksi. Haastateltavien mukaan asiakkaat halusivat pitää huolta kodistaan ja sitä siivottiin ja sisustettiin. Asiakkaat alkoivat myös tunnistamaan omia rajojaan ja omista rajoista alettiin pitämään kiinni. Tämä tarkoitti muun muassa sitä, että halutessaan omassa kodissaan saattoi olla yksin ja oli myös mahdollista valita ketä kotiinsa haluaa kutsua. Nämä tekijät vahvistivat asiakkaan asumisen onnistumista ja itsenäistä asumista.

”Kun tämä oma asunto on näille tullut, niin se elämä on jo huomattavasti parantunut siinä ja, että ne on saanut sen oman kodin pidettyä siinä ja niin ne on tarvinnut sitä tukke siinä ja niille on tullut tosi tärkeäksi se oma koti” H4

Haastateltavien mukaan kaikilla asiakkailla oli ollut toimeentulon vaikeuksia, jotka liittyivät sosiaalietuuksien hakemiseen, aikaisempiin vuokratilanteisiin ja luottotietojen menetykseen. *Toimeentulon vakautuminen* näkyi haastattelun perusteella siten, että talous tasapainottui hieman, kun tulot vaikka pienetkin tulivat säännöllisesti asiakkaalle. Osalla asiakkaista myös tulotaso kohentui, kun he pääsivät velkasaneerauksen piiriin tai he sitoutuivat esimerkiksi työllistymistoimenpiteisiin.

”Hankkeen aikana on saanut sellaista ohjaus- ja muistuttelu- ja asiointiapua, niin se on vaikuttanut ainakin sillä tavoin, että jos muuta tuloa olisikaan, niin ainakin tämmöset viimesijaiset etuudet ovat tulleet haettua niin ku aikanaan.” H5

Toimeentulon vakautuminen merkitsi haastateltavien mukaan sitä, että asiakkaat hoitivat etuuksien hakemisen ja huolehtivat vuokranmaksusta. Lisäksi asiakkaat saivat

maksettua aikaisempia velkojaan pois ja vuokratien maksamisen myötä osalla asiakkaista oli mahdollisuus siirtyä asumaan vapaille asuntomarkkinoille.

Sitoutuminen tuen vastaanottoon oli merkittävä elämänhallintaan liittyvä tekijä. Tämä kuului haastatteluissa ja nousi esiin myös aineistosta. Tuen vastaanottaminen näyttäytyi ensimmäisenä jo siten, että asiakas halusi tulla mukaan hankkeeseen. Saatuaan apua ja tukea asiakkaan suhde hankkeen työntekijöihin muodostui luottavaiseksi ja mahdollisti asiakkaalle tunteen kuulluksi tulemisesta. Sitoutuminen tuen vastaanottoon merkitsi sitä, että asiakkaan arkeen tuli säännöllinen rytmi. Asiakas alkoi hoitaa asioitaan myös itsenäisesti ja asiakkaan sosiaalityön tarve väheni. Asiakas halusi olla myös osallisena jossain toiminnassa. Haastateltavien mukaan, merkittävää oli lisäksi se, että asiakkaan oli mahdollisuus aloittaa käynnit päihdepalveluissa sekä hakeutua sitä kautta myös päihdekuntoutukseen.

”On menty hyvin etteenpäin ja samalla miten niitten ne sosiaaliset tilanteet ja pelkotilat ja tämmöset heillä on parantunut tässä matkan varrella ja sitä luottamusta yhteiskuntaan ja varsinkin ensin siihen työntekijän, että täällä jokin toimiikin heidän kohdallaan.” H4

Toisaalta kahden haastateltavan puheesta kuvastui myös huolta siitä, että miten asiakkaan mahdollisesti kävisi ilman hankkeen tukea. Mietittiin sitä, että onko tarjottu tuki ollut liian holhoavaa.

”Että asiakasta ohjataan käestä pitäen, häntä haetaan ja viedään ja tuodaan, että onko se asikkaasta itsestään lähtevää, että sehän on sitten se mikä näkyy pitemmällä aikavälillä.” H6

Asiakkaiden sosiaalisissa suhteissa tapahtui muutosta, joka aineiston perusteella näkyi *tukevien sosiaalisten suhteiden luomisena ja niistä huolehtimisena*. Haastateltavien mukaan asiakkaat miettivät sosiaalisten suhteiden merkitystä omalle hyvinvoinnille sekä jaksamiselle. Osa asiakkaista pyrki ottamaan etäisyyttä epäsosiaalisesti käyttäytyvään kaveripiiriin. Toisaalta katkennutta yhteyttä perheenjäseniin tai omaan lapseen alettiin rakentaa uudestaan. Lisäksi hankkeeseen kuuluvien toisten asiakkaiden kanssa syntyi ryhmätoiminnan kautta uusia kaverisuhteita ja huolenpitoa toisista. Yhden

haastateltavan mukaan ryhmän kokoontumisissa negatiivisena puolena oli, että ryhmäläiset olivat eri vaiheissa päihdeongelman käsittelyssä. Osalla ryhmään kuuluvista oli päihdeongelma ja osa oli pidemmällä kuntoutumisessaan. Tämä loi jännitteitä, joita eivät aluksi hankkeen työntekijät ymmärtäneet. Jännitteet tarkoittivat arvottomuuden tunnetta päihteidenkäyttäjillä sekä turvattomuuden tunnetta kuntoutumisessa pidemmällä olevilla. Yksi haastateltavista pohti sosiaalisen suhteiden saattaneen tavallaan myös heikentyä, jos asiakas on katkaisut välinsä aikaisempaan kaveriporukkaan ja uusia kaverisuhteita ei ole syntynyt.

”Ne mieltivät nykyään, että kenen kanssa kannattaa olla, että sekin on jo yksi iso askel, että mikä on terve suhde ympärillä ja mikä ei.” H4

Tukevien sosiaalisten suhteiden luominen ja niistä huolehtiminen merkitsi asiakkaalle itsensä arvostamista, itsestään ja toisista huolehtimista sekä turvallisimpia ihmissuhteita. Haasteltavien mielestä merkittävää oli se, että kontakti edes hankkeen työntekijöihin syntyi. Kontaktin syntyminen asiakkaan kanssa lisäsi hänen turvallisuuden tunnettaan ja vähitellen asiakas alkoi luottamaan työntekijään.

Hanke edisti hallittavuuden tunnetta. Asiakkaat saivat asunnon, heidän toimeentulonsa vakautui ja he kykenivät sitoutumaan tuen vastaanottamiseen. He loivat uusia sosiaalisia kontakteja ja pyrkivät pitämään huolta sosiaalisista suhteistaan.

6.1.2 Ymmärrettävyys

Elämän ymmärrettävyydellä tarkoitetaan Antonovskyn (1979, 123–126;1987, 16) mukaan sitä, että yksilöllä on kykyä käsitellä kohtaamiaan vaikeimpiakin asioita, kuten epäonnistumisia tai kuolemaa. Yksilö kykenee johdonmukaiseen ajatteluun, osaa tehdä johtopäätöksiä ja pystyy löytämään tapahtumille ymmärrettävän selityksen. (Antonovsky1979, 123–126;1987, 16). Aineiston perusteella ymmärrettävyyden osa-alueen muodostivat *minäkuvan rakentuminen, ongelmanratkaisukyky sekä tavoitteiden tekeminen ja niitä kohti eteneminen.*

Minäkuvan rakentuminen merkitsee asiakkaan itsetuntemuksen lisääntymistä. Itsetuntemuksen lisääntymiseen vaikuttivat omien tunteiden ja käyttäytymisen käsittely

ja hyväksyminen, mutta myös toisten tunteiden huomioiminen. Asiakkaiden oli mahdollista arvostaa itseään. Haastateltavien mukaan asiakkaat alkoivat tutustua itseensä päihteidenkäytön vähentämisen tai lopettamisen myötä, jolloin he alkoivat miettiä omaa käyttäytymistään suhteessa toisten reaktioon. Asiakkaat eivät etsineet enää syyllisiä ulkoisista tekijöistä ja he alkoivat miettimään myös toisten tunteita.

”Että ei kannata aina painella sinne oven taakse riehumaan, jos on mennyt sukset ristiin tai sitte, jos on parisuhteessa ongelmia, niin miten ne sitten ratkaisis, et niin ku ei oo enää niin itsekeskeistä, että aletaankin jo miettii toisten tunteita ja keihin muihin se vaikuttaa.” H2

Myös omien tunteiden tunnistaminen ja niiden kohtaaminen vaikuttivat minäkuvan rakentumiseen ja itsensä arvostamiseen. Tämä näkyi haastateltavien mukaan siten, että asiakkaat miettivät miten heitä saa kohdella, ettei ole oikein tulla hyväksikäytetyksi tai joutua väkivallan kohteeksi kaverisuhteissa.

”... ja sitte tullut ehkä semmosta itsearvoakin, että on alkanut kehittymään, että mulle ei saa tehdä näin ja tämä ei oo oikein, että mulle tehtiin näin ja, että mikä on tervettä kanssakäymistä ja mikä ei.” H2

Haastateltavat kuvaavat, että positiivisella palautteella oli merkitystä asiakkaan minäkuvan rakentumisessa. Positiivinen palaute vahvisti asiakkaan itsensä arvostamista. Asiakkaat kokivat onnistumisen ja onnellisuuden tunteita saadun palautteen myötä.

”Jos lääkäritkin jo näkkee, että niillä on elämäntilanne muuttunut, niin se kyllä aika paljon sanoo. Se [asiakas] oikein hehku ja oli onnellinen.” H2

Toisaalta myös negatiivinen palaute vaikutti asiakkaan minäkuvan rakentumiseen. Haastateltavat näkivät, että osa asiakkaista pyrki muuttamaan käyttäytymistään saadun palautteen myötä tai ainakin he kykeneviä vastaanottamaan palautetta.

Ongelmanratkaisukyvyyn haastateltavat näkivät merkitsevän asiakkaalle sitä, että asiakas oli löytänyt uusia toimintatapoja ongelmien ratkaisemiseksi. Lisäksi se merkitsi myös

sitä, että vaikeuksia voitiin kohdata. Nämä tulivat haastateltavien mukaan esiin siten, että asiakkaat miettivät mitä voivat tehdä ongelman ratkaisemiseksi ja asiakkaat eivät paenneet vaikeuksia. Asiakkaille oli tullut sisukkuutta sekä yritystä ja myös pettymyksiä pystyttiin kohtamaan rakentavasti. Haasteltavat toivat esiin, että asiakkaiden rohkeus kohdata muutoksia oli kasvanut ja arjen tuomien vaikeuksiin ei reagoitu esimerkiksi turvautumalla päihteidenkäyttöön vaan hankalaksi koetusta asiasta oltiin valmiita keskustelemaan ja tilanteeseen kyettiin sopeutumaan tai etsittiin uusia vaihtoehtoja asian ratkaisemiseksi.

”Ennen kun on ollut toimintatapana se äh, niin ne ei mee edes sovituille virastoajaoille tai ei ole valmis neuvottelemaan tai niin ku odottamaan mikä on aikaisemmin ollut se vanha tapa, niin nyt niin ku se, et nyt kävi näin ja nyt seuraavaksi sopeutumista.” H1

Kahden haastateltavan mielestä asiakkaiden reagointi pettymyksiin oli näyttäytynyt samanlaisena kuin ennen hankkeen asiakkuutta. Toisaalta pettymykset eivät vieneet enää niin syvälle eli niistä palauduttiin nopeammin. Näiden haastateltavien mielestä itsetunnon kehittyminen, joka viittaa myös *minäkuvan rakentumiseen*, vaikuttaa siihen, että yksilö on vahvempi ottamaan vastaan pettymyksiä.

”Semmonen oman, ehkä itsetunnon kehittyminen ja sitä myöten pystyy enemmän niin ku ottamaan vastaan pettymyksiä, mutta myös niitä hyviä asioita, että se niin ku ei heilauta sitä elämää ääripäästä toiseen.” H6

Tästä haastateltavan kommentista nousee esiin lisäksi onnistumisen kokemuksen merkitys. Toisaalta kommentista näkyy myös se, että hyväänkin kokemukseen on aiemmin saatettu reagoida tavallaan itselle haitallisesti, kuten päihteitä käyttämällä.

Tavoitteiden tekeminen ja niitä kohti eteneminen merkitsi asiakkaan omatoimisuuden ja pitkäjänteisyyden lisääntymistä, tavoitteiden tekemistä sekä omien asioiden hoitamista. Asiakkaiden kanssa mietittiin tavoitteita ja lähtökohtana olivat heidän omat voimavaransa ja toiveensa. Näin jokainen sai kokemuksen omien tavoitteiden pohtimisesta ja tavoitteesta tuli asiakkaan kokoinen. Asiakkaiden tavoitteet liittyivät muun muassa asunnon säilyttämiseen, oman asunnon siistinä pitämiseen, korvaushoittoon ja/tai velkasaneeraukseen pääsemiseen, päivittäisten asioiden

hoitamiseen tai johonkin päivätoimintaan osallistumiseen. Haastateltavien mukaan asiakkaat pääsääntöisesti suhtautuivat tavoitteiden tekemiseen realistisesti ja tavoitteita kohden edettiin pienin askelin. Asiakkaat omaksuivat asioiden hoitamisen kulttuuria ja alkoivat etsiä itsenäisesti tietoa asioista. Asiakkaat toimittavat omia asioitaan ja tekivät päivittäisiä suunnitelmia sekä halusivat päästä omaan tavoitteeseen.

”Se, että tehdään tavoite ja, että hän itse oli toteuttamassa sitä tavoitetta, että kaikkien niitten vuosien jälkeen hän pääsi siihen velkajärjestelyyn joka on ihan pitkäjänteinen työ.” H1

”Jopa etsivät itsekkin sitä tietoa netistä jotkut ja se on ihan kiva nähä sitten itsekkin ja he tulee itse ehdottamaan, että oisko tämmöinen mahdollista.” H2

Haastateltavat toivat kuitenkin esiin myös sen, että osalla asiakkaista tavoitteena oli vain asunnon säilyttäminen ja muutokset asiakkaan elämässä olivat hyvin pieniä. Se, että pystyi asunnon säilyttämään, oli merkittävää asiakkaalle. Lisäksi yksi haastateltava nosti esiin, että vaikka asiakas ei kyennyt juuri sillä hetkellä tavoitetta asettamaan tai siihen sitoutumaan, sai hän kokemuksen tavoitteen miettimisestä ja siitä keskustelusta. Tulevaisuudessa tämä kokemus saattaa olla merkityksellistä asiakkaalle.

”Niin on siinä ainakin se yks kokemus, että tuota ehkä ensi kerralla paremmin, kun se tilaisuus tulee. Ehkä me niistä keskusteltiin ja jäi sitten moni tavoite toteuttamatta, mutta ehkä jatkossa niin kykenee toteuttamaan paremmin, kun on asetettu.” H3

Ymmärrettävyyden osa-alueen minäkuvan rakentuminen, ongelmanratkaisukyky sekä tavoitteiden tekeminen ja niitä kohti eteneminen vaikuttivat asiakkaan elämänhallintaan positiivisesti. Merkityksellistä olivat myös pienet muutokset tai saatu kokemus osallistumisesta.

6.1.3 Mielekkyys

Antonovskyn (1979, 123–126; 1987, 18–19) mukaan elämän mielekkyudessa on kyse yksilön omasta motivaation tasosta ratkoa elämässään esiin tulevia ongelmia. Korkeaan mielekkyuden tunteeseen liittyy yksilön valmius kohdata vaatimuksia ja

vastoinkäymisiä. Haastavaltakin tuntuvat asiat voidaan kokea sitoutumisen ja panostamisen arvoisena. (Antonovskyn 1979, 123–126; 1987, 18–19.) Tässä tutkimuksessa aineistosta löytyi mielekkyyden osa-alueeseen kuuluvana *halu ja motivaatio elämänsä muuttamiseen, itsenäinen toimija, sekä myönteiset ajatusmallit*.

Tässä tutkimuksessa *halu ja motivaatio elämänsä muuttamiseen* liittyy mielekkyyden osa-alueen ongelmien kohtaamiseen sekä haluun ratkaista ongelmia. Halu ja motivaatio liittyvät vahvasti myös itsenäiseen toimijaan sekä tavoitteiden tekemiseen, mutta se nousi aineistosta omana käsitteenä ja näin ollen on perusteltua käsitellä sitä mielekkyyden osa-alueen alla. Haastateltavien mukaan asiakkaat halusivat muuttaa omaa elämäänsä ja arkeaan hallitummaksi. Tämä merkitsi asiakkaalle terveellisempää elämää ja lisääntyvää toimintakykyä. Asiakkaan halukkuus elämän muuttamiseen näyttäytyi haluna hoitaa asioitaan, kasvavana haluna hoitaa päihdeongelmaa sekä haluna saada päiviin sisältöä.

”Niin se asenne siihen, että se ei ole maata kaatavaa, että jos joutuu lopettamaan tai, jos sitten aloittaa [työt] jotain, niin ei tavallaan menetä mitään vaan ehkä enemmänkin saa, että on semmoinen asenne, että rahakaan ei ole pääasia vaan, että saa päiviinsä jottain sisältöä, se tuntuu olevan sellainen.” H2

Motivaatio tuli esiin asiakkaan sitoutumisena ja sovitusta ajoista kiinnipitämisenä. Lisäksi motivaatio näkyi päihdehoidon aloittamisena sekä tapamuutoksina. Haastateltavien mukaan asiakkaat selvittivät asioitaan eri viranomaistahojen kanssa, alkoivat miettimään vaihtoehtoja päihteidenkäytölle ja aloittivat tapaamiset päihdepalveluissa. Asiakkaat kiinnostuivat myös omasta terveydestään. He opettelivat ruuanlaittoa, muistivat syödä ja miettivät mikä on terveellistä ruokaa.

”Korvaushoitoon pyrkivä on oheiskäyttöä pystynyt vähentämään ihan olellisesti ja se on merkittävää.” H6

Yhden haastateltavan mukaan halu ja motivaatio elämänsä muuttamiseen minimissään tarkoittivat sitä, että asiakkaan ajatusmaailmaan mahtuu muutoksen mahdollisuus ja hän haluaa olla hankkeen asiakkaana.

”Ylipäätään ennen Naksua nämä ei ollut hakenut omia toimeentulotukiaan ja sitten ne on punkanut milloin missäkin ja tehneet milloin mitäkin ja sitten, kun tota jotenkinhan se, että sillä asiakkaalla itsellään tulee se ajatusmaailma, että mä jotenkin haluan muuttaa sitä elämäni.” H4

Toisen mielekkyyden osa-alueen tekijän muodosti *itsenäinen toimija*. Haastateltavien mukaan itsenäinen toimijuus merkitsi asiakkaan elämännhallinnassa omien kykyjen löytymistä asioiden hoitamiseen sekä omiin kykyihin luottamista. Itsenäinen toimija on läheisesti sidoksissa motivaatioon ja haluun muuttaa elämänsä.

Asiakkaan omien kykyjen löytyminen asioiden hoitamiseen näyttäytyi vähitellen itsenäisenä vastuunottona asioiden hoitamisessa, asiakkaan uskalluksena hoitaa asioitaan yksin ja asioiden kohentumisena asiakkaan elämässä. Kaikki haastateltavat toivat esiin muutoksen asiakkaan omassa toimijuudessa, johon liittyi vastuullisuus. Asiakkaat huolehtivat vähitellen arkipäivään liittyviä omia asioitaan, maksoivat vuokran sekä hakivat itsenäisesti ajallaan sosiaalietuuksia.

”Ja tota sitten tämä ylipäätänsä, että lähetään ja uskalletaan tulla jopa yksin hoitaman niitä asioita, että minäkin oon täällä nähnyt.” H4

Omiin kykyihin luottaminen näyttäytyi haastateltavien mukaan siten, että asiakkailla voimistui halu kuulua osaksi jotain yhteisöä ja saada sisältöä päiviin. Asiakkaat hakeutuivat kuntouttavaan työtoimintaan ja osa asiakkaista pyrki ja aloitti suorittamaan ammatillista tutkintoa.

Osalla asiakkaista omiin kykyihin luottaminen näkyi siten, että ylipäätään asiakas toi esiin halunsa lähteä johonkin toimintaan mukaan, että hänellä oli uskallusta poistua kotoaan. Tämä kuvastaa myös halua ja motivaatiota, kun asiakas tuottaa muutospuhetta.

”Että näkkee ne haluaa niin ku töihin tai koulutukseen tai kuntouttavaan työtoimintaan, tai ihan mihin vaan, että ne haluaa jo päiväekin sisältöä, että ei olla vaan tavallaan neljän seinän sisällä.” H2

Aineiston perusteella itsenäinen toimija haluaa vaikuttaa sekä kokee voivansa vaikuttaa omaan elämäänsä ja siinä tapahtuviin asioihin. Tällöin vähitellen asiakkaan oma motivaatio muutokseen voi kasvaa. Haastatteluista nousi esiin, että itsenäinen toimijuus oli osalla asiakkaista pienempää ja elämä tavallaan ”hyvin paikallaan pysyvää”, kuten eräs haastateltavista kuvasi. Askeleet ovat silloin hyvin pieniä ja vähitellen yksilö uskaltaa miettiä vastuunottoa omista asioista sekä sanoittaa omia ongelmiaan. Joidenkin asiakkaiden kohdalla toimijuus näkyi isoimpina askeleina, ja he kykenivät ottamaan vastuuta velkojensa maksamisesta ja opiskelujen aloittamisesta.

Viimeisen mielekkyyden osa-alueen muodostaa *myönteiset ajatusmallit*. Tämä merkitsi asiakkaan positiivisen asenteen lisääntymistä. Haastateltavat toivat esiin, että kokemus onnistumisesta vaikutti asiakkaan ajatusmalliin itsestään myönteisesti. Myönteiset ajatusmallit liittyvät läheisesti myös ymmärrettävyyden osa-alueen alla olevaan minäkuvan rakentumiseen. Myös myönteisten ajatusmallien-käsitteen alla nousivat aineistosta esiin omien tunteiden käsittelyn merkitys ja itseensä tutustuminen, samoin kuin ajatusmallit itsestä vaikuttivat minäkuvan rakentumiseen. Haastateltavien mukaan asiakkaiden usko ja toivo lisääntyivät, johon vaikutti kokemus siitä, että pohjalta voi päästä pois. Pohjakosketus oli ollut asunnottomuus. Asiakkaat alkoivat luottaa vähitellen omiin mahdollisuuksiinsa sekä uskoa tulevaisuuteensa. He kykenivät ajattelemaan, että voivat saada elämisen arvoisen elämän, että elämä kantaa.

”On tullut uskoa siihen omaan tulevaisuuteen, että näistä asioista voi päästä etteenpäin ja se on ihan kannattavaa.” H6

Lisäksi asiakkaiden kyky unelmoida ja toiveikas suhtautuminen itseensä nousivat kahden haastateltavan puheessa. Unelmointikyky nähtiin liittyvän myös tavoitteen tekemiseen jota haastateltavat perustelivat siten, että kyky unelmoida on tavoitteen ensimmäinen askel. Haastateltavat kokivat, että asiakkaiden kyky unelmoida oli tullut takaisin hankkeeseen osallistumisen myötä ja heidän toiveikkuus oli lisääntynyt. Lisäksi myönteiset ajatusmallit lisäsivät sopeutumista elämäntapahtumiin

”Että minun mielestä asiakkaille kyky unelmoida on tullut takaisin ja sehän on tavoitteen ensi askel.” H1

Mielekkyyden osa-alueeseen liittyen haastateltavat käyttivät ilmaisuja kyky, usko ja riemu, jotka näyttäytyivät positiivisessa merkityksessä aineistossa. Mielekkyyden osa-alueeseen hankkeella oli kaikkien haastateltavien mielestä merkitystä. Asiakkaan ajatusmalli itsestään kohentui.

6.1.4 Tulkintoja hankkeen mahdollisista mekanismeista

Realistisen arviointitutkimuksen viitekehystä mukaillen analyysissä löytyi asiakkaan elämänhallinnan muutokseen vaikuttavia mekanismeja ja konteksteja. Asumisen turvaaminen, asunnottomuuden poistaminen ja asumissosiaalityön kehittäminen toivat esiin tekijöitä, joilla oli merkitystä asiakkaan elämänhallinnan muutoksessa. Tutkimuksen aineisto osoittaa myös sen, että elämänhallinta on monen tekijän summa ja yksittäiset tekijät sekä elämänhallinnan osa-alueet liittyvät vahvasti toisiinsa.

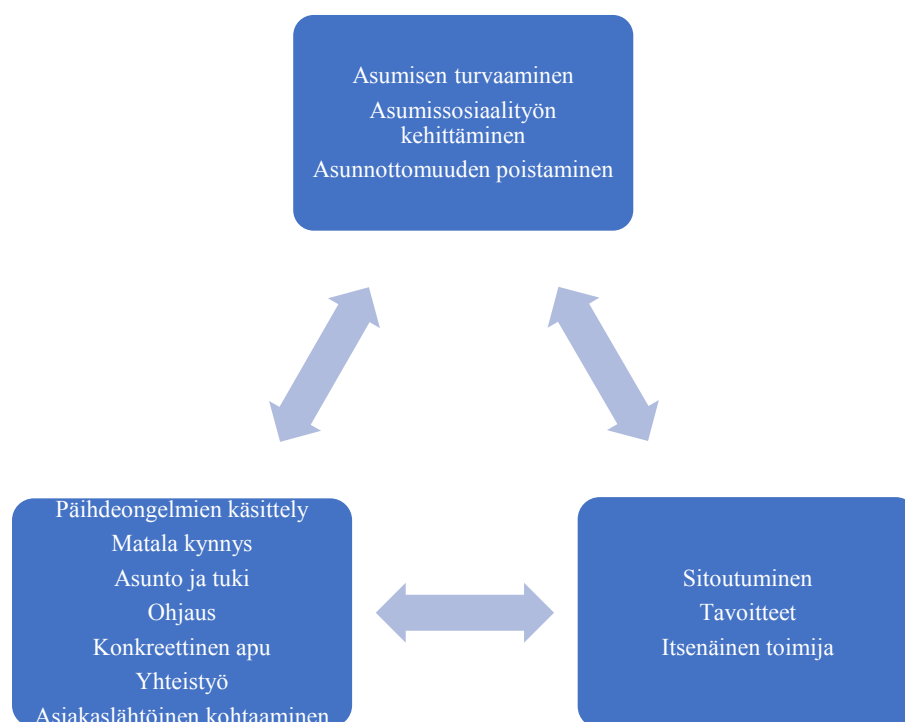
Asumisen turvaaminen sisälsi asiakkaan elämäntilanteen mukaan päihdeongelman käsittelyn, raha-asioiden hoitamisen, asiakaslähtöisen kohtaamisen, rinnalla kulkemisen, palvelujen tarjoamisen matalalla kynnyksellä sekä yhteistyön verkoston kanssa olivat toiminnan vastavoimatekijänä, jolloin asiakkaan sitoutuminen mukana oloon vahvistui. Asiakkaan sitoutuminen oli elämänhallintaa edistävä tai estävä tekijä. Sitoutumisen vahvistumisella oli iso merkitys, sillä se edisti myös muiden elämänhallinnan osa-alueiden vahvistumista sekä asiakkaan asumisen turvautumista. Asumisen turvaaminen vaikeutui niiden asiakkaiden kohdalla, joilla esimerkiksi vaikea päihdeongelma heikensi heidän sitoutumistaan toiminnassa mukana oloon. Asiakkaan sitoutumiseen tai sitoutumattomuuteen voivat siis vaikuttaa monet tekijät, jotka ovat sidoksissa siihen sosiaaliseen todellisuuteen, jossa yksilö elää ja joita ei tässä tutkimuksessa voitu tapauskohtaisesti erotella.

Asunnottomuuden poistamiseen liittyivät asunnon saaminen sekä asumisen tuki ja apu. Nämä toimivat vastavoimatekijänä. Asiakkailta syntyi tunneside ja arvostus omaa kotiaan kohtaan. He alkoivat huolehtia kodistaan ja siihen liittyvistä velvoitteistaan. Asiakkaan halu säilyttää oma kotinsa antoi asiakkaalle kokemuksen tavoitteen

asettamisesta itselle. Se lisäsi asiakkaan pyrkimystä edetä tavoitettaan kohdin, vaikka tavoite olisi minimissään ollut asunnon säilyttäminen. Asunnon säilyttäminen ja kokemus tavoitetta kohden etenemisestä vahvisti asiakkaan elämänhallintaa.

Asumissosiaalityön kehittämisen vastavoimatekijöinä toimivat asiakkaiden ohjaaminen asumisessa, asiakkaan tukeminen ja ohjaaminen verkostoissa ja viranomaistahojen luona sekä konkreettisenä apuna kodinhoidossa ja arjen toimintoihin liittyvissä asioissa. Näin asiakkaiden itsenäinen toimijuus vahvistui. Heidän vastuunotto-kyky asioiden hoitamisesta ja kokemus omiin asioihin vaikuttamisesta mahdollistui. Oman toimijuuden kokemus liittyi myös asiakkaan muutosmotivaatioon, jolloin pienin askelin edettiin kohti vastuunottoa omista asioista.

Kuviossa kolme on yhteenvedona esitetty muutokseen vaikuttavat tekijät kokonaisuutena, jossa näkyvät vaikuttavat vastavoimamekanismit kontekstissaan.

Kuvio 3. Tavoitteet, mekanismit ja elämänhallinta.

Asunnottomuuden poistamiseen sekä asumissosiaalityöhön liittyen nousi aineistosta esiin estäviä tekijöitä. Asunnottomuuden poistamiseen liittyvät estävät tekijät olivat

rakenteellisia makrotason esteitä. Hankkeen tarjoama palvelu oli liian vaativa asiakkaan elämäntilanteeseen nähden, jolloin heidän kokemansa vastavoimatekijät eivät voineet vahvistua. Hankkeen tarjoamia asumismuotoja oli yksi ja hankkeeseen asetettu ikäraja rajoittivat asiakkaiden osallistumista hankkeen toimintaan.

Asumissosiaalityössä esiin tulleet esteet olivat sekä makrotason esteitä että yksilöön liittyviä esteitä. Makrotason esteet nousivat palvelujärjestelmästä ja resurssikysymyksistä. Palvelujärjestelmä ei kyennyt tarjoamaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevalle asiakkaalle palveluita tai tarjolla olevat palvelut olivat liian vaativia asiakkaille, jolloin asiakkaalla on heikko mahdollisuus olla toimivana yhteiskunnan jäsenenä. Näin ollen palvelujärjestelmän vaativuus kietoutui läheisesti yksilöön, sillä asiakkaan ongelmat, etenkin päihdeongelma esti hänen sitoutumista sovittuihin aikoihin ja omien asioiden hoitamiseen.

Realistisen arvioinnin keskeisempänä lähtökohtana on käsite kerrostuneisuudesta, jolloin yhdellä tasolla mekanismi on tulos ja toisella tasolla tarkasteltaessa tulos saattaa olla mekanismi.

6.2 Asumisen turvaaminen

Hankkeen päätavoitteet asumisen turvaaminen, asunnottomuuden poistaminen ja asumissosiaalityön kehittäminen olivat sekä yksilöön kohdistuvia tavoitteita että myös yhteiskunnan rakenteisiin liittyviä tavoitteita. Seuraavaksi avaan tutkimustulokset liittyen hankkeen päätavoitteisiin.

Haastateltavia pyydettiin arvioimaan miten hankkeen ensimmäinen tavoite asumisen turvaaminen on toteutunut. Haastattelujen perusteella hankkeen tavoite asumisen turvaaminen toteutui osittain. Kolme haastateltavaa vastasi hankkeen onnistuneen asumisen turvaamisessa ja kolme arvioi asumisen turvaamisen toteutuneen osittain.

Haastateltavien mukaan asumisen turvaamisen peruslähtökohtana oli asiakkaan päihdeongelman käsittely sekä raha-asioiden hoitaminen. Haastatteluista ilmeni, että asiakkaan asumisen turvaamisen vaikuttavimmat tekijät olivat yhteistyö, asiakaslähtöinen kohtaaminen, rinnalla kulkeminen ja matalan kynnyksen palvelut.

Yhteistyön koettiin olevan merkityksellistä asiakkaan ohjaamisessa ja tukemisessa muun muassa päihdehuollon piiriin sekä raha-asioiden että velkajärjestelyn hoitamisessa.

”On saanut rästit hoidettua, joko itse maksamalla tai tekemällä edellisen vuokranantajan kanssa rästien takaisinmaksusuunnitelman, niin silloin on voinut saada Kajaanin Pietarilta asunnon”. H1

*...”ollaan saatu just päihdehuollon piiriin asiakas, niin on voinut hankkia yksityiseltä asunnon ja näitä onnistumisia”...*H2

Asumisen turvaamiseen liittyvä asiakaslähtöinen kohtaaminen ilmeni haastateltavien mukaan huolenpitoa asiakkaasta viimeiseen saakka sekä lisäksi asiakkaan yksilöllisyyden huomioimisena. Lisäksi asiakaslähtöiseen kohtaamiseen liittyi myös verkoston huolenpito asiakkaasta. Asiakaslähtöinen kohtaaminen näkyi haastateltavien mielestä asiakkaiden sitoutumisella hankkeeseen. Sitoutuminen tuli esiin siten, että asiakas piti myös itse huolta sovitusta ajoista ja otti itsenäisesti yhteyttä työntekijään.

”Onnistumista on ollut se, että siellä ei oo luovutettu, vaan katottu siihen viimeiseen asti”. H6

*...”pikkuhiljaa tulee sitten tavallaan semmosta rytmiä, että lähetään hoitamaan niitä asioita”...*H2

Aineistosta ilmeni, että asumisen turvaamiseksi oli asiakkaan kanssa yhdessä, sekä myös hänen hyväkseen tehty kaikki mitä pystytään. Asumista pyrittiin turvaamaan viimeiseen saakka, jotta asumista ei tarvitsisi irtisanoa.

Haastateltavista kaikki toivat esiin rinnalla kulkemisen merkityksen asumisen turvaamisessa. Rinnalla kulkemiseen liittyivät asiointi sekä asumisen ohjaus ja tuki että vuorovaikutus ja yhdessä tekeminen. Työntekijä lähti yhdessä asiakkaan kanssa hoitamaan käytännön asioita eri virastoihin, kuten sosiaalitoimistoon, Kelaan, velkaneuvontaan sekä päihde- ja mielenterveyspalveluihin. Haastateltavat kertoivat, että asiakasta autetaan ja tuetaan hakemusten ja anomusten täyttämässä ja tarvittavien

liitteiden hankkimisessa sekä näiden toimittamisesta oikean aikaisesti ja oikeaan paikkaan.

... ”tosi hyvä vielä se, että siinä on niinku tavallaan se ohjaus ja tuki, ei pelkästään pelkkä asunto vaan se ohjaus ja tuki, että sillä tavalla ajatellen toi hyvän ratkaisun siihen asumiseen”...H5

Matalan kynnyksen palvelut turvasivat asumisen haastateltavien mielestä myös niille asiakkaille, jotka olivat kaikista vaikeimmin asutettavia ja haastavia asiakkaita. Näillä asiakkailla oli ollut useita häättöjä takanaan ja häiriöitä asumisen suhteen, joten heille ei enää ollut tarjolla vaihtoehtoa asumisen suhteen. Tähän hätään hanke pystyi vastamaan järjestämällä sekä turvaamalla asumisen.

”Aika matalalla kynnyksellähän sitä otettiin Naksuun asiakkaita, että tietysti siinä oli ne haasteet, mutta se toi sitä tulosta.” H3

”Kun mieltii tätä meidän asiakaskuntaa jotka ovat Naksussa, heillähän ei olisi ollut muuta vaihtoehtoa.” H4

Asumisen turvaaminen heijastaa asunto ensin -periaatteen ajatusmallia. Asiakkaan asuminen turvattiin yksinkertaisimmillaan siten, että työntekijät huolehtivat vuokrasopimuksen voimassaolosta ja maksujen suorittamisesta. Asiakkaalta ei vaadittu muuta kuin, että tapaamiset työntekijän ja asiakkaan välillä onnistuivat. Joidenkin asiakkaiden kohdalla myös tämä osoittautui hankalaksi ja mahdottomaksi. Asiakkaaseen ei saatu yhteyttä ja häntä ei tavoitettu, jolloin asumista ei voitu turvata ja asuminen jouduttiin irtisanomaan. Aineistosta nousi esiin ainoana syynä vuokrasopimuksen purkamiseen se, ettei asiakkaaseen saatu kontaktia millään keinoin. Yhteyden katkeamisesta johtuen vuokrasopimus purettiin ja asiakas uloskirjoitettiin hankkeesta.

6.3 Asunnottomuuden poistaminen

Hankkeen toinen tavoite oli asunnottomuuden poistaminen. Haastateltavista kaikki kuusi olivat sitä mieltä, että hanke on päässyt tavoitteeseen osittain. Toinen hankkeen

tavoitteista toteutui näin ollen osittain. Asunnottomuutta ei pystytty hankkeen aikana poistamaan. Haastateltavat kokivat, että asunnottomuuden poistaminen onnistui siltä osin, kuin hankkeeseen voitiin asiakkaita ottaa. Muutoin kajaanilaisten asunnottomuutta ei hanke pystynyt poistamaan. Esteenä asunnottomuuden poistamiseen nähtiin olevan erilaisten asumistasojen puute, resurssien puute sekä hankkeen osallistujien ikäraja 18–35-vuotiaat.

Erialaisten asumistasojen puute nousi kaikkien haastateltavien puheessa esiin. Asumistasojen puutteeseen liittyi seikkoja, joihin hankkeessa ei pystynyt vastaamaan. Haastateltavien mielestä asiakkaiden monet ongelmat ja kyvyttömyys sitoutua sen vuoksi hankkeeseen oli syynä, ettei heidän kohdallaan asunnottomuuden poistaminen onnistunut. Haastateltavat näkivät esteeksi muun muassa sen, että hankkeessa tarjottiin yksi malli, mutta sillä ei voitu vastata kaikkeen siihen tarpeeseen, jota asunnottomuuden poistamiseen tarvitaan. Haastateltavien mukaan tarvittaisiin lisäksi ensisuojaa sekä tiukemmin valvottua asumista että asuntolatyypistä asumista.

”Ei ole sitä ensisuojaa (...)mikä ois se yöpaikka, että hanke toi ilmi sen ensisuojan tarpeen, että sitten kun elämä on niin hankalassa tilanteessa, että se asunnon ylläpitäminen niinku kotina, tai että se on todella haastavaa, että siellä on kaikenlaisia ongelmia.” H3

Eritasoisilla asumisenmuodoilla olisi haastateltavien mukaan voitu nimenomaan tarjota palvelua niille asunnottomille, joilla on monia ongelmia. Ongelmista johtuen asiakkaiden kykyyn itsenäiseen asumiseen oli heikko tai olematon. Etenkin vaikeasti päihdeongelmaisen henkilön kohdalla koettiin Naksu -hankkeen tarjoaman palvelun olevan liian vaativa. Haastateltavien mukaan osa asunnottomista tarvitsee alkuun yömajoituksen, jossa voi turvallisesti nukkua yönsä, ja vähitellen hakeutua itsenäisempään asumiseen. Hankkeessa ei pystytty vastaamaan tämän kaltaiseen asunnottomuuteen.

Toisaalta yksi haastateltavista toi esiin sen, että on myös henkilöitä, jotka ovat omasta halustaan asunnottomia ja he eivät koe sitä itse ongelmallisena. Aineisto osoitti myös olevan jossain määrin henkilöitä, jotka eivät halunneet hankkeeseen mukaan

keskusteltuaan hankkeen työntekijöiden kanssa hankkeen sisällöstä ensimmäisellä tapaamisella.

Hankkeen rajalliset resurssit estivät vastaamaan koko asunnottomuuteen Kajaanissa. Haastateltavat kokivat työntekijöitä olevan liian vähän suhteessa asunnottomiin, jotka olisivat asunnon ja hankkeen tarjoamia palveluita tarvinneet. Lisäksi hankkeeseen asetettu ikäraja nähtiin olevan esteenä etenkin yli 35 -vuotiaiden asunnottomien kohdalla ja näin ollen heidän asunnottomuus saattoi jatkua.

Niiden asiakkaiden kohdalla, jotka tulivat hankkeeseen mukaan, tavoitteeseen päästiin. Haastateltavien mukaan asiakkaat saivat hankkeen kautta asunnon ja asumiseensa tukea ja apua. Asiakkaat alkoivat arvostaa omaa asuntoaan ja heille syntyi tunneside siihen. Asiakkaat alkoivat puhua asunnosta kotinaan ja he kokivat sen turvallisena paikkana. Suurin osa asiakkaista siirtyi myös itsenäiseen asumiseen ja kykenivät huolehtimaan kodistaan ja siihen liittyvistä velvoitteista.

”...niin osa on niin sanotusti hyvä polku mennyt eteenpäin, koska ilman tätä hanketta he eivät olisi selvinneet ja he olisivat edelleenkin asunnottomia.” H4

6.4 Asumissosiaalityön kehittäminen

Kolmantena tavoitteena hankkeessa oli asumissosiaalityön kehittäminen. Kolmanteen päätavoitteeseen hanke pääsi osittainen. Neljä haastateltavista vastasi hankkeen onnistuneen asumissosiaalityön kehittämisessä osittain ja kaksi haastateltavista vastasi sen toteutuneen tavoitteen mukaisesti kokonaan. Asumissosiaalityön nähtiin sisältävän asiakkaiden ohjaamista asumiseen liittyvissä asioissa sekä asiakkaan tukemista ja ohjaamista asioiden hoitamisessa verkostoissa ja viranomaistahojen luona. Lisäksi asumissosiaalityö sisälsi konkreettista apua kodinhoidossa ja arjen toimintoihin liittyvissä asioissa. Aineistosta ilmeni, että asumissosiaalityön kehittämiseen liittyi tekijöitä, jotka edistivät asumissosiaalityön toteuttamista sekä myös seikkoja, jotka vaikeuttivat asumissosiaalityön toteuttamista ja kehittämistä.

Asumissosiaalityön kehittämisen tärkeimmäksi sekä merkityksellisimmäksi kokonaisuudeksi muodostui yhteistyö ja yhdessä toimiminen. Yhdessä toimiminen

sisältää sekä konkreettista rinnalla kulkemista asiakkaan kanssa että yhdessä toimintaa verkoston kanssa asiakasta kuunnellen. Haastateltavat kokivat asumissosiaalityössä tärkeäksi sen, että asiakkaille annettiin ohjausta ja tukea jalkautumalla yhdessä hoitamaan eri viranomaisasioita sekä arkeen liittyviä asioita. Asiakasta voitiin muistuttaa sovitusta tapaamisista ja toisinaan se vaati toistoja taas toistoja. Lisäksi asiakas saatettiin myös kotoaan. Näin asiakas ei kokenut jäävänsä yksin ja toiminta oli yhteistä ja mutkatonta. Asumiseen liittyvissä asioissa asiakasta autettiin muun muassa muutossa ja huonekalujen hankinnassa. Haastateltavien mukaan asiakkaan kanssa mietittiin yhdessä, miten kotia pidetään siistinä. Lisäksi pohdittiin asiakkaan oikeutta rajata koti omaksi alueeksi, jolloin hän itse voi päättää siitä ketä kotiinsa haluaa päästää. Omien rajojen miettiminen sekä yleisesti rajojen ja sääntöjen miettiminen yhdessä asiakkaan kanssa oli yksi osa asumissosiaalityöhön liittyvää ohjausta ja tehtävää.

”Se henkilökohtainen tuki mikä tulee näissä vaikeissa elämäntilanteissa, mutta niissäkin tilanteissa, jossa yhden tapauksen jälkeen asiakas sanoi, että ennen mä olisin vaan lähtenyt vetää aineita, mutta tavallaan kun sai mahdollisuuden tulla kuulluksi ja ei tarvinnut enää palata vanhaan malliin, eli oli ihminen jonka kanssa käydä sitä läpi”.

H1

”...joitten koti oli [ollut aikaisemmin] sellainen huumeluola tai juuri tällainen kimppekämpä, jossa ovi kävi kuin saluunassa konsanaan, että tuli ja meni porukkaa, ei ollut omaa kotia...” H1

”Eihän ne isoja askeleita kerralla ole, mutta yritetään sitä tukemista ja kanssakulkemista ja tämmöstä.” H2

Haastateltavien mielestä oli tärkeää, että yhteistyötä voitiin tehdä eri toimijoiden välillä ja yhdessä heidän kanssaan. Yhteistyö lisäsi avointa keskustelua ja luottamusta niin työntekijöiden kuin asiakkaan välillä. Tämä näkyi haastateltavien mielestä siten, että asiakkaat alkoivat sitoutua asioittensa hoitamiseen myös itsenäisesti.

Yhteistyöhön liittyi myös verkostotyön osaaminen. Hankkeeseen tulevalle asiakkaalla ei välttämättä ollut kontaktia mihinkään yhteiskunnan tarjoamiin palveluihin tai hän oli katkaissut asiakkuutensa palvelun tarjoajien kanssa. Haastateltavien mukaan asiakkailla

oli kokemuksia tilanteista, joissa heiltä oli evätty palvelut asiakkaaseen kohdistuvan epäluuloisuuden takia tai asiakkaan asunnottomuuden vuoksi. Hankkeessa lähdettiin rakentamaan verkostoyhteistyötä tiedottamalla hankkeesta mahdollisille yhteistyötahoille sekä saattamalla asiakasta eri palveluiden piiriin. Hankkeen työntekijöille Kajaani ja sen toimijat olivat tuttuja. Aineistosta ilmeni, että työntekijöillä oli kykyä sekä sinnikkyyttä olla yhteydessä eri tahoihin, jolloin verkoston luominen asiakkaan tueksi mahdollistui.

”...ja kun heidän [asiakkaiden] on pitänyt kulkea Kelalla ja täällä sosiaalitoimistossa ja a- klinikka ja kaikki, ei ne kykenis siihen yksi, että toiset ehkä jonkin verran, mutta on niitä joille pitää kaikki ohjata.” H4

Kaikkien haastateltavien vastauksissa nousi esiin juuri yhteistyön merkitys asiakkaan tukemiseksi ja se nähtiin voimavarana kaikkeen toimintaan liittyen. Lisäksi haastateltavat kokivat yhteistyön tärkeänä asumissosiaalityön kehittämiseen liittyvänä tekijänä.

”Asiakkaat ovat kokeneet selkeän hyödyn, on ollut mutkatonta yhteistyötä ja asiakkaat ovat antaneet luvan siihen, että voidaan hoitaa työntekijän kanssa asioita ja se on ollut helppoa.” H6

Esteet, jotka vaikeuttivat asumissosiaalityön kehittämistä, olivat rakenteiden ja resurssien puutteista johtuvat seikat, hankkeen toimintamallin näkymättömyys ja asiakkaan elämänhallintaan liittyvät vaikeudet. Rakenteisiin liittyvillä esteillä tarkoitettiin palveluihin pääsemiseen liittyvää vaikeutta, palvelun puutetta tai palvelun järjestäjien välistä näkemyseroa asiakkaan tilanteesta. Haastateltavat kokivat, ettei palvelujärjestelmä kykene tarjoamaan kaikkein haastavimmille yksilöille palveluita tai tukea. Tämä tarkoittaa asiakkaan kohdalla sitä, etteivät asiat etene ja hänen mahdollisuutensa olla toimivana yhteiskunnan jäsenenä heikkenee. Asumissosiaalityön näkökulmasta tarkasteltuna haastateltavat näkivät, että vaikeassa ja heikossa tilanteessa olevalle asiakkaalle yhteiskunnan palvelut ovat liian vaativat asiakkaan sen hetkisiin kykyihin nähden. Asiakkaiden tavoitteet ja palvelujen tarjoajien tavoitteet eivät kohtaa ja näin ollen yksilön sitoutuminen palveluihin ei onnistu. Resurssien puutteen kokemus

kohdistui hankkeen työntekijämäärään, sen nähtiin olevan jossain määrin riittämätön siihen, mitä asiakkaiden arjessa ohjaamiseen olisi tarvittu.

”Sellainen yhteisymmärrys eri organisaatioiden välillä, että heidän toiminta, että he eivät välttämättä ymmärrä meitä.” H4

”...ja et se on yks myös se resurssikysymys tässä, että hankkeessa on tietty määrä ihmisiä ja se nimenomaan tässä ihmisryhmässä niin ku rinnalla kulkijan rooli on niin suuri, et niin ku neuvoo, ohjaa ja opastaa ja huolehtii ja rakastaa.” H1

Yhtenä osana asumissosiaalityön kehittämiseen haastateltavat näkivät liittyvän toimintamalliin, joka oli muodostunut ja muovautui koko ajan. Toimintamallia olisi toivottu näkyvämmäksi ja selkeämmin määritellyksi. Yksi haastateltavista koki, että toimintamallia olisi tullut miettiä yhdessä työntekijöiden kanssa syvällisemmin ja suunnitelmallisemmin. Toimintamallilla olisi luotu raamit mallille, kuitenkin samalla asiakkaan yksilöllisyys huomioiden. Toimintamalliin olisi kirjattu ne toimintatavat ja seikat, jotka koskevat kaikkia asiakkaita. Haastateltava ajatteli, että toimintamalli olisi selkeyttänyt ja ohjannut suunnitelmallisemmin toimintaa sekä työntekijöille, asiakkaille, että myös yhteistyötahoille. Yhteistyötahoihin liittyi myös toimintamallin näkyvämmäksi tuominen. Haastateltavien näkemys oli, että hankkeessa saadut kokemukset on tärkeätä kirjata ja hankkeen toimintamallit tuoda näkyväksi, jotta työmuotoa ja ymmärrystä siitä saataisiin vietyä eteenpäin yhteistyötahoille.

”Tämä sabluunanahan pitäisi saaha jatkoon ja kuka sen hoitaa, että kuka tämän sabluunan niin sanotusti ottaa mukkaan.” H4

”...miettiä oikeesti toimintamalleja, jotka jää hankkeen jälkeen ja niitä ei ainakaan isommin oo mietitty, mutta tietysti tämä yhteistyö on se nähty, että se on tärkeä, mutta kirjallisia tuotoksia ei oo tehty.” H3

Kolmantena haasteena asumissosiaalityön kehittämisessä nousi aineistosta esiin asiakkaan elämänhallintaan liittyvät puutteet. Tätä seikkaa voi tarkastella kahdesta eri näkökulmasta. Ensimmäisenä ovat asiakkaan erilaiset ongelmat. Etenkin päihdeongelma, jonka vuoksi asiakas oli kykenemätön hoitamaan arkitoimiaan ja

sitoutumaan aina sovittuihin aikoihin ja tapaamisiin. Näin ollen sillä oli heijastumisvaikutus mahdollisiin yhteisiin sovittuihin tapaamisiin verkostoon kuuluvien kanssa. Toinen näkökulma liittyi hankkeen työntekijöihin ja työn suunnitelmallisuuteen. Haastattelussa nousi esiin, että hankkeen toimiessa asunto ensin -periaatteen pohjalta, vaatimuksia kuntoutumisnäkökulmasta ei asiakkaalle asetettu. Asumissosiaalityön näkökulmasta osa haastateltavista näki tämä vaikuttavan siten, että suunnitelmallinen työskentely jäi hieman pinnalliseksi joidenkin hankkeen asiakkaiden kanssa. Tällöin asiakkaan kuntoutumisessa tukeminen tai motivointi siihen jäi jossain määrin toissijaiseksi.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KESKEISIMMÄT TULOKSET

Tässä luvussa tiivistän keskeisimmät tutkimustulokset sekä peilaan saatuja tutkimustuloksia yleisellä tasolla aikaisempaan tutkimustietoon. Tiivistetyt tutkimustulokset antavat kuvan siitä, miten asiakkaiden elämänhallinta muuttui, sekä siitä mitkä tekijät vaikuttivat asumisen turvaamiseen, asunnottomuuden poistamiseen ja asumissosiaalityön kehittämiseen. Tutkimuksessa haastateltavat käyttivät käsitettä asumissosiaalityö, kuten se oli nimetty myös hankkeen hakemuksessa. Granfelt (2013b, 2014) on käsitteellistänyt asunnottomien parissa toteutettavaa työotetta asumissosiaalisena työnä. Tässä tutkimuksessa ne ovat rinnastettu samaa tarkoittavia käsitteiksi. Paikannan asumissosiaalisen työn kuuluvan sosiaalityön ammatillisen käytännön areenalle.

7.1 Elämänhallinnan vahvistuminen

Elämänhallinta on monisyinen kysymys ja koostuu monen osa-alueen summasta. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan osoittaa, että asunnon turvaamisella, asunnottomuuden poistamisella ja asumissosiaalityöllä oli merkitystä yksilön elämänhallintaa. Tutkimus toi esiin, että hankkeessa mukana olleiden asiakkaiden kokemus elämän hallittavuudesta, ymmärrettävyydestä ja mielekkyydestä vahvistui.

Elämänhallintaan liittyvät muutokset asiakkaan elämässä näkyivät heidän toimeentulonsa vakautumisena ja kykynä sitoutua tuen vastaanottamiseen. Asiakkaille muodostui uusia sosiaalisia kontakteja ja he pyrkivät pitämään myös huolta sosiaalisista suhteistaan. Nämä ulkoiset voimavarat (Antovsky 1987) kuten esimerkiksi koulutus, työllistyminen, taloudellinen tilanne ja sosiaaliset suhteet tarjoavat onnistumisen kokemuksia ja usein toistuessaan ne entisestään vahvistavat koherenssin tunnetta. (Antovsky 1987; Volanen 2011.) Tutkimuksissa on havaittu, että pienikin lisäys tuloihin tai niiden vakautuminen vaikuttaa helpottavasti yksilön sosiaalista vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä myös henkilökohtaista riippumattomuutta. (Andving 2018.)

Sitoutuminen tuen vastaanottamiseen oli merkityksellinen elämänhallintaan vaikuttava seikka. Se ei kuitenkaan ole itsestään selvää ja saattaaakin tuntua hämmäntävältä, ettei asunnoton vaikeassa elämäntilanteessa oleva yksilö ole heti innostunut tarjottavasta

palvelusta. Saari (2006) toteaa tutkimuksessaan, että osallistuminen tarkoittaa työntekijöiden lähelle päästämistä ja sen saatetaan pelätä olevan uhka itsemääräämisoikeudelle. Lisäksi yksilöllä saattaa olla epäily omista voimavaroista, jolloin saattaa vaivata pelko, että häneltä vaaditaan liikaa toimintaa tai yhteydenpitoa, joihin omat voimavarat eivät vielä riitä. Näin ollen sitoutuminen vaatii uskallusta ja epäilysten voittamista. (Saari 2006, 25–26.) Tämän tutkimuksen mukaan sitoutuminen vaikutti muun muassa asiakkaan arkirytmien säännöllistymiseen, asioiden hoitamiseen ja hoitumiseen sekä palveluihin pääsemiseen. Sitoutumisen vastavoimatekijöinä toimivat rinnalla kulkeminen, palvelujen matalakynnys sekä verkostoyhteistyö.

Tutkimuksessa haastateltavat toivat esiin sen, että asiakkaat pystyivät vähitellen käsittelemään omia tunteitaan ja käyttäytymistään. Konkreettisesti käyttäytymisen muutos näkyi rauhoittumisena asiakkaan asioidessaan sosiaalitoimistossa. Haastattelussa tuli esiin, että asiakkaiden rohkeus kohdata muutoksia oli kasvanut. Arjen tuomiin haasteisiin tai pettymyksiin ei reagoitu itselleen haitallisesti, esimerkiksi retkahtamalla päihteidenkäyttöön. Lisäksi tavoitteiden tekeminen ja niitä kohti eteneminen mahdollistui. Tavoitteista tuli asiakkaiden kokoisia ja muutokset asiakkaan elämässä saattoivat olla hyvinkin pieniä. Tavoitteena saattoi olla asunnon säilyttäminen tai sen siistinä pitäminen. Elämönhallinnan lisääntymisestä nähtiin osan kohdalla kertovan ihan pienet muutokset, että asiakas esimerkiksi muistaa syödä tai käydä pesulla. Perälän (2018, 22.) (vrt. Advig 2018; Perälä & Jurvansuu 2016; Saari 2006.) selvityksessä todetaan myös, että elämönhallinnan lisääntymisestä kertoi esimerkiksi se, että asiakas on siirtynyt nukkumaan lattialta sänkyyn tai asiakas on sitoutunut käymään päiväkeskuksessa, jolloin voidaan ajatella hänen terveyden- ja hyvinvointinsa lisääntyneen. Advig (2018) on tarkastellut asiaa haittojen vähentämisen (Harm reduction) näkökulmasta ja toteaa, että mikäli tavoite on henkilökohtainen ja asiakas on itse osallistunut siihen, niin pienikin positiivinen muutos on askel eteenpäin. (vrt. Saari 2015, 111.)

Elämönhallintaan liittyi tutkimuksen mukaan asiakkaan halu ja motivaatio elämänsä muuttamiseen, jolloin asiakas alkoi pitää kiinni sovitusta ajoista ja aloitti käynnit esimerkiksi päihdepalveluissa. Minimissään motivaation nähtiin merkitystä sitä, että asiakkaan ajatusmaailmaan mahtui muutoksen mahdollisuus ja tämän vuoksi asiakas oli sitoutunut hankkeeseen. Advig (2018; ks. myös Dunleavy & Kennedy & Vaandrager

2012.) toteaa, että tärkeää on muutospuheen kuuleminen ja asiakkaan kanssa muutoksesta keskusteleminen motivoivasti siten, että asiakas voi vaikka notkahduksen kautta kokeilla, mitä hän haluaa tai on valmis muuttamaan elämässään. Näin autetaan asiakasta ymmärtämään, että hän saa päättää ja ohjata elämänsä kurssia. Tämä on vahvasti sidoksissa tutkimuksen itsenäiseen toimijuuteen, joka tutkimuksessa oli elämänhallinnan kannalta merkittävä tekijä. Itsenäiseen toimijuuteen kuului kokemus siitä, että yksilö itse voi vaikuttaa omaan elämäänsä ja siinä tapahtuviin asioihin. Kaikkien haastateltavien mielestä asiakkaiden toimijuudessa oli tapahtunut muutosta. Toisilla asiakkaista se oli isoja askeleita. He aloittivat opiskelun ja maksoivat velkojaan. Toisilla se oli pienempiä askeleita, jolloin he uskaltautuivat vähitellen poistua kotoaan tai he uskaltautuivat hoitamaan asioitaan yksin. Raitakari (2016) toteaaakin, että asiakkaan toimijuuden vahvistaminen on herkkyyttä vaativaa ja työntekijän olisi tärkeää havaita, milloin päätöksenteko on asiakaslähtöistä, ammattilähtöistä, ja milloin se tapahtuu yhdessä keskustellen. (vrt. Jyrkämä 2014, 122; Perälä & Jurvansuu 2016.)

7.2 Asumissosiaalinen työ on asumisen turvaamista

Granfeltin (2013a) mukaan asumissosiaalisentyön ensisijainen tavoite on asumisen turvaaminen ja asunnottomuuden poistaminen. Tämän tutkimuksen mukaan asumisen turvaamiseen vaikuttivat yhteistyö, asiakaslähtöinen kohtaaminen, rinnalla kulkeminen ja matalan kynnyksen palvelu. Tärkeää oli käytännön asioiden hoitaminen yhdessä, yhdessä tehden asiakkaan kanssa sekä ohjaaminen ja tukena oleminen muun muassa päihde- sosiaali- ja mielenterveyspalveluissa. Myös Granfeltin (2007; 2015) mukaan työskentelyn on alusta asti hyvä rakentua asiakkaan kanssa yhdessä tekemiselle, ei asiakkaan puolesta eikä ohitse. Toisaalta tässä tutkimuksessa tulee esiin, että matalan kynnyksen palvelu ja asumisen turvaaminen merkitsi myös sitä, että työntekijät huolehtivat vuokrasopimuksen voimassaolon ja vuokran maksun, mikäli asiakas ei itse juuri silloin ollut kykenevä siihen. Tutkimuksen mukaan matalan kynnyksen palvelu tarkoitti sitä, että asunto turvattiin myös niille, jotka olivat kaikkein haastavimmat ja vaikeimmin asutettavat asiakkaat. Tämän toimintatapa noudattelee asunto ensin -mallin toimintatapaa (Andvig 2018.; Kettunen 2013.), jossa tukitoimen intensiteetti voi vaihdella kuntoutumisprosessin eri vaiheissa ja alussa asiakkaan puolesta voidaan tehdä paljonkin. Toisaalta myös Granfeltin (1998, 166) kuvamaa kiinnipitävä ympäristö voidaan nähdä olevan matalan kynnyksen toimintaan rinnastettavaa. Matalan

kynnyksen työote on haasteellinen ja se vaatii työntekijältä kaaoksensietokykyä. (Saari 2006.)

Asumisen turvaaminen näyttäytyi siis tutkimustulosten mukaan olevan asumissosiaalista työtä. Tutkimuksessa asumissosiaalityön vaikuttavia vastavoimatekijöitä olivat yhdessä tekeminen, asiakkaan muistuttaminen sovituista tapaamisista ja myös kotoa hakeminen asioita hoitamaan, mikäli se muutoin ei olisi asiakkaalta onnistunut. Asiakas ei kokenut jäävänsä yksin, hänen luottamuksensa lisääntyi ja itsenäinen toimijuus vahvistui. Asumissosiaalityössä tärkeäksi nähtiin myös auttaa asiakasta tunnistamaan omat rajansa ja tukea häntä säilyttämään ne. Asiakkaalle oli merkityksellistä, että työntekijät saattoivat olla alkuun tukena poistamassa asunnosta henkilöitä, joiden siellä olo ei ollut toivottavaa. Näin vähitellen kasvoi asiakkaan varmuus siitä, että hänellä on oikeus päättää ketä kotiinsa päästää. Konkreettisiin asioihin keskittyminen ja niiden yhdessä hoitaminen on hyvä tapa tutustua ja rakentaa molemmin puoleista luottamusta (Granfelt 2007; 2015).

Granfelt (2015) toteaa, että asumissosiaalinen työ on luonteeltaan relationaalista, jolloin tulee olla kykyä rakentaa vuorovaikutussuhteita sekä asiakkaiden että yhteistyökumppaneiden kanssa. Tutkimuksessa kaikkien haastateltavien vastauksista ilmeni vuorovaikutuksen ja yhteistyön tärkeys. Yhteistyö tarkoitti haastateltavien mukaan yhdessä toimimisista asiakkaan ja hänen verkoston sekä toisten toimijoiden kanssa. Yhteistyön, moniammatillisuuden sekä verkostotyön nähtiin olevan voimavara. (vrt. Andvig 2018; Josefsson 2007, 99.)

Hankkeen toiminnan periaatteena oli asunto ensin – malli ja mallin mukaisesti asiakas sai asunnon hankkeen kautta. Tutkimuksessa ilmeni, ettei asunnon saaminen pelkästään riitä asiakkaan elämäntilannetta muuttamaan, vaan asunnon ohella asiakas tarvitsee rinnalla kulkemista ja tarpeenmukaisia palveluja ja tukea. Granfeltin (2013, 226) mukaan asunto ensin -mallissa kuntoutuminen ymmärretäänkin useille elämäalueille ulottuvana prosessina. Kuntoutuminen on yksilöllistä ja tuen tarve saattaa kestää vuosia, jopa yksilön koko elämän ajan. Asunnon pysyvyys ja verkoston moniammatillinen pitkäkestoinen tuki tarjoavat antavat mahdollisuuden selvittää ja kohdata elämään liittyvän kaoottisuuden, epävarmuuden ja tilapäisyyden. (Granfelt 2013, 226)

Granfelt (2013, 223–224) toteaa, että asumissosiaalinen työ on kotiutumistyötä, jolloin tavoitteena on asunnottomuuden taakse jääminen ja asunnon muodostuminen kodiksi. Asumissosiaalinen työ on paljolti konkreettista arjen asioissa tukemista sekä auttamista, joka perustuu vuorovaikutukseen. Asumiseen kohdistuvaa tukea ei ole mahdollista erottaa yksilön muusta elämästä, jolle asuminen ja koti luovat perustan, mutta toisaalta myös se vaikuttaa asumisen onnistumiseen. (Granfelt 2013, 223–224; 2016.) Asumissosiaalialisessa työssä jaetaan asiakkaan pelkoja, syyllisyyden ja häpeän tunteita, huonommuuden kokemuksia sekä vihaa ja katkeruutta, mutta toisaalta myös toivoa ja ilon kokemuksia (Granfelt 2015).

Tämä tutkimus vahvistaa asumissosiaalisentyön sisällön muodostuvan monesta eri tekijöistä ja olevan myös asumisen turvaamista. Asumissosiaalinen työ on myös sosiaalityötä, jolloin asunnottomien erilaiset elämään liittyvät tilanteen voidaan tuoda näkyviksi ja pyrkiä myös näin vaikuttamaan asiakkaiden asemaan yhteiskunnassa.

7.3 Asunnottomuuden poistamisen haasteet

Tutkimuksen tuloksena asunnottomuuden poistamiseen liittyi haasteita, jotka nähtiin olevan esteenä sekä asunnottomuuden poistamiseen että osin myös esteenä asumissosiaalityön kehittämiseksi. Hankkeessa mukaan olleet asiakkaat saivat asunnon. Asiakkaiden elämänhallinnan vaikeuksilla tai heidän aikaisemmalla historiallaan ei ollut merkitystä asunnon saamiseen. Asiakkaat, jotka halusivat hankkeen tarjoaman asunnon sekä sen myötä tulevan tuen, asutettiin eri kaupunginosiin hankkeen välivuokraamiin asuntoihin. Vähitellen asiakkaita siirtyi myös pois välivuokratuista asunnoista. Kuitenkin, vaikka hankkeessa toimittiin asunto ensin -mallin mukaisesti, jouduttiin joidenkin asiakkaiden kohdalla vuokrasopimus purkamaan ja asiakas jäi asunnottomaksi.

Asunnottomuuden poistamiseen liittyvä hankkeen toiminnan muodostama este oli hankkeeseen mukaan otettavien ikäraja 18–35 -vuotiaat. Hankkeen aikana huomattiin, että asunnottomuus ja tuen tarve koskee kaiken ikäisiä, eikä hanke voinut vastata kaikkien asunnottomuuteen. Lisäksi hankkeessa mukana olevien työntekijöiden määrä koettiin olevan liian vähäinen asiakkaisiin ja heidän erilaisiin tuen tarpeisiin nähden.

Tässä kohden voidaan miettiä, mikäli resursseja olisi ollut, olisiko työntekijöillä ollut mahdollista pitää vielä tiukemmin kiinni asiakkaista olisiko ja olisiko vuokrasopimusten purkamiselta voitu välttyä. Intensiivinen tuki ja tuetumpi asuminen ovat monelle tärkeää (vrt. Perälä & Jurvansuu 2016).

Asiakkaan vaikean päihdeongelman koettiin olevan yhtenä esteenä asunnottomuuden poistamiselle. Päihdeongelma näyttäytyi yksilötasolla ja vaikutti sekä asunnottomuuden poistamisen toteutumiselle että asiakkaan elämänhallinnan tasapainottumiselle. Tällöin asiakkaan oli vaikea sitoutua sovittuihin asioihin, pitää kiinni sovituista tukitoimista ja arjen hoitamiseen liittyvistä seikoista. Aikaisemmissa tutkimuksissa on tultu samankaltaisiin tuloksiin. Asiakas ei aina koe tarpeenmukaiseksi sitoutua tarjottuun palveluun tai asiakkaan toimintakyky ei ole vielä riittävä sitoutumiseen, vaikka asiakas olisikin tietoinen siitä, mitkä seikat olisivat hänen hyvinvoinnilleen keskeisiä. (Kettunen, 2010; Saari 2015, 111–112.)

Tutkimuksen tulosten perusteella rakenteelliset haasteet, jotka muodostivat esteitä asumissosiaalityöhön ja asiakkaan tarkoituksenmukaisen tuen saantiin, liittyivät saatavilla sekä tarjolla oleviin palveluihin. Asiakkaiden pääsy palveluiden piiriin oli vaikeaa, esimerkiksi aikaisemman historiansa vuoksi. Palvelujen reagointiaika oli liian pitkä tai ei ollut varmuutta siitä, miten asiat etenevät asiakkaan kohdalla. Granfelt (2015) on todennut, että asumissosiaalisen työn asiakaskunta on poikkeuksellisen negatiivisella leimalla lyöty ja heidän menneisyydessä tehdyt valinnat sulkevat monia ovia sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä asumispalveluihin.

Tämän tutkimuksen mukaan asiakkaan sitoutumista palveluihin heikentää palveluihin pääsemisen vaikeus, sopivan palvelun puute ja palveluiden pirstaleisuus. Tarjolla olevat palvelut saattavat olla liian vaativat asiakkaiden sen hetkiseen kykyihin ja voimavaroihin nähden. Lisäksi toimijoilla keskenään että asiakkaalla itsellään saattaa olla näkemusero asiakkaan tilanteesta, jolloin asiakkaan ja palvelutarjoajan tavoitteet eivät kohtaa. Perälän (2018) asumisyksikköön kiinnittyvässä selvityksessä tulee esiin juuri palvelujärjestelmään liittyvänä ongelmana asiakkaan vaikeus edetä järjestelmässä sekä palvelujärjestelmän kykenemättömyys huomioda tai ymmärtää asiakkaan moniongelmaista arkea. Granfelt (2007, 110.) toteaa, että rakenteelliset tekijät omalta osaltaan ylläpitävät huono-osaisuutta ja mahdollistavat marginalisoitumisen

syventymisen. Ongelmien kasaantuminen saattaa muodostaa toiminnallisen loukun, kun työntekijöiden, asiakkaiden ja heidän läheistensä neuvottelut vastuusta ja vastuun jakamisesta eivät kohtaa. (Granfelt 2007, 110; Ranta & Raitakari & Juhila 2017.)

Jokainen tutkimukseen osallistunut haastateltava toi esiin erilaisten asumistasojen puutteen. Vaikka hanke toimi asunto ensin -mallin mukaisesti sekä Pathways to Housingin ajatuksen mukaisesti, jossa asiakkaiden asuminen oli hajasijoitettu, koettiin palvelun olevan siitä huolimatta liian vaativa osalle asiakkaista. Haasteltavien mukaan asunnottomille tulisi olla myös mahdollisuus yömajoituksen tai ensisuojan kaltaiseen paikkaan, jossa voitaisiin turvata yksilön mahdollisuus viettää yönsä lämpimässä ja turvassa. Lisäksi tutkimuksen tulokset osoittivat tarpeen tiukemmin valvottuun asumiseen, joka olisi esimerkiksi asuntolatyypistä asumista. Erilaisten asumismuotojen tarve on todettu myös aikaisemmissa tutkimuksissa. Asunto ensin -malli on tärkeä asunnottomuuden poistamisessa, mutta se ei ole ratkaisu niihin rakenteellisiin yhteyksiin, joihin kodittomuus yhdistyy. Asunto ei usein riitä poistamaan niitä sosiaalisia, terveydellisiä, ja taloudellisia ongelmia, jotka ovat vaikuttaneet yksilön asunnottomuuteen. (Johnson & Parkinson & Parsell 2012; Perälä & Jurvansuu 2016.)

7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkijana olen tehnyt eettisen valinnan jo silloin, kun päätin lähteä tutkimaan asunnottomuuteen liittyvää teemaa. Kaakinen (2013, 22) toteaa, että asunnottomuus on yhteiskunnassa oleva epäoikeudenmukaisuus, jonka poistamiseksi halutaan tehdä myös tutkimuksen avulla työtä. Asunnottomuuden poistamisessa on kyse ihmisoikeuksista. (Kaakinen 2013, 22.)

Eettistä pohdintaa olen joutunut tekemään myös siitä näkökulmasta, ettei tutkimuksessa tule esiin hankkeeseen osallistuneen asiakkaan oma ääni. Etenkin elämänhallinnan kysymyksiin yksilön omat kokemukset olisivat tuoneet esiin syvimmän näkökulman. Granfelt (1998, 54) toteaa, että usein asunnottomuuteen liittyvissä keskusteluissa asunnottomat itse jäävät objekteiksi ja puheenaiheiksi, kun heidän puolestaan puhuvat viranomaiset. Marginaalissa elävien ihmisten kokemusten tavoittaminen vaatisi heidän kohtaamista ja merkityksenantojen kuuntelemista (Granfelt 2004, 140). Tutkimuksessa kuitenkin välittyvät haastateltavien kautta hankkeen asiakkaiden tilanteet ja

kokemukset, sillä jokainen haastateltava oli kohdannut ja työskennellyt asiakkaiden kanssa.

Lisäksi olen tutkijana miettinyt omaa asemaani ja siinä objektiivisuuden säilyttämistä, sillä kuuluiin hankkeen ohjausryhmään ja olen näin henkilökohtaisesti myös sitä kautta läheisesti ollut mukana hankkeen toiminnassa ja kaikki haastateltavat olivat minulle jossain määrin tuttuja yhteistyön kautta. Tämän vuoksi olen pyrkinyt tarkastelemaan mahdollisimman objektiivisesti saamaani ja keräämääni tietoa, siten että havaintoni ovat luotettavia sekä puolueettomia. Olen pyrkinyt rehellisesti kuuntelemaan ja ymmärtämään haastateltavien kertomaa siten, etten ole antanut oman ajatustulkintani vaikuttaa. Toisaalta laadullisessa tutkimuksessa vaikuttavat aina jossain määrin myös tutkijan elämäkokemukset ja niiden myötä omaksutut arvot sekä myös tutkijan ennakoiva tieto käsiteltävästä aiheesta. Tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa on siten tärkeää huomioida kuinka tutkija on huomionnut oman asemansa tutkimuksessa. (Aaltio & Puusa 2011, 158–160; Aaltola, 2015, 21.)

Tutkimusetiikka huomioiden tutkimukseen osallistuneet haastateltavat saivat tietoa tutkimukseen toteutustavasta sekä tavoitteesta lähestyessäni heitä, tutkimusluvan saatua, sähköpostilla sekä sen lisäksi haastattelun alussa. Ennen haastattelun aloittamista heiltä pyydettiin allekirjoitus tutkimuksen suostumuslomakkeeseen ja samalla heille kerrottiin, että he voivat halutessaan keskeyttää haastattelun. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 44; Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2014, 23–25.) Tutkijana olen noudattanut velvollisuuttani säilyttää haastateltavien anonymiteetin säilyttäen aineiston asianmukaisesti tiedostoissani salasanan takana ja raportoidessani tutkimustuloksia ei haastateltavien suorissa lainauksissa tule ilmi heidän nimeään, asemaansa tai sukupuoltaan.

Tutkimus noudatteli realistisen arviointitutkimuksen viitekehystä. Tutkimuksessa kuvattiin sitä, miten asiakkaiden elämänhallinta muuttui, sekä sitä mitkä tekijät vaikuttivat asumisen turvaamiseen, asunnottomuuden poistamiseen ja asumissosiaalityön kehittämiseen. Vaikuttavuuden käsite ei ole yksiselitteinen ja tämän vuoksi haastattelun perusteella siihen ei saada suoraan vastausta, vaan se perustuu aineiston tulkitsemiseen. Laadullisessa tutkimuksessa Tuomen & Sarajärven (2013, 20.) mukaan on kyse tieteenfilosofisesti havaintojen teoriapitoisuudesta. Tutkijan käsitys ilmiöstä, siitä minkälaisia merkityksiä ilmiölle annetaan ja mitä menetelmiä

tutkimuksessa käytetään vaikuttavat tutkimuksen tuloksiin. Tutkimuksen tulokset tuovat esille haastateltavien kokemukset ja näin niitä ei voida yleistää liikaa. Toisaalta tutkimuksen tulokset saavat vahvistusta aikaisemmista tehdyistä tutkimuksista. Arviointitutkimuksessa ollaan tekemisissä ilmiöiden kanssa, joilla on vaikutusta yksilön elämään. Kolmen päätavoitteen kohdalla arvioinnin olen tehnyt avoimesti ja tulokset ovat luettavissa tutkimuksen tulokappaleessa kuusi. Haastateltavien vastaukset eivät juurikaan poikenneet toisistaan, joten arvioinnin kannalta saatuja tuloksia voidaan pitää luotettavana. (Hietämäki 2015, 39; Tuomi & Sarajärvi 2013, 20.)

8 POHDINTAA

Yhteiskunnassa ajatellaan yleisesti elämänhallintaan kuuluvaksi arkiasioiden hoitamisen ja käytännön asioista huolehtimisen, opiskelun sekä opintojen päättymisen jälkeen työelämään sitoutumisen. Vaikka elämänhallinnan käsite on edennyt myös lainsäädäntöön (vrt. SHL 1301/ 30.12.2014.), ei käsitettä lainsäädännössä määritellä ja elämänhallinnan käsitettä käytetään selittämään muita käsitteitä (Saari 2015, 109). Tällöin elämänhallintaan liittyviä muutoksia ja tuloksia odottava saattaa tarkastella elämänhallinnan muutosta yksilön näkökulmasta liian korkealta tai laajasti.

Tutkimus vahvistaa sen, että asuminen ja siihen saatu tuki vahvistaa elämänhallinnan kokemusta. Asunnon saaminen muuttaa yksilön arkea ja sen rakenteita. Asunto antaa mahdollisuuden katsoa itseään uudesta näkökulmasta ja se vahvistaa kokemusta omasta osallisuudesta. Yksilön muutoksen askeleet voivat olla huomattavia, jolloin asumisen polku etenee itsenäiseen asumiseen ja opiskeluun tai työhön. Toisella taas askeleet voivat olla pienempiä, jolloin merkityksellistä voi olla se, että on muistanut mennä sovitulle ajalle tai ilmoittaa, ettei pääse tulemaan sovittuun tapaamiseen. Tutkimuksessa haastateltavat toivat esiin, niitä pieniäkin muutoksia, joiden ajattelivat olevan elämänhallinnasta kertovia seikkoja asiakkaiden elämässä. Asiakkaan kokemuksen kannalta on erittäin tärkeätä tunnustuksen ja toisten taholta tulevan muutoksen tunnistaminen. (Granfelt 2015; 262.) Tulokset vahvistavat lisäksi sen, että elämänhallinnan osa-alueet, hallittavuus, ymmärrettävyys ja mielekkyys nivoutuvat saumattomasti toisiinsa ja kokemukseen elämänhallittavuudesta vaikuttavat monet tekijät, jotka ovat sidoksissa siihen sosiaaliseen todellisuuteen, jossa yksilö elää.

Tutkimuksen tuloksen perusteella löytyi hankkeen toimintakäytännöistä tekijöitä (Hietamäki 2015, 166; Pawson & Tilley 2009, 172), jotka toimivat vastavoimatekijöinä vahvistaen asiakkaan sitoutumista, tavoitteisiin pyrkimistä sekä itsenäistä toimijuutta. Asiakaslähtöinen kohtaaminen, rinnalla kulkeminen, raha-asioiden hoitaminen ja palvelujen tarjoaminen matalla kynnyksellä vahvistivat asiakkaan sitoutumista. Asunnon saaminen ja asumiseen liittyvä tuki sekä konkreettinen apu kodinhoidossa ja arjen toiminnoissa sekä asiakkaan tukeminen ja ohjaaminen asioiden hoitamisessa verkostoissa ja viranomaistahojen luona lisäsivät asiakkaan pyrkimystä edetä tavoitettaan kohden ja antoi kokemusta omasta toimijuudestaan. Asumissosiaalisen

työn näkökulmasta on tärkeätä huomioida nämä tutkimuksessa esiin tulleet elämänhallintaan liittyvät vastavoimatekijät.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että asunto ensin -malli on toimiva ratkaisu päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien asunnottomuuden vähentämisessä ja asunnottomuuden poistamisessa. Lähtökohtana se on jopa menestyksekkäs, kun katsotaan yksilön aikaa pois asunnottomuudesta. (Pleace ym. 2015) Mallin mukaisesti asiakkaan ei tarvitse lopettaa tai muuttaa päihteidenkäyttöään asunnon saamiseksi. Kuitenkin asunnottomuuden taustalla on yleensä yksilön ongelmien lisäksi myös eritasoisia rakenteellisia ongelmia. Asunnottomuuden poistaminen ei yksin riitä. Yksilöllä tulisi olla mahdollisuus saada tarvitsemiaan palveluja sekä tukea sosiaaliseen että yhteiskunnalliseen integroitumiseen. (Granfelt 2014) Sillä myös asunnon saamisen jälkeen nämä rakenteelliset seikat voivat muodostua asunnon säilyttämisen esteeksi.

Tämä tutkimus osoitti, että vaikeasti päihdeongelmaisen kyky asumiseen oli heikko. Palveluihin pääseminen saattoi olla liian korkean kynnyksen takana tai palvelut olivat liian pirstaloituneet sekä osin liian vaativia asiakkaan sen hetkisiin voimavaroihin nähden. Samaan tulokseen on päätyntä myös Raitakari (2016) tutkimuksessaan. Hän toteaa, että muuttuvassa palvelujärjestelmässä törmätään moniin rakenteellisiin, mutta myös yksilöstä johtuviin esteisiin. Asiakkaat kohtaavat asumiseen liittyen monia haasteita, kuten köyhyyttä, syrjintää ja sosiaalisen tuen sekä vaihtoehtojen puutetta. Asumispolun suuntaa saattaa olla vaikea muuttaa. Ammattilaiselle jää toimijuus olla asiakkaansa rinnalla kulkijana sekä asianajajana, nostaen rakenteellisia epäkohtia esiin. Granfelt (2013, 222.) on tullut myös samankaltaiseen johtopäätökseen ja toteaa, että asumissosiaalinen työ voi olla myös rakenteellisiin palvelujärjestelmiin ja asumisen epäkohtiin kohdentuvaa työtä. (Raitakari 2016.)

Toisaalta haastattelussa nousi esiin, että hankkeen toimiessa asunto ensin periaatteen pohjalta ei vaatimuksia kuntoutumisnäkökulmasta asiakkaalle asetettu. Asumissosiaalityön näkökulmasta osa haastateltavista näki tämän vaikuttavan siten, että suunnitelmallinen työskentely jäi hieman pinnalliseksi joidenkin hankkeen asiakkaiden kanssa ja heidän kuntoutumisensa tukeminen tai motivointi siihen jäi jossain määrin toissijaiseksi. Lisäksi haastattelussa nousi esiin, että hankkeen toimintamallia olisi tullut miettiä yhdessä työntekijöiden kanssa syvällisemmin ja suunnitelmallisemmin.

Toimintamallille olisi haluttu raamit kuitenkin samalla asiakkaan yksilöllisyys huomioiden. Toimintamalliin olisi kirjattu ne toimintatavat ja seikat, jotka koskevat kaikkia asiakkaita ja näin se olisi selkeyttänyt ja ohjannut työskentelyä suunnitelmallisemmin.

Toimintamallin sekä asunto ensin -mallin merkityksen reflektointi yhdessä on hyvä huomioida työskentelyssä. Tällöin voidaan käydä tarvittavaa arvokeskustelua toiminnan periaatteesta ja välttää mahdolliset ristiriidat työntekijöiden välillä. Keskustelu lisäisi ymmärrystä oman työnsä merkityksestä. Keskustelu lisäisi myös yhdessä toimimisen tunnetta ja mahdollisesti henkilöstön sitoutumista. Tutkimuksen aineistosta nousi esiin, että työntekijä joutuu taiteilemaan asiakkaan valintojen kunnioittamisen välillä että omien käsityksensä, esimerkiksi kuntouttamiseen liittyen. Tähän myös Hahtela (2015) päätyi tutkimuksessaan, asiakas saattoi tehdä valintansa asunto ensin -mallin mukaisesti, jolloin työntekijä koki, ettei se ollut asiakkaan edun mukaista. Nelson ym. (2017) puolestaan toteavat, että Housing First Programs tarvitsee työntekijöiden ja toimijoiden välistä jatkuvaa keskustelua sekä koulutusta, jotta mallin pysyvyys olisi vakaa. Asunto ensin – mallin toimintatavan integroituminen on aikaa vievää ja nopeasti ei voida odottaa transformatiivista muutosta. Jatkossa tietämyksen lisääntyminen integroitumisesta sidosryhmien keskuudessa mahdollistaa muutoksen laajemmin. (Nelson ym. 2017.)

Tutkimus osoitti, ettei haja-asuttaminen ole toimiva ratkaisu kaikkien asunnottomien kohdalla, sillä heille tarjottu tuki voi silloin jäädä liian vähäiseksi asumisen taitojen suhteen. Hankkeen asiakkaista joidenkin kohdalla tämän vuoksi päädyttiin asumisen irtisanomiseen. (vrt. Johnson ym. 2012, 10–12.) Toisaalta tämä havainto palauttaa kysymyksen takaisin rakenteisiin, voisiko riittäväillä resursseilla ja palvelun tarjoajien yhtenäisellä toiminnalla saada asumiseen liittyvän tuen tarpeenmukaiseksi myös vaikeasti päihdeongelmaisen kohdalla hajasijoitettuihin asuntoihin? Housing First Europe vahvistaa, että intensiivisellä tuella on tarkoituksen mukaista ja mahdollista haja- asuttaa myös kovia huumeita käyttäviä. Asuttaminen edellyttää, että tukea on tarjolla ympärivuorokautisesti, tuki on moniammatillista ja sitä on riittävän pitkäkestoisesti saatavilla. (Benjaminsen 2013; Granfelt 2015.) Intensiivinen tuki tarkoittaa, että asunto ensin -mallin kontekstissa työskentelevien tulisi olla valmiit tekemään töitä, myös virka-aikojen ulkopuolella. Lisäksi tulisi olla mahdollisuus viedä

moniammatillista tukea asiakkaan kotiin, tämä auttaisi madaltamaan asiakkaan ja palvelujen välisiä liian korkeita aitoja.

Mutta tarvitaan myös erilaisia asumisen malleja. Asunto ensin -mallin mukaisesti asumisen periaatetta voidaan toteuttaa myös yhteisöllisissä asumisyksiköissä, asumisyksiköissä voidaan myös reagoida nopeammin kadulta tuleviin asunnottomiin. Asumisyksiköiden antamat palvelut löytyvät usein talon sisältä ja tukea on mahdollista tarjota intensiivisesti, kun henkilökuntaa on paikalla myös iltaisin ja öisin. Asumisyksikössä hädetyksi tuleminen riski on pieni, sillä siellä siedetään häiriöitä sekä päihteidenkäyttöä. Osalla asunnottomista on hankalaa rajata omaa tilaansa, jolloin asumisyksikkö saatetaan kokea turvallisemmaksi, kuin yksin omassa asunnossa asumisen. Lisäksi asumisyksikkö tarjoaa luonnollisesti yhteisön, joka parhaimmillaan on yhdessä toimimista ja tekemistä. (Granfelt 2015, 268; Kettunen 2013, 568–569.) Housing First Europe -projektin loppuraportissa todetaan, että asumisyksikkö on silloin tarkoituksenmukainen, kun yksilön asuminen ei ole onnistunut edes intensiivisen tuen avulla. (Buch- Geertsema 2013, 84.) Asumisyksiköiden yhteisöllisyys saattaa kääntyä myös yksilöä vastaan, sillä ympäristössä, jossa kohtaa päihtyneitä päivittäin, vaatii kovaa tahdon- ja mielenlujuutta olla selvin päin. Asumisyksikössä integraatio saattaa tapahtua suhteessa yksikköön ja yhteiskuntaan integroituminen heikkenee. Kuitenkin on hyvä huomioida, ettei kaikki asunnottomat halua sitoutua ja täysin tuesta kieltäytyvä asiakas ei hyödy tuetusta asumisesta. (Granfelt 2015, 268; Kettunen 2013,568.)

Tutkimuksen tulosten valossa voidaan nähdä, että asunnottomuus sekä myös asunnon säilyttäminen on ilmiönä moniulotteinen, eikä yhden hankkeen keinoin sitä voida kokonaan ratkaista. Asunto yksin ei riitä ja toisaalta asunnottomuuden taustalla olevat ongelmat ovat erilaisia. Joskus yksilön taloudellinen tilanne saattaa heikentää tai estää asunnon saamisen, jolloin taas ongelmat saattavat alkaa kasaantua ja tuen tarve lisääntyä. Tutkimus osoittaa sen, että asunnottomuutta tulee ehkäistä että poistaa monen tasoilla interventioilla. Poliittisilla ratkaisuilla sekä muilla rakenteellisilla tekijöillä on merkitystä yhteiskunnan toimintatapoihin ja palveluihin. Jotta voidaan erilaisia asumisen malleja ja toimintatapoja pohtia sekä miettiä, tulee olla mahdollisuus eri toimijoilla joustavasti toimia yhteistyössä yli hallintorajojen.

Kansainvälisissä ja kotimaisissa tutkimuksissa sekä myös Raitakarin & Juhilan (2014) katsausartikkelissa todetaan, että asunto ensin -mallia on tukittu ja arvioitu kansainvälisesti. Tutkimuksissa on todettu, että asunto ensin -mallin onnistumisen tekijöitä ovat riittävät resurssit, kuten asunnon saaminen, ammattitaitoiset työntekijät ja heiltä sekä kokemusasiantuntijoilta saatu tuki. Tutkimuksissa todetaan, että lisää tutkimusta asunto ensin -mallista tarvitaan, etenkin järjestelmällistä seurantatutkimusta.

Vaikuttavuuden arvioinnin näkökulmasta ajatellen pitkän aikavälin tulokset olisivat ratkaisevia. Tällä tutkimuksella ei siihen voitu vastata eikä arvioida, tähän tarvittaisiin seurantatutkimusta. Tutkimuksen tulokset antavat kuitenkin vastausta siihen, että asunnon saamisella ja sen turvaamisella on inhimillisiä vaikutuksia yksilön elämään ja myös elämänhallintaan kohentavasti. Elämänhallinta on kuitenkin yksilöllinen kokemus, jota tässä tutkimuksessa lähestyttiin työntekijänäkökulmasta, joka näin ollen voi olla erilainen kuin asiakkaan kokemus olisi. Jatkossa olisi tärkeätä saada asiakkaan ääni kuuluville ja asiakkaiden kokemukseen liittyvää seurantatutkimusta. Olisi tärkeätä tarkastella, mitä asiakkaalle merkitsee asumisen tuki ja minkälaisen tuen ja avun hän kokee parhaimpana, mitä mahdollisia esteitä tuen vastaanottamiseen on ja mitä toiveita asiakkaalla liittyy asumiseen.

Suomessa, eikä etenäkään Kainuussa asunnottomat näy arjessa. Heitä ei näy majoilemassa pahvilaatikko peitteensä kaduilla tai puistoissa. Heitä ei myöskään tunnista ulkoisesta olemuksesta. Tällöin on vaarana, ettei heitä huomata tai muisteta olevan ja yhteiskunnallinen keskustelu ilmiön ympärillä hiljenee. Tutkimus on ajankohtainen sillä vaikka asunnottomuutta on saatu vähennettyä valtakunnallisesti että myös Kajaanissa, ei asunnottomuutta ole kuitenkaan kokonaan ratkaistu. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) tietojen mukaan vuonna 2017 asunnottomuus vähentyi Suomessa 330 henkilöllä. Mutta nuorten, alle 25-vuotiaiden asunnottomien määrä jatkoi kasvua valtakunnallisesti. Tämä tutkimus on tuottanut tietoa hankkeen toiminnasta ja tietoa voidaan hyödyntää asunnottomien parissa tehtävässä työssä sekä suunniteltaessa asunnottomille kohdennettuja palveluja.

Tutkimus osoitti myös sen, että asunnottomuuden taustalla on usein monia ongelmia sekä elämänhallinnan vaikeuksia. Pitkäaikaisasunnottomuus on voinut pahentaa yksilön ongelmia ja tämän vuoksi on hyvä muistaa, etteivät asunnon saamisen myötä

elämänmuutokset tapahdu yhtä äkkiä. Kuten tutkimukseen osallistunut haastateltava totesi: *”Että asiakasta ohjataan käestä pitäen, häntä haetaan ja viedään ja tuodaan, että onko se asiakkaasta itsestään lähtevää, että sehän on sitten se mikä näkyy pitemmällä aikavälillä.”* Hanke on nyt päättynyt ja hankkeen tarjoama tuki myös. Hanke näytti sen, että hankkeen kaltaiselle toiminnalle on tarvetta palvelujärjestelmässä ja asunnottomuuden tilalle tulee olla vaihtoehtoja. Asunto merkitsi enemmän kuin asuntoa, se oli koti. Hankkeen loputtua asiakkaat ovat jatkaneet omilla asumisen poluillaan, mutta toivotaan, että mitä hankkeessa mukanaolo heille antoi, voisi kantaa polun kuoppaisemmalla kohdallakin tai tukisi harhaan astumisen jälkeen pääsemään polulle takaisin.

Lopuksi haluan vielä nostaa esiin asunnon merkitystä yhteiskunnan turvallisuuden että yksilön kokeman turvallisuuden kautta. Valtionneuvoston (2017, 11.) selonteko sisäisestä turvallisuudesta toteaa, ettei se ole pelkästään operatiivista toimintaa vaan turvallisuutta lisäävät muun muassa turvallinen koti-, asuin- ja työympäristö ja toimivat peruspalvelut, yhdenvertaisuus ja avun saanti silloin, kun sitä tarvitaan. Näin ollen sisäistä turvallisuutta heikentää yksilön ajautuminen yhteiskunnan ulkopuolelle, lisäksi uskon sen heikentävän myös yksilön kokemaa turvallisuuden tunnetta. Mielestäni tutkimuksessa tuli esiin myös tämä yhteiskuntaan sekä yksilöön heijastuva turvallisuuden tunne asunnon saamisen myötä, jonka haluan esitellä seuraavalla lainauksella: *”Että tuota, se häiriköintikin on loppunut, että ei ne näissä virastoissa häiriköi ketään, porukoillahan ne yleensä tuli nämä varsinkin nämä päihteiden sekakäyttäjät.”* Hankkeen toiminnalla oli vaikutuksia ympäristöön.

LÄHTEET

Aaltio, Iris & Anu, Puusa. 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen lähestymistavan valintaan*. Puusa, Anu & Pauli, Juuti, toim. Kirkkonummi: JTO-Palvelut Oy.

Aaltola, Juhani. 2015. Filosofia, tiede, ymmärtäminen. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin*, 2. Valli, Raine & Juhani, Aaltola, toim. Jyväskylä: PS -kustannus.
Aaltonen, Marjo & Tuija, Ojanen, & Riitta, Vihunen, & Marika, Vilén. 2003. *Nuoren aika*. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Andvig, Ellen Sofie. 2018. "Harm reduction in a Norwegian housing first project: a qualitative study of the treatment providers' practice." 11:1, 4–15.

Antonovsky, Aaron. 1979. *Health, Stress and Coping*. San Francisco: Jossey-Bass

Antonovsky, Aaron. 1987. *Unraveling the Mystery of Health- How People Manage Stress and Stay Well*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers

Anttila, Pirkko. 2007. *Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö*. Hamina: AKATIIMI Oy.

ARA. Asumisen- ja rahoittamisen kehittämiskeskus. Uutiset ja tiedotteet 2018. http://www.ara.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset_ja_tiedotteet/Uutiset_ja_tiedotteet_2018/Asunnottomuus_vaheni_edelleen_nuorten_a%2846195%29. Luettu 26.11.2018.

Aro, Mikko. 2009. "Koulutus ja hyvinvointipuutteen." *Yhteiskuntapolitiikka*. 74:5. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101405/aro.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (Luettu 9.6.2018)

Arviointi sosiaalipalveluissa. Katsaus arvioinnin peruskysymyksiin. 2001. FinSoc. Helsinki: Satakes. Työpapereita 3/2001.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75416/Ty%C3%B6papereita32001.pdf?sequence=1>. (Luettu 22.4.2018)

Benjaminsen, Lars. 2013. *Rehousing Homeless Citizens with Assertive Community Treatment*. Experiences from an ACT -programme in Copenhagen. The Danish National Centre of Social Research. 2013a. https://pure.sfi.dk/ws/files/232672/WP_07_2013.pdf (Luettu 15.10.2018.)

Busch-Geertsema, Volker. 2013. *Housing First Europe*. Final Report. European Union. <https://www.habitat.hu/files/FinalReportHousingFirstEurope.pdf> (Luettu 15.10.2018)

Chelimsky, Elenor. 1997. The Political Environment of Evaluation and What It Means for the Development of the Field. Teoksessa *Evaluation fo the 21st Century*. Chelimsky, Elenor & William R., Shadish, toim. London: Sage Publications Ltd.

Dunleavy, Andrew & Lynne Alexandra Kennedy & Lenneke, Vaandrager .2012. ”Wellbeing for homeless people: a Salutogenic approach.” *Health Promotion International* 29:1, 144–153.

Erikson, Monica & Bengt, Lindström,. 2008. *A Salutogenic interpretation of the Ottawa Charter*. Health Pro:motion International. Vol 23. No 2. Oxford University Press.

Forsberg, Karl & Tommy, Björkman & Per, Sandman & Mikael, Sandlund. 2010. “Influence of a lifestyle intervention among persons with a psychiatric disability: a cluster randomized controlled trail on symptoms, quality of life and sense of coherence.” *Journal of Clinical Nursing* 19:11–12.

Granfelt, Riitta. 1998. *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Granfelt, Riitta. 2013. Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Teoksessa *Paikka asua ja elää. Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin*. Hyväri, Susanna & Sakari Kainulainen, toim. Tampere: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Granfelt, Riitta. 2013. Asumissosiaalinen työ läsnäolotyönä – Kokemuksia naisten yhteisöstä. Teoksessa *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Merja Laitinen & Asta Niskala, toim. Tampere: Vastapaino.

Granfelt, Riitta. 2015. *Asumissosiaalinen työ: Kotiin ja rikollisuudesta irti?* Y- Säätiön julkaisu.

https://ysaatio.fi/assets/files/2015/11/asumissosiaalinen_tyo_julkaisu_web.pdf (Luettu 1.11.2018)

Granfelt, Riitta & Kirsi Nousiainen & Riikka Haahtela & Kirsi, Juhila & Suvi, Raitakari. 2015. Oman oven avaajaksi - voiko asunnottomuudesta päästä eroon? Teoksessa *Kaikki kotona? Asumisen uudet tuulet*. Häkli, Jouni & Risto, Vilkkonen & Leena, Vähäkylä, toim. Helsinki: Gaudeamus.

Haahtela, Riikka. 2015. *Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto: Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

Hansen Löfstrand, Cecilia & Kirsi, Juhila. 2012. The Discourse of Consumer Choice in the Pathways Housing First Model. *European Journal of Homelessness* 6:2, 47–68.

Haskins, Julia. 2018. "Housing First Model Gaining Momentum". *American Journal of Public Health*, 108:5.

Hietamäki, Johanna. 2015. *Lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutukset vanhempien näkökulmasta*. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto: Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/46576/978-951-39-6257-9_vaitos_220812014.pdf?sequence=1 (Luettu 9.11.2018)

Hirsjärvi, Sinikka & Helena, Hurme. 2009. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sinikka & Pirkko, Remes & Paula, Sajavaara. 2014. *Tutki ja kirjoita*. Porvoo: Bookwell Oy.

Honkinen, Päivi-Leena. 2009. *Nuorten koherenssin tunne: mittaaminen, ennustavat tekijät, seuraukset*. Turun yliopisto.

Huotari, Kari & Johanna, Hurtig. 2008. Päättösanat. Teoksessa *Sosiaalityötä monitoroimassa*. Huotari, Kari & Johanna, Hurtig, toim. Helsinki: Palmenia.

Hyvä elämä – turvallinen arki. Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden strategiasta 5.10.2017. Sisäministeriön julkaisu 15. Sisäinen turvallisuus. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80782/sisaisen-turvallisuuden-strategia-verkko.pdf> (Luettu 27.11.2018.)

Isola, Anna-Maria & Elina, Turunen. 2014. *Syrjäytymisestä selviytymiseen Suomessa. Köyhydestä ja sosiaalisista mahdollisuuksista kertovan laadullisen seuranta-aineiston (2006–2012) kuvaus*. Kelan tutkimusosasto. Työpapereita 62.

Josefsson, Anna-Maija. 2007. Nuoret toisten nurkissa. Teoksessa *Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen*. SOCCAn ja heikki Waris – instituutin julkaisusarja nro 13. Yliopistopaino.

Johnsen, Sara & Ligia, Teixeira. 2010. *Staircases, Elevators and Cycles of Change*. “Housing first “ and Other Housing Models for Homeless People with Complex Support Needs. The University of York. https://www.crisis.org.uk/media/20498/staircases_elevators_and_cycles_of_change_es2010.pdf (Luettu 15.10.2018)

Johnson, Guy & Sharon, Parkinson & Cameron, Parsell .2012. *Policy shift or program drift? Implementing Housing First in Australia*. AHURI Final Report No 184. Melbourne: Australian Housing and Urban Research Institute.

Jokinen, Arja & Kirsi, Juhila. 1999. *Pohjoismaiset asuntomarkkinat*. Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Jokinen, Esa. 2017. *Näkökulmia arviointitutkimukseen. Henkilöstö kuntauudistuksessa.* Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto: Yhteiskuntatieteiden yksikkö. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/101418/978-952-03-0452-2.pdf?sequence=1> (luettu 9.11.2018)

Järvikoski, Aila. 2014. *Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet.* Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:43. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70263/URN_ISBN_978-952-00-3457-3.pdf?sequence=1 (Luettu 22.4.2017)

Jyrkämä, Jyrki. 2014. Asuminen, koti toimijuus. Teoksessa *Kaikki hyvin kotona? Ikääntyneiden arjen hallinta tuetun asumisen yksikössä.* Laapio, Marja-Liisa & Katariina, Hänninen, toim. Helsinki: Sininauha-julkaisut.

Kettunen, Marko. 2013. Asunto ensin – Malli Yhdysvalloista ja soveltaminen Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 78:5, 562–570.

Kirjavainen, Hanna. 2015. *Tukityöstä hyvälle kehälle? - aktivoinnin mahdollisuudet työttömien hyvinvoinnin kohentamisessa.* Pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Kivipelto, Minna & Tuija, Kotiranta. 2014. ”Sosiaalityön kriittinen eetos saatava takaisin.” *Janus* 22:2.

Korteniemi, Pertti. 2005. Realismi ja realismin sovellus. Teoksessa *Realistisen arvioinnin ensimmäiset askeleet.* Julkunen, Ilse & Tuija Lindqvist & Sakari Kainulainen, toim. FinSoc. Helsinki: Stakes. Työpapereita 3/2005.

Korvela, Pirjo & Anne, Nordlund. 2015. Nuorten arjen rytmit ja perhe. Teoksessa *Arjen jäljillä.* Myllyniemi, Sami, toim. Opetus- ja kulttuuriministeriö: Grano Multiprint Oy, 193–206.

Källmen, Håkan & Mats, Blid. 2016. "Free from Homelessness: Is "Housing First" the Solution? - A Comparison With the "Straicase Model". A Feasibility Study." *International Archives of Addiction Research and Medicine*. 2:1, 1-6.

Langeland, Eva & Trond, Riise & Berit, Hanestad & Monica, Nordvedt & Kjell, Kristoffersen & Astrid, Wahl. 2006. "The effect of salutogenic treatment principles on coping with mental health problems. A randomised controlled trial." *Patient Education and Counseling* 62:2

Lanzerotti, Laura. 2004. *Housing First for Families*. Research to Support the Development of Housing First for Families Training Curriculum. The National Alliance to End Homelessness. https://b.3cdn.net/naeh/7ae0405148a30e6b9d_04m6b9x2d.pdf (Luettu 15.10.2018)

Lindström, Bengt & Monica, Eriksson. 2005. "Salutogenesis." *J Epidemiol Community Health* 59. <https://jech.bmj.com/content/jech/59/6/440.full.pdf> (Luettu 20.7.2018)

Mäki, Jenni. 2016. *Leimattuja, lainsuojattomia ja tulevaisuuden rakentajia*. Tarinoita rikosseuraamustaustaisten asunnottomuudesta. Lisensiaattitutkimus. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja. Suomen Yliopistopaino Oy. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-riisenjulkaisusarja/sHXtIjtbL/RISE_1_2017_Leimattuja_lainsuojattomia_ja_tulevaisuuden_rakentajia_WEB.pdf (Luettu 1.11.2018)

Nelson, Geoffrey & Rachel, Caplan & Timothy, MacLeod & Eric, Macnaughton & Rebecca, Cherner. 2017. What Happenes After Demonstration Phase? The Sstainabilit of Canada`s At Home/ Chez Soi Housing First Programs for Homeless Persons with Mental Illness. *American Journal of Community Psychology; Macon* , 59: ½, 144–157.

Niemi, Petteri. 2014. Näyttöön perustuvan käytännön sosiaalialalle soveltamisen tieteenfilosofiset haasteet. Teoksessa *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*. Haverinen, Riitta & Marjo, Kuronen & Tarja, Bösö, toim. Tampere: Vastapaino.

Nikander, Pirjo. 2010. Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa *Haastattelun analyysi*. Ruusu vuori, Johanna & Pirjo, Nikander & Matti, Hyvärinen, toim. Tampere: Vastapaino

Paasio, Petteri. 2003. *Vaikuttavuuden arvioinnin rakenne ja mahdollisuus sosiaalialalla*. FinSoc.3.

Paasio, Petteri. 2014. *Näyttöön perustuva sosiaalityön käytäntö - järjestelmällinen katsaus vuosina 2010–2012 julkaisuista tutkimuksista*. Lisensiaattitutkimus. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=ed6d31dd-6da0-4046-99e8-e9613b31714e>
(Luettu 9.11.2018)

Patton, Michael Quinn. 1997. *Utilization-Focused Evaluation. The New Century Text*. California: Sage Publications.

Patton, Michael Quinn. 1990. *Qualitative Evaluation and Research Methods*. California: Sage Publications.

Pawson, Ray & Nick, Tilley. 1997. *Realistic Evaluation*. London: Sage Publications.

Pekkarinen, Elina. 2015. Arjen- ja elämänhallinnan ongelmat lapsuuden perheessä – lastensuojelullinen näkökulma. Teoksessa *Arjen jäljillä*. Myllyniemi, Sami, toim. Opetus- ja kulttuuriministeriö: Grano Multiprint Oy, 163–179.

Perlman, Jennifer & John, Parvensky. 2006. *Denver Housing First Collaborative. Cost Benefit Analysis and Program Outcomes Report*. Denver: Colorado Coalition for the Homeless

Perälä, Riikka. 2018. *Asunto ensin? Asunto vain?* Päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien palvelutarpeet tuetun asumisen asumisyksikössä. Ehkäisevä päihdetyö EHYT Ry. <http://www.ehyt.fi/sites/default/files/tiedostot/Asunto-ensin-asunto-vain-verkkoon.pdf> (Luettu 15.10.2018)

Perälä, Riikka & Sari, Jurvansuu. 2016. ”Politiikasta käytännöksi. Asunto ensin -politiikan arkea asumisyksiköiden työntekijöiden kertomana”. *Yhteiskuntapolitiikka* 81:5, 528–539.

Pleace, Nicholas & Dennis, Culhane & Riitta, Granfelt & Marcus Knutagård. 2015. *The Finnish Homelessness Strategy. An International Review*. Helsinki: Ministry of the Environment.

Raitakari, Suvi. 2016. Neuvottelut mielenterveys- ja päihdeasiakkaan asumisen siirtymistä: toiveita, haasteita ja toimijuutta. Teoksessa *Siirtymät ja valinnat asumispolulla*. Juhila, Kirsi & Teppo, Kröger, toim. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Raitakari, Suvi & Kirsi, Gynther . 2015. ”Mielenterveysasiakaan asema portaikkomallin ja Asunto ensin -mallin asumispoluilla.” *Janus* 23:1.

Raitasalo, Raimo 1995. *Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena*. Helsinki: Kela. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia.

Rajavaara, Marketta. 1999. Arviointitutkimuksen hyödynnettävyys. Teoksessa *Arviointi ja asiantuntijuus*. Eräsaari, Risto & Tuija, Lindqvist & Mikko, Mäntysaari & Marketta, Rajavaara, toim. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Rajavaara, Marketta. 2001. Realistisen arviointitieteen mahdollisuudet. Teoksessa *Monia teitä kuntoutuksen arviointiin*. Järvikoski, Aila & Kristiina Härkäpää & Susanna Nouko-Juvonen, toim. Helsinki: Yliopistopaino.

Rostila, Ilmari. 2001. Realistinen arviointitutkimus toimintamallin kehittämistyössä. Teoksessa *Monia teitä kuntoutuksen arviointiin*. Järvikoski, Aila & Kristiina Härkäpää & Susanna Nouko-Juvonen, toim. Helsinki: Yliopistopaino.

Ruusuvuori, Johanna & Pirjo, Nikander. 2017. Haastatteluaineiston litterointi. teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja* Hyvärinen, Matti & Pirjo, Nikander & Johanna, Ruusuvuori, toim. Tampere: Vastapaino

Robson, Colin. 2001. *Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. (Tammer.Paino Oy, Tampere)

Roos, J.P. 1985. *Elämäntapaa etsimässä*. Tutkijaliiton julkaisusarja 34. Helsinki: Tutkijaliitto

Roos, J.P. 1987. *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Hämeenlinna: Karisto.

Saari, Juho.2015. *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.

Saari, Tiina. 2006. ”*Aika paljo semmosta elämän harjoittelemista.*” Pro- tukipiteen tehostetun sosiaalityön ja tukiasumisen projekti. Polku omaan paikkaan. Loppuraportti. Helsinki.

Super, Sabina & M.A.E. Wagemakers & H.S.J. Picavet & K.T. Verkooijen & M.A. Koelen. 2016. “Strengthening sense of coherence: opportunities for theory building in health promotion.” *Health Promotion International* 31:4. <https://academic.oup.com/heapro/article/31/4/869/2593454> (Luettu 20.7.2018)

Tsemberis, Sam. 1999. “From Street to home: An Innovative Approach to Supported housing for Homeless Adults With Psychiatric Disabilities.” *Journal of Community Psychology* 27:2.

Tsemberis, Sam & Douglas, Kent & Christy Respress. 2012. “Housing Stability and Recovery Among Chronically Homeless Persons with Co-Occurring Disorders in Washington, DC.” *Journal of Public Health* 102:1, 1–16.

Tuloisela-Rutanen, Maija-Stiina. 2012. *Elämäkokemukset ja koherenssin tunne – typologinen tutkimus grounded theory -metodologiaa soveltaen*. Akateeminen väitöskirja. Turku: Turun yliopistollinen lääketieteellinen tiedekunta, kansanterveystieteen oppiaine.

Tuomi, Jouni & Anneli, Sarajärvi. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Volanen, Salla-Maarit. 2011. *Sense of coherence. Determinants and Consequences*. Helsinki: Unigrafia
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24380/senseofc.pdf?sequence=3> (Luettu 20.4.2017)

Volanen, Salla-Maarit. 2011. ”Voimavaroja kaikille”. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2011:48, 243–246.

Ympäristöministeriö. 2007. ”Nimi ovessa”. *Kansallinen tavoite: Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä*. Toimenpideohjelma. http://asuntoensin.fi/assets/files/2016/09/nimi_ovessa-raportti.pdf (Luettu 31.3.2018)

LIITE 1. Suostumus tutkimukseen

SUOSTUMUS TUTKIMUSHAASTATTELUUN

Tutkimus käsittelee Nuorten asumisen ohjaus ja kokonaisvaltainen sosiaalinen uudistuminen – hanketta. Kyseessä on pro gradu – tutkielma, jonka toteuttaa Itä-Suomen yliopiston sosiaalityön opiskelija Satu Kainulainen.

Haastattelu toteutetaan yksilöhaastatteluna ja siihen on hyvä varata aikaa noin tunti. Haastattelu nauhoitetaan ja haastatteluaineistoa käytetään vain kyseistä tutkimusta varten. Aineisto on ainoastaan tutkimuksen tekijän käytössä ja se tuhoetaan tutkimuksen valmistuttua. Aineistoa käsitellään siten, ettei haastateltavien henkilöllisyys tule esille valmiissa tutkimuksessa. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista, ja haastattelu voidaan halutessa keskeyttää.

Allekirjoittamalla tämän sopimuksen suostun siihen, että haastattelu nauhoitetaan ja haastattelumateriaalia voidaan käyttää yllä mainitussa pro gradu -tutkielmassa. Sopimuksia tehdään kaksi kappaletta, joista toinen jää haastattelijalle ja toinen haastateltavalle.

Paikka ja aika:

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Satu Kainulainen

satru@uef.fi